

अध्याय : एक

ताराखोला गाउँपालिकाको अध्ययन परिचय

१.१ परिचय

नेपालमा भएर २०० वर्ष पुरानो एकात्मक र केन्द्रीकृत राज्य व्यवस्थाको विधिवत रूपमा अन्त्य भएको छ र संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था स्थापना हुन गएको छ । लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको घोषणा भएपछि राजदरवारको अधिकार सिंहदरवारसम्ममा पुग्ने वातावरण बन्यो भने नेपालको संविधान २०७२ जारी भएपछि तीन तहको सरकारको व्यवस्था गरियो । राज्यको पुनरसंरचना गरी राज्य शक्तिको बाँडफाँडसहित मुलुक संघीयतामा गयो । नेपालको संविधान २०७२ को कार्यान्वयनमार्फत सिंहदरवारको अधिकारलाई नगरपालिका तथा गाउँपालिकाका वडातहसम्म पुन्याउने कार्यसमेत सम्पन्न भइसकेको छ । नयाँ संरचना अनुसार नेपाललाई संघ, सात प्रदेश, ७७ जिल्ला समन्वय समिति र ७५३ स्थानीय तह (महानगरपालिका ६, उपमहानगरपालिका ११, नगरपालिका २७६ र गाउँपालिका ४६०) मा पुनर्संरचित गरिएको छ ।

नेपालभित्रको नेपाल भनेर चिनिने जिल्ला बागलुङ हो । यसका आफूनै मौलिक पहिचानहरू रहेका छन् । अरुको हेराइमा नेपाल जस्तो देखिन्छ, बागलुङ सायद त्यो भन्दा अब्बल छ भन्ने अनुभूति सबैले गरेको पाइन्छ । यस प्रकारको अनुभूति दिलाउने बागलुङ कूल १ हजार ७ सय ८४ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ (जिशिका, २०७२) ।

बागलुङ जिल्ला चार नम्बर प्रदेशमा पर्ने पहाडी क्षेत्र हो । यसका आफूनै मौलिक विशेषताहरू छन् । प्राकृतिक सौन्दर्य, भौगोलिक विविधता, जातीय र साँस्कृतिक अनेकता यसका मौलिक पहिचान हुन् । भौगोलिक रूपमा विकट र शिक्षामा पछाडि भए पनि यो जिल्ला प्राकृतिक साधन र स्रोतले सम्पन्न छ । नेपालभित्रको सानो नेपाल, झोलुङ्गे पुल, लघु जलविद्युत, ढोरपाटन शिकार आरक्ष, कालिका भगवती मन्दिर, निर्माणाधीन पञ्चकोट धाम, घुम्टेको लेक, राडी पाखी, बुट्टेनली, गलकोट दरवार, स्लेट ढुङ्गा, हनुमाननाच आदि यो जिल्लाका मौलिक पहिचान हुन् । मध्य पहाडी लोकमार्ग र कालीगण्डकी कोरिडोरको अधिकांश भाग यसै क्षेत्रमा पर्ने हुनाले पनि यसका प्रचुर सम्भावनाहरू छन् ।

धवलागिरि अञ्चलका चार जिल्लाहरू मध्येको एउटा जिल्ला बागलुङ हो । यो जिल्ला पनि नेपाल सरकारको २०७३ फाल्गुण २७ गते शुक्रबार राजपत्रमा प्रकाशित सूचना बमोजिम नयाँ संरचनामा परिणत भएको छ । नयाँ संरचनाअनुसार जि.वि.स. को सद्वामा जिल्ला समन्वय समिति रहने गरी चारवटा नगरपालिका र ६ वटा गाउँपालिकामा रहने नयाँ व्यवस्था भएको छ (सिलवाल, २०७४) । यिनै छवटा गाउँपालिका मध्येको एउटा ताराखोला गाउँपालिका पनि हो । कुल १२००९ जनसंख्या रहेको यो गाउँपालिका १२८.९२८८ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ ।

स्थानीय तहको मुख्य आधार भनेकै आर्थिक स्रोत हो । आर्थिक विकास एवम् संमृद्धि कुनै भावनात्मक विषय होइन । यो त अर्थव्यवस्थाका बृहत चरहरूमा आउने सकारात्मक परिवर्तन हो । आर्थिक स्रोत वस्तु तथा

सेवाको उत्पादन, उत्पादित वस्तुको उपभोग, न्यायोचित वितरण र साँस्कृतिक पहिचानसँग पनि जोडिएको हुन्छ । अर्थव्यवस्था र आर्थिक स्रोत मानवीय मूल्य, मान्यता, धारणा एवम् सोचाई र मानवीय विश्वास एवम् प्रवृत्तिसँग पनि जोडिएको हुन्छ । आर्थिक स्रोत गरिबी, बेरोजगारी, अशिक्षा, कुपोषण, रोग, भोग, असमानता हटाउने एउटा बलियो साधन हो र परम्परागत समाजलाई आधुनिक समाजमा रूपान्तरण गर्ने एउटा भरपर्दो माध्यम पनि हो ।

गास, बास, कपास, शिक्षा, स्वास्थ्य, सुरक्षा आदि जस्ता मानवका आधारभूत आवश्यकताहरू पूरा गरी ग्रामीण क्षेत्रका मानिसहरूको कष्टमय जीवनलाई माथि उठाउनेदेखि लिएर समाजमा रहेका मानिसहरूलाई समान अवसर प्रदान गर्न, अवसरको समानतालाई एक पुस्तादेखि अर्को पुस्तासम्म दीगो राख्न, एक व्यक्ति अर्को व्यक्तिप्रति र एक राष्ट्र अर्को राष्ट्रप्रतिको निर्भरतालाई हटाउन र पिछडिएको समाजलाई आधुनिक एवम् उत्पादनशील समाजमा रूपान्तरण गर्न विकासको आवश्यकता हुन्छ । यसका लागि अधिकार प्राप्त दूर दृष्टिसहितको स्थिर स्थानीय सरकार, दृढ इच्छाशक्ति र लगानीको आवश्यकता पर्दछ (सिलवाल, २०७४) । यसको बलियो आधार खोज्ने जिम्मेवारी अब स्थानीय सरकारको काँधमा थपिएको छ ।

वर्तमान नेपालको परिवर्तित सन्दर्भमा उल्लिखित विशेषताहरू रहेको बागलुङको समग्र विकास के कसरी गर्न सकिन्छ, घरदैलोमा जनताले अनुभूति गर्ने गरी सरकारको उपस्थिति के कसरी गराउन सकिन्छ, जिल्लाको संमृद्धि कसरी सम्भव हुनसक्छ भन्ने बारेमा तहगत रूपमा अध्ययन अनुसन्धान हुनु आवश्यक छ । जिल्लामा रहेका सबै स्थानीय तहहरूले आफ्नो गाउँपालिकाको विशेषता भलिक्ने गरी वस्तुगत विवरण तयार गर्नु आवश्यक छ । प्रस्तुत अध्ययन मूलतः यसैको उजागर गर्न र ताराखोला गाउँपालिकाको समग्र विकासका सम्भावनाहरू खोजी गरी बृहत वस्तुगत विवरण तयार गर्नमा केन्द्रीत छ ।

१.२ समस्या कथन

नेपालमा स्थानीय तह, प्रदेश सभा र प्रतिनिधि सभाका तीन वटै तहको निर्वाचन सम्पन्न भइसकेको हुनाले अब मुलुक विधिवत रूपमा संघीयतामा प्रवेश गरेको छ । यसका आफूनै सम्भावना र चुनौतीहरू पनि रहेका छन् । सिंह दरबारका सबै अधिकार स्थानीय तहमा आइसकेका पनि छन् तर कतिपय अधिकार स्थानीय तह, प्रदेश सरकार र केन्द्रीय सरकार बीचमा बाभिएको अवस्था पनि छ । स्थानीय तह सञ्चालन ऐन २०७४ तयार भए पनि प्रदेश सरकार सञ्चालन ऐन तयार भइसकेको छैन । ताराखोला गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण तयार पार्दै गर्दा सम्भावनाका साथै चुनौतीहरूको पनि सामना गर्नुपर्ने अवस्था छ । जनताले आफूनो स्थानीय तहको वस्तुगत अवस्था, सम्भावना र संवैधानिक अधिकारका विषयमा पनि राम्रोसँग बुझिनसकेको अवस्था छ । यही वस्तुगत अवस्था, सम्भावना र संवैधानिक अधिकार सम्बन्धी निम्न समस्या कथनलाई यो अध्ययनको विषय वस्तु बनाइएको छ-

- क. ताराखोलागाउँपालिकाको सामाजिक अवस्था के कस्तो रहेको छ ?
- ख. ताराखोलागाउँपालिकाको आर्थिक र भौतिक अवस्था के कस्तो रहेको छ ?
- ग. गाउँपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा र संवैधानिक अधिकारहरू के के हुन् ?

घ. ताराखोलागाउँपालिकामा विकासका सम्भाव्य क्षेत्रहरू कुन कुन हुन् ?

१.३ अध्ययनको उद्देश्य

नेपालमा संघीयताको लक्ष्य र उद्देश्य भनेको सहकार्य, सहअस्तित्व र सहिष्णुताको माध्यमबाट सिंह दरबारको अधिकारलाई स्थानीय तहमा पुन्याइ समतामूलक समाज र समृद्ध राष्ट्र बनाउनु हो । यही उद्देश्य परिपूर्ति गर्न शासन व्यवस्थामा जनताको समानुपातिक सहभागिता हुनुपर्दछ र आपैनै स्वामित्वको अनुभूति गरेको सरकारबाट आवश्यक सेवा र सुविधा पाउनु पर्दछ । उक्त सेवा र सुविधा पाउनका निम्ति जनताले आपैनो अधिकारका साथै कर्तव्य पनि पूरा गर्नुपर्दछ । अधिकार र कर्तव्यका लागिजनताले आफैनो स्थानीय तहको वस्तुगत अवस्था, सम्भावना र संवैधानिक अधिकारका बारेमा बुझेको हुनु पर्दछ । तसर्थ यो अध्ययनको विशिष्टउद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन्-

क. ताराखोलागाउँपालिकाको सामाजिक अवस्थाको अध्ययन गर्नु ।

ख. ताराखोलागाउँपालिकाको आर्थिक र भौतिक अवस्था पहिचान गर्नु ।

ग. गाउँपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा र संवैधानिक अधिकारको निर्कर्त्ता गर्नु ।

घ. ताराखोला गाउँपालिकामा विकासका सम्भाव्य क्षेत्रहरूको खोजी गर्नु ।

१.४ अपेक्षित परिणाम

यस अध्ययनले तपशील बमोजिमका परिणामहरूको अपेक्षा राखेको छ :

क. ताराखोला गाउँपालिकाको भौगोलिक, ऐतिहासिक र सामाजिक-सांस्कृति पक्षहरूको यथार्थ अवस्था पहिचान हुनेछ,

ख. ताराखोला गाउँपालिकामा रहेका आर्थिक, भौतिक एवम् मानवीय स्रोतहरूको यथार्थ अवस्था पहिचान हुनेछ,

ग. नेपालको समृद्धि स्थानीय तहको संमृद्धिमा निर्भर रहन्छ । नयाँ परिवर्तित सन्दर्भमा ताराखोला गाउँपालिकाको विकास के कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा यहाँको संमृद्धिका सम्भावित आधार समावेस गरिएको यो वस्तुगत विवरण तयार भईसंमृद्ध नेपाल निर्माण गर्न समेत ठेवा पुग्नेछ ।

१.५ अध्ययनको औचित्य

स्थानीय तहको निर्माणसँगै जनताका अधिकार र कर्तव्य दुवै प्राप्त भएका छन् । अधिकारसँगै चुनौती पनि थपिएका छन् । उपलब्धिको रक्षा र चुनौतीको सामना गर्न स्थानीत तह आफै सक्षम हुनुपर्ने अवस्था छ । स्थानीय तह आफैलेविद्यमान अवस्थाको अध्ययनका साथै त्यहाँको भौतिक तथा प्राकृतिक साधन र स्रोतहरूको पहिचान गर्नुपर्ने हुन्छ । स्थानीय तहको संगठनात्मक ढाँचा र संवैधानिक अधिकारको निर्कर्त्ता गरेर मात्र यसको विकासका सम्भाव्य क्षेत्रहरूको खोजी गर्नसकिन्छ । तसर्थ यो वस्तुगत विवरणले नीतिनिर्माता, जनप्रतिनिधि र सर्वसाधारण जनताका निम्ति ताराखोला गाउँपालिकाको विद्यमान अवस्थाको बोध गर्न, भौतिक र प्राकृतिक साधनस्रोतको

पहिचान गर्न, संगठनात्मक ढाँचा र संवैधानिक अधिकारको जानकारी लिन तथा विकासका सम्भाव्य क्षेत्रको पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

१.६ वस्तुगत विवरण तयारी विधि र प्रक्रिया

प्रस्तुत अध्ययनको उद्देश्य ताराखोला गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्थाको अध्ययन, सम्भावनाको खोजी र संवैधानिक अधिकारको जानकारीसँग सम्बन्धित रहेको छ । यो अध्ययन पूरा गर्नका लागि निम्न लिखित विधि र प्रक्रियाहरू अपनाइएको छ-

- क. प्रस्तुत वस्तुगत विवरण तयार गर्न अध्ययनको सीमाभित्र रहेर प्रश्नावली निर्माण गर्ने काम गरियो । यस क्रममा सरोकारवाला प्रशिक्षित स्थानीय सूचकहरूबाट आवश्यक सूचना सङ्कलन गरिएको छ ।
- ख. सूचकहरू र सम्बन्धित विषयका विषय विज्ञसहितको समूह सम्बन्धित वस्ती र ठोलको प्रत्यक्ष स्थलगत अवलोकन गरी यहाँको सामाजिक, आर्थिक र भौगोलिक अवस्था र अवस्थितिको अध्ययन गरिएको छ ।
- ग. ताराखोला गाउँपालिकाको समग्र अवस्थाको अध्ययन गर्न सम्बन्धित स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि र सम्बन्धित वडाहरूलाई नैउद्देश्यमूलक नमुना छनोटका आधारमा अध्ययनको क्षेत्र चयन गरी अध्ययन कार्य पूरा गरिएको छ ।
- घ. यो अध्ययनमा प्राथमिक तथा द्वितीयक दुबै स्रोतका अध्ययन सामग्रीहरू उपयोगमा ल्याइएको छ । प्राथमिक स्रोतका सामग्रीहरू सम्बन्धित तहका जनप्रतिनिधिहरू र स्थलगत अवलोकनका साथै यस क्षेत्रमा उल्लेखनीय योगदान पन्याउने व्यक्तिहरूसँग सम्पर्क गरी ताराखोला गाउँपालिकाको यथार्थ अवस्था, सम्भावना र चुनौतीहरूका विषयमा रायसुभावहरू सङ्कलन गरिएको छ । तथ्याङ्क संकलनका क्रममा गाउँपालिकाका नवनिर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू, गाउँकार्यपालिकाका सदस्यहरू, गाउँपालिकाका कार्यकारी अधिकृत, कर्मचारी एवम् वडा सचिवहरू, उद्योगी, व्यापारी, बुद्धिजीवी तथा विभिन्न राजनीतिक दलका स्थानीय प्रमुख एवम् प्रतिनिधिहरूको समेत रायसुभावहरू संकलन गरिएको छ । यसका अतिरिक्त राष्ट्रियस्तरका अधिकारीहरूसँग समेत परामर्श गरिएको छ ।
- ड. द्वितीय स्रोतका सामग्रीहरूको सङ्कलन गर्न सम्बन्धित गाउँपालिकाका अभिलेखहरू, गाविसका स्मारिकाहरू, तथ्याङ्क कार्यालय बागलुडको वस्तुगत विवरण, जिल्लाका अन्य कार्यालयका सूचना र अभिलेखहरू, ऐन, नियम र संवैधानिक कानूनहरू, नेपालको गाविस/जिविस/जिशिका लगायतका प्रतिवेदनहरू, विभिन्न विद्यालयहरूबाट प्रकाशित स्मारिकाहरू, आर्थिक सर्वेक्षणहरू, नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लगायत विभिन्न अनुसन्धानमूलक पुस्तक एवम् प्रतिवेदनहरू आदिलाई मुख्य आधार मानिएको छ ।
- च. समग्रमा यी सम्पूर्ण क्षेत्रहरूबाट प्राप्त हुन आएका सूचना एवम् जानकारीहरूलाई स्थानीय विकास मन्त्रालयले उपलब्ध गराएको ढाँचामा रही विश्लेषणात्मक विधिको माध्यमबाट समीक्षा गरी प्रस्तुत गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण तयार गरिएको हो ।

१.७ वस्तुगत विवरणको सीमाङ्कन

प्रस्तुत अध्ययनमा उद्देश्यमूलक नमूना छनोट विधिका आधारमा अध्ययनको क्षेत्र र सूचकहरू छनोट गरिएको छ । गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण तयार गर्दा ताराखोला गाउँपालिकाका आर्थिक तथा सामाजिक सूचकहरूको विद्यमान अवस्था, पर्यटकीय उत्पादनहरूको पहिचान र विकासका अन्य सम्भावित क्षेत्रहरूको पहिचान गरी त्यसलाई आधार बनाइएको छ । विशेष गरी यो वस्तुगत विवरणलाई ताराखोला गाउँपालिकाको विद्यमान अवस्था, यहाँको भौतिक तथा प्राकृतिक साधन र स्रोतहरू, गाउँपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा र संवैधानिक अधिकारहरू एवम् यसकाविकासका सम्भाव्य क्षेत्रहरू निर्धारण गर्नमा सीमित रहेको छ ।

१.८ वस्तुगत विवरणको अध्याय संरचना

प्रस्तुत वस्तुगत विवरणलाई सात अध्यायमा विभाजन गरिएको छ । पहिलो अध्यायमा ताराखोला गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरणको अध्ययन परिचय राखिएको छ भने दोस्रो अध्यायमा ताराखोला गाउँपालिकाको परिचय उल्लेख गरिएको छ । यस वस्तुगत विवरणको तेस्रो अध्यायमा गाउँपालिकाको सामाजिक अवस्थाको चित्रण गरिएको छ । अध्याय चारमा गाउँपालिकाको आर्थिक तथा भौतिक अवस्थाको चिनारी दिइएको छ । पाँचौ अध्यायमा गाउँपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा र संवैधानिक अधिकारहरूको सूची प्रस्तुत गरिएको छ । अध्याय छमा गाउँपालिकाको विकासका सम्भाव्य क्षेत्रहरूको खोजीगर्ने काम भएको छ भने अध्याय सातमा उपसंहार प्रस्तुत गरिएको छ । साथै यस वस्तुगत विवरणको अन्त्यमा सन्दर्भसामग्री सूची तथा अनुसूचीहरू उल्लेख गरिएको छ ।

आध्याय : दुई

ताराखोला गाउँपालिकाको परिचय

२.१ भौगोलिक परिचय : अवस्थिति, क्षेत्रफल र सीमाना

नेपालभित्रको नेपाल भनेर चिनिने जिल्ला बागलुङ हो । यही जिल्लाको मध्य भागमा रहेको सानो गाउँपालिका (गापा) ताराखोला हो । यस गापाको पूर्वमा काठेखोला गापा; पश्चिममा गल्कोट नगरपालिकाको पाण्डवखानी, बडीगाड गाउँपालिका र ढोरपाटन नगरपालिका; उत्तरमा म्यागदी जिल्ला र दक्षिणमा गल्कोट नगरपालिकाका हरिचौर तथा नरेठाटी पर्दछन् । यस गापाको सबैभन्दा होचो भाग समुद्री सतहबाट करिब १४ सय मिटरदेखि सबैभन्दा अगलो भाग छुँडेलेकको धुरी करिब ३५ सय मिटर उचाइमा रहेको छ । यसको औषत लम्बाइ १९०९१ मिटर र चौडाइ ८६५३ मिटर रहेको छ भने कुल क्षेत्रफल समग्रमा १२८.९२८८ वर्ग किमी रहेको छ । समग्रमा ताराखोला गापाको उचाइ, देशान्तर र क्षेत्रफल निम्न तालिकाअनुसार रहेको छ-

तालिका: २.१
ताराखोला गापाको उचाइ, देशान्तर र क्षेत्रफल

वडा नं.	वडाकार्यालय रहेको स्थान	भौगोलिक उचाइ	अक्षांश र देशान्तर	वडाको क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	जनप्रेम माविभुस्कात	१९७९.३४ मी.	२८.२७८५° उ., ८३.४४९०°पू.	१६.३७३९
२	भातखानेडाडा, अर्गल	१९१५.० मी.	२८.२८३३° उ., ८३.४२७०°पू.	२३.७४१८
३	हिलको घुस्मेली	१५२२.८० मी.	२८.२८०९° उ., ८३.४११७°पू.	२३.१७०४
४	नेपाल तारा मावि. ताराखोला	१७६९.० मी.	२८.३०९३° उ., ८३.४१२१°पू.	६५.६४२७ (वडा नं. ४ र ५)
५	करिमेला, ताराखोला	२०५१.४४ मी.	२८.३३५° उ. ८३.३७४७° पू	
समग्र गाउँपालिकाको क्षेत्रफल वर्ग कि.मी.				१२८.९२८८

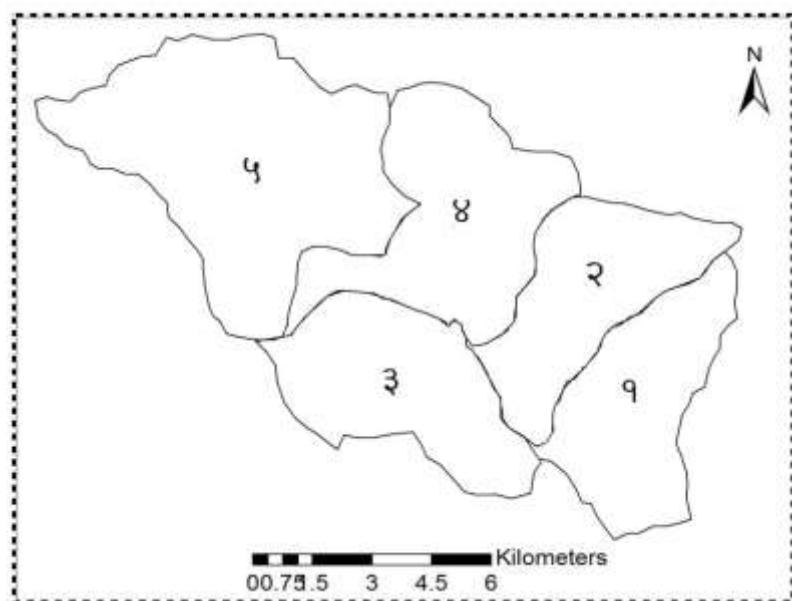
स्रोत:स्थलगत अवलोकन र जिपिएस सर्भ, २०७४; तथ्याङ्क कार्यालय बागलुङ, २०७१ ।

नक्शा : २.१

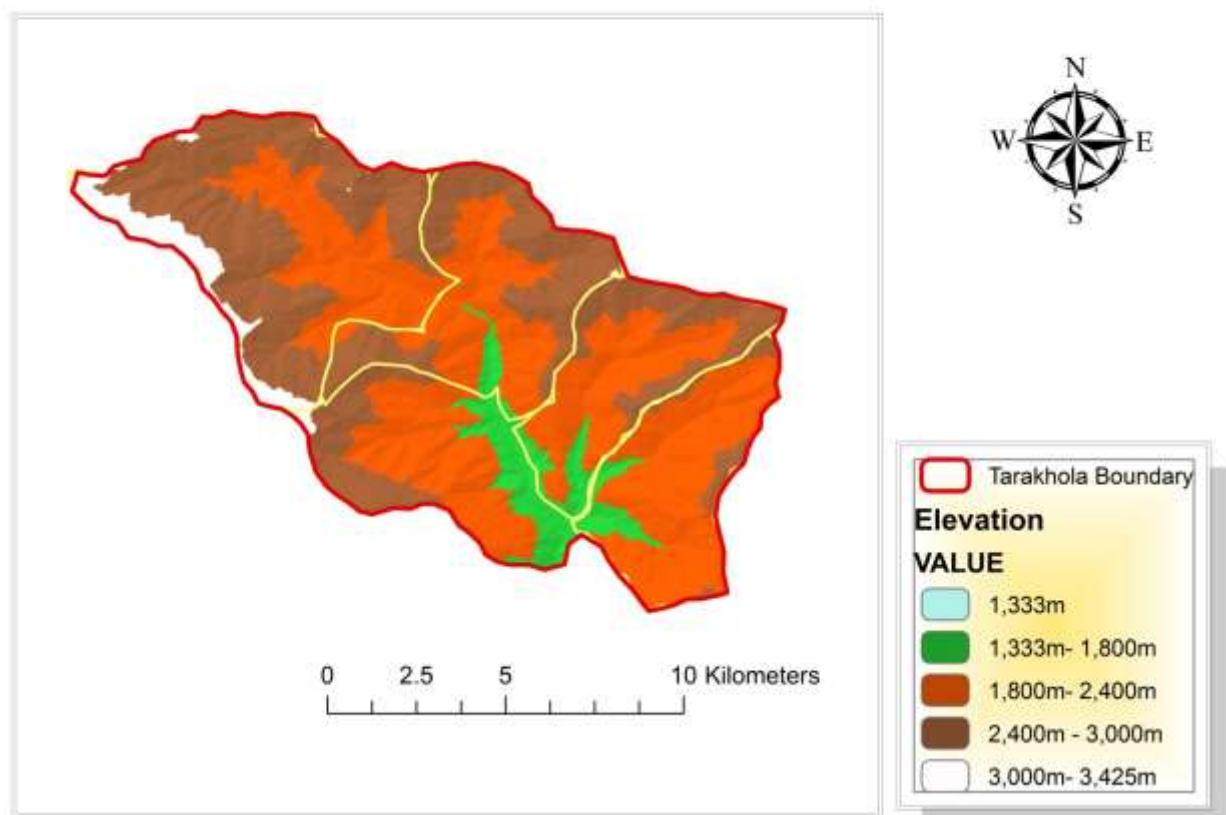
बागलुङ जिल्लाको पुनर्संरचित स्थानीय तह

नक्शा : २.१
ताराखोला गाउँपालिका

Tarakhola Gaupalika Elevation Map

स्रोत : इ. प्रेम थापा, २०७४।

२.२ ऐतिहासिक चिनारी तथा नामकरण

ताराखोला गाउँपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि गलकोट राज्यसँग जोडिएको छ । यसको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि पर्वत राज्यसँग जोडिएको छ । तत्कालिन पर्वत राज्य मध्यकालमा साविक धवलागिरि अञ्चलमा पर्दथ्यो । यस राज्यको अस्तित्व वि.सं. १४९३ देखि १८४३ सम्म रहेको र यसको सिमाना वर्तमान पर्वत, बागलुङ, म्यागदी र मुस्ताङ जिल्लाको दक्षिणी भागसम्म फैलिएको बुफिन्छ (थापा, २०६६: ५) । यही पर्वत राज्यबाट टुक्रिएर गलकोट राज्यको स्थापना भएको थियो ।

इतिहासकारहरूले दिएको जानकारी अनुसार प्राचीन समयको गलकोट भन्नाले पूर्वमा बिहुँको काठेखोला, पश्चिममा पाण्डवखानीको काभ्रेखोला, उत्तरमा म्यागदी रुमको देउराली र दक्षिणमा गुल्मी मुसिकोटको निबुवा खोलासम्मको भूभागलाई जनाउँथ्यो । प्राचीन समयमा राजा जितारी मल्ल (वि.स. १६३१) देखि जगतबम मल्लको समय (वि.स. १८४४) सम्म यो भूभाग एउटा चौबीसे राज्यहरू मध्येको एक शक्तिशाली राज्यको रूपमा परिचित थियो भने त्यसपछि राजा भरतबम मल्लको समय (२०१७) सम्म पनि यो एउटा रजौटाअन्तर्गतको स्वतन्त्र राज्य थियो ।

राजनीतिक परिवर्तनसँगै प्रशासनिक र भौगोलिक सिमानामा पनि हेरफेर हुँदै आयो । वि.सं. २०१९ सालतिर जिल्ला प्रशासन कार्यालय गलकोटबाट बहिर्गमन भयो । २०४६ सालको बहुदलीय प्रजातन्त्रको आगमनसँगै गलकोट क्षेत्र पनि तीनवटा क्षेत्रमा विभाजन हुनपुग्यो । यही विभाजनमा तत्कालीन अमरभूमी, अर्गल, हिल र तारा गाविस बागलुङ जिल्लाको क्षेत्र नं. १ अन्तर्गत पर्दथे । यो अवैज्ञानिक र अव्यवहारिक क्षेत्र विभाजनले समग्र गलकोट क्षेत्र नै विकासका दृष्टिले पछाडि परेको महसुस त्यहाँका जनताले गरेका थिए । यही असन्तुष्टीका बीच दसबर्से माओवादी द्वन्द्वको प्रभाव समग्र गलकोटमा नै पन्यो । द्वन्द्वको सबैभन्दा बढी प्रभाव यिनै ताराखोला क्षेत्रकासाविककाचारवटा गाविसमा पर्न गयो । यही द्वन्द्व र जनचाहना अनुसार एकात्मक राज्य व्यवस्था नै परिवर्तन भइ संघीय राज्य व्यवस्थाको बहाली भयो । यही व्यवस्था अनुरूप ताराखोला क्षेत्रका तत्कालिन चारवटा निकाय वा गाविस मिलाएर एउटा स्थानीय तह वा ताराखोला गाउँपालिका निर्माण गरिएको हो ।

गाउँपालिकाको नामकरण ताराखोला गरिनुका केही कारणहरू छन् । गलकोट भन्नाले त्यस क्षेत्रका समग्र १४ वटा साविक गाविसहरूलाई जनाए जस्तै ताराखोला भन्नाले पनि त्यहाँका समग्र चारवटै साविक गाविसहरूलाई बुफिन्छ । भौगोलिक रूपमा पनि साविकको तारा गाविस आफैमा ठूलो गाविस हो । यही गाविसको नामलाई विस्तार गरी वर्तमान ताराखोला गाउँपालिकाको नामकरण गरिएको हो । सामाजिक रूपमा पनि सबै जाति र समुदायका मानिसहरू यो गाउँपालिका सबै वडाहरूमा बसोबास गर्दै आए पनि विशेष गरी साविकको तारा गाविसमा तरामी मगरहरूको बाहुल्यता रहेको पाइन्छ । यी तरामी मगरहरूको पहिलो आगमन डोल्पाको ताराभोट भन्ने स्थानबाट भएको हुनाले उनीहरूलाई तरामी मगर भनियो र उनीहरू बसोबास गर्ने स्थानलाई तारा भनियो भन्ने भनाइ त्यहाँका स्थानीय बूढापाकाहरूको छ । तसर्थ यिनै मगरहरू दरम खोला (गाइघाटभन्दा माथिको जलाधार क्षेत्र) का किनारहरूमा बसोबास गर्दै आएको हुनाले यो क्षेत्रलाई ताराखोला भनिएको हो । त्यसैगरी प्राकृतिक रूपमा पनि ताराखोला सिपको माथिल्लो भागमा पर्ने डुडेलको धुरीबाट तारा,

हिल, अर्गल र अमरभूमीका सबै भागलाई समेट्दै बग्ने खोला हो । यही खोलालाई स्थानअनुसार ठूलो खोला, ताराखोला, गाइधाट, दरमखोला आदि नामले पनि चिनिन्छ । स्थानअनुसार नाम फरक भए पनि यो खोलाले त्यहाँका सबै वडाहरूलाई एउटै सूत्रमा बँधेको हुनाले यही खोलाको नामबाट यो गाउँपालिकाको नाम ताराखोला रहन गएको हो भन्ने तर्क त्यहाँका स्थानीय जानकारहरूको रहेको छ (बिर्बलाल घर्तीमगर, अम्मर घर्तीमगर, २०७४) ।

ताराखोलासँग जोडिएका गाउँ वा ठाउँहरू अमरभूमी, अर्गल र हिल हुन् । अमरभूमी अर्गल गाविसबाट दुक्रिएर निर्माण भएको नयाँ गाविसको नाम हो । अमरभूमीको अर्थ कहिल्यै नमर्न ठाउँ भन्ने हुन्छ । यसको पुरानो नाम माभखर्क वा बीचको गाउँ भन्ने अर्थ हो । त्यसैगरी अर्गलको अर्थ पनि पाल्पाको अर्गलीबाट केही मगरहरू आई बसोबास गरेको हुनाले यसको नाम अर्गल रहन गएको हो भन्ने बूढापाकाहरूको भनाइ छ । अर्को पुरानो हिल गाउँ पनि खुट्टाको पैतला जस्तो देखिने वा पहाडको बीचमा रहेका कारण हिल भनिएको हुनुपर्छ भन्ने अनुमान गरिएको छ । यिनै हिल, तारा, अर्गल र अमरभूमीको संयुक्त नाम नै वर्तमान ताराखोला गाउँपालिका हो ।

२.३ सामाजिक तथा साँस्कृतिक पक्ष

एउटै भूगोल, एउटै प्रकृति, साभा मनोविज्ञान र सामुहिक संस्कृतिलाई अवलम्बन गर्ने मानिसहरूको भृण्ड वा समूह नै समाज हो । सामाजिक एकताको संगठित र वैधानिक संरचना नै संघीयता हो । संघीयताको मूल मर्म नै सामाजिक र आर्थिक संमृद्धि हो । यही भावनाबाट उत्प्रेरित भइ संघीयताको अवधारण विकास भएको हो । संघीयताको जग भनेकै स्थानीय तह हो । स्थानीय तहको स्तम्भ भनेको भौगोलिक अवस्थिति र सामाजिक संरचना हो । संघीयतालाई पूर्ण कार्यान्वयन गर्न सामाजिक संरचनाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ ।

ताराखोला गाउँपालिकाको सामाजिक संरचनालाई हेर्दा यहाँ केही जातीय उत्पीडन र वर्गीय असमानता हुँदाहुँदै पनि अनेकतामा एकता र एकतामा अनेकताको विशेषता भएको समाज यहाँ पाइन्छ । ताराखोला क्षेत्रमा विविध जाति, वर्ग, धर्म, संस्कार र पेशाका मानिसहरू हुँदाहुँदै पनि सबैको परस्पर साभा पहिचान भनेकै 'ताराखोले' भन्ने शब्द हो र 'हामी ताराखोले हौ' भन्ने भावना नै साभा मनोविज्ञान हो । यहाँ आफैनै मौलिक पहिचान र सामाजिक सद्भाव भएका विभिन्न जाति, जनजाति र दलित समुदायको बसोबास रहेको छ । यहाँको मौलिक पहिचान भनेकै वंशाणुगत रक्तसम्बन्ध, आपसी वैवाहिक सम्बन्ध, मित्री साइनो, आपसी श्रमविभाजन, श्रम साटासाट, हुदा, पर्मा, साभा देवीदेवताको थान-मन्दिर, पूजाआजा, साभा चाडपर्व र स्थानीय उत्पादनमा आधारित खाद्यान्न र घरेलु उत्पादनमा आधारित वस्तुहरू हुन् । यहाँ उत्पादन खाद्यान्नहरूमा आलु, भाँगो, भट्टमास, मकै, जौ, उवा आदि पर्दछन् भने घरेलु वस्तुहरूमा डोको, डाली, सोली, काइयो, खुर्पेटो जस्ता वस्तुहरू पर्दछन् । यिनै वस्तुहरूको विनिमय गरी स्थानीय पहिचान दिनु, व्यवहारिक समस्या सुल्काउनु र भ्रातृत्वको भावना विकास गर्नु यो क्षेत्रको मुख्य विशेषता हो । यो साभा सामाजिक सद्भाव र स्थानीय पहिचानलाई जोगाइ राख्नु यो गाउँपालिकाको कर्तव्य र अधिकार दुबै हो । ताराखोला गाउँपालिकाको सामाजिक अवस्थाको विस्तृत अध्ययन अध्याय ३.१मा गरिएको छ ।

२.४ आर्थिक तथा प्राकृतिक साधन र स्रोतहरू

कुनै पनि व्यक्ति, स्थानीय तह र राज्यको स्तर निर्धारण गर्ने आधार भनेको आर्थिक अवस्थाले हो । अर्थोपार्जन र आर्थिक अवस्थाको मूल्याङ्कन गर्ने आधारहरू भनेकै सामाजिक, साँस्कृतिक र मानवीय साधन र स्रोतको परिचालन हो । यिनै साधन र स्रोतको व्यवस्थित परिचालन हुन नसकदा कुनै पनि व्यक्ति वा राज्य व्यवस्था गरिब हुन पुग्दछ । नेपाल र नेपालीहरूको मुख्य समस्या भनेकै यिनै साधन र स्रोतको सही परिचालन गर्न नसक्नु हो ।

ताराखोला गाउँपालिका प्राकृतिक साधन र स्रोतले धनी क्षेत्र हो । यहाँ फलाम, तामा, स्लेट आदि खानीहरू लगायत जल, जड्गल र जमिनको प्रचुर सम्भावनै सम्भावना रहेको छ । यीबाहेक पनि सामाजिक, साँस्कृतिक र मानवीय साधान र स्रोतको पनि कमी छैन । तर दुःखको कुरा वर्तमान अवस्थामा यो गाउँपालिकाको शिक्षा, स्थास्थ्य, रोजगारी र प्रतिव्यक्ति आय अन्यत्रको भन्दा कमी देखिन्छ । आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक र मानवीय साधन र स्रोतको सम्भावना हुँदाहुँदै पनि यहाँका मानिसहरूको आर्थिक अवस्था कमजोर हुनु भनेको यिनै साधन र स्रोतको व्यवस्थित परिचालन गर्न नसक्नु हो । पुरानो राज्य व्यवस्थाको परिवर्तन गर्नुपर्ने मुख्य कारण पनि यिनै साधन र स्रोतको परिचालन स्थानीय तह आफैले गर्न पाउने गरी अधिकार प्राप्त गर्नकै निर्मिति हो । संघीय राज्य व्यवस्थाको मुख्य विशेषता भनेकै पहिचान र सामर्थ्यका आधारमा स्थानीय तहलाई सबै अधिकार प्रत्याभूत गर्नु हो । यही अधिकारको उपयोग गर्नु स्थानीय तहको कर्तव्य हो ।

ताराखोला क्षेत्रमा प्रचुर सम्भावना हुँदाहुँदै पनि यसले विकासको गति लिन नसक्नुका मुख्य कारणहरूमा केन्द्रीकृत एकात्मक राज्य व्यवस्था, शिक्षा, स्वास्थ्य, यातयात, रोजगारी आदि आधारभूत आवश्यकताको परिपूर्ति हुन नसक्नु र अस्थिर राजनीतिक प्रणाली हो ।

यिनै समस्याहरूको सहज समाधान गर्नसकेमा अबको स्थानीय तहको भविष्य उज्ज्वल देखिन्छ । यी समस्याको समाधान गर्न सक्षम नेतृत्व, प्रशासनिक सुगमता, यातयातको सुविधा, प्राकृतिक साधन र स्रोतको सदुपयोग, सामाजिक र साँस्कृतिक पहिचानको उपयोग तथा मानवीय श्रमको व्यवस्थापन गर्न जरूरी छ । ताराखोला गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्थाको विस्तृत अध्ययन अध्याय ४.१ मा गरिएको छ ।

अध्याय : तीन
ताराखोला गाउँपालिकाको सामाजिक अवस्था

३.१ मुख्य जात-जातिहरू

तालिका: ३.१
ताराखोला गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मुख्य जाति

वडाहरू	१ अमरभूमी	२ अर्गल	३ हिल	४ र ५ ताराखोला	कुल
मगर	११६०	१२५४	६३२	२०८०	५१२६
ब्राह्मण	४४०	१२१	४७४	१५६	११११
क्षत्री	१०१	३११	१२३४	५८७	२२३३
कामी	३६९	३०३	३७९	३४५	१३९६
छन्त्याल	१७	९५	१२	०	२०४
गुरुङ	८२	०	०	०	८२
दमाई	७६	१४४	१०८	३३३	६६१
सार्की	७७	६९	०	०	१४६
तामाङ	६६	०	०	०	६६
थकाली	०	०	०	३६	३६
अन्य	११	३२	१५	१०	६८
कुल	२४७९	२३२९	२८५४	४३४७	१२००९

स्रोत: तथ्याङ्क कार्यालय बागलुङ्को जिल्ला वस्तुगत विवरण, २०७४।

क. मगर जातिका थर-उपथरहरू

तालिका: ३.२
मगर जातिका थर-उपथरहरूको विवरण

थरहरू→ वडाहरू	घर्ती	रोका	पुन	थापा	बुढा/श्रीस
१. अमरमूमि	नाइसा, पुलिसा, नाओसा, काला	सिंजाली, बभाडी	सुतपराई, भलाए, खामे		श्रीस (दगामी, सामे)
२. अर्गल	ओससा, नाइसा, नाओसा, पुलिसा, हिजाले	सिंजाली, रामजाली	खामे, सुतपराई	चिदी, नाओसा	श्रीस (दगामी)
३. हिल	काला, नाओसा	बभांगी, सिंजाली, रामजाली	अठारे, बगाले, भलाए	सूर्यवंशी	
४. र ५. ताराखोला	कान्ठीपारे, अर्धासी, काला, रूपानी, सुतपराई, पुलिसा, हिजाले, अग्रेजा, भुजेल, दलामचौरे	बभांगी, सिंजाली, रामजाली, कान्ठीपारे	सुतपराई, साइँ, सिंजाली, पाइजा	थापामगर	बुढा, साइँश्रीस, बुढाथोकी

स्रोत: श्रीस मगर, २०७४: ७; स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ख. क्षत्री, ब्राह्मण र अन्य जातिका थर-उपथरहरू

तालिका : ३.३
ताराखोला गाउँपालिकामा क्षेत्री, ब्राह्मण र अन्य जातिका उपथरहरू

वडाहरू	१ अमरभूमी	२ अर्गल	३ हिल	४ र ५ ताराखोला
क्षत्रीका उपथरहरू	खत्री, के.सी., थापा, भण्डारी	थापा, खत्री, बस्नेत, कार्की, साहानी	थापा, चोखाल, बस्नेत, खत्री, साहानी, कार्की, भण्डारी, घिमिरे, सुवेदी	थापा, खत्री, चोखाल, बस्नेत, पाण्डे, भण्डारी, केसी.
ब्राह्मणका उपथरहरू	गैरे, कँडेल, ढुङ्गाना, सापकोटा, आचार्य, निउरे	कँडेल, सुवेदी, पाठक, सापकोटा	घिमिरे, सुवेदी, ढकाल, न्यौपाने, गौतम, पाण्डे, निउरे, लामिछाने, आचार्य, कँडेल, सापकोटा	सुवेदी, घिमिरे, कँडेल, सापकोटा, पौडेल, आचार्य, चालिसे, गौतम, ढुङ्गाना, पाण्डे, निउरे, प्रसाङ्ग
दसनामी		वन	गिरी	
दलितका थरहरू	विक. दर्जी, सुनार, नेपाली	विक. दर्जी, सुनार, नेपाली	विक. दर्जी	विक. दर्जी, सुनार
अन्य जनजातिका थरहरू	छन्त्याल, गुरुङ	छन्त्याल, श्रीस, थकाली, राई	थकाली, नेवार, छन्त्याल	थकाली, नेवार

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

३.२ जनसंख्याको विवरण

क. वडागत घरपरिवार तथा जनसंख्या

वि.सं. २०६८ को केन्द्रीय तथ्याङ्क अनुसार ताराखोला गाउँपालिकाको घरधुरी र जनसंख्या निम्न तालिका अनुसार रहेको छ-

तालिका: ३.४
वडागत घरधुरी तथा जनसंख्या विवरण

नं वडा	घरपरिवार संख्या	पुँङ	महिला	जम्मा	परिवार आकार	लेण्डिङ अनुपात	झेत्रफल (बर्ग मी.)	जनधनत्व
१	५६३	१०५४	१४२५	२४७९	४.४	७३.९६	१६.३७३९	१५२
२	४७५	१०६२	१२६७	२३२९	४.९	८३.८२	२३.७४१८	९८
३	६१२	१२७३	१५८१	२८५४	४.६६	८०.५२	२३.१७०४	१२४
४	३६१	७८३	९९३	१७७६				
५	४८४	११९३	१३७८	२५७१	५.१४	८३.३४	६५.६४२७	६७
	२४९५	५३६५	६६४४	१२००९			१२८.९३	४४१
प्रतिशतमा		४५	५५.३३	१००				

स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, बागलुङ, २०७१ : ११६-११७।

तालिका : ३.५
वडागत आधारमा पारिवारिक जनसंख्या विवरण

वडा. नं.	परिवार संख्या		घरमुली परिवार संख्या		
	एकल परिवार	संयुक्त परिवार	कुल परिवार	एकल महिला	एकल पुरुष
१	२३५	२३६	४७	९६	२
२	२१९	२३२	४५१	५०	२०
३	१७५	३१०	५५५	६१	१
४	२८०	५४	३३४	-	-
५	२१५	३१४	५२९	७	३
जम्मा	११२४	११४६	२३४०	२१४	२६
प्रति शत	४८.०३	४८.९७	१००	९.९५	९.९९

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

तालिका : ३.६
ताराखोला गापामा जनसंख्या विवरण

वडा	घरधुरी	पुरुष	महिला	जम्मा
१	४७	१४८५	१४८०	२९६५
२	४५१	१४९७	१३१६	२८१३
३	५५५	१७८६	१७२३	३५०९
४	३३४	१०९८	१००८	२०२६
५	५२९	१५६८	१५१५	३०८३
जम्मा	२३४०	७३५४	७०४२	१४३९६
प्रतिशत		५१.०८	४८.९२	१००

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

ख. उमेर तथा लिङ्गका आधारमा जनसंख्या

वि.सं. २०६८ को केन्द्रीय तथ्यांक अनुसार ताराखोला गाउँपालिकाको उमेर र लिङ्गका आधारमा जनसंख्या विवरण निम्न तालिका अनुसार रहेको छ-

तालिका : ३.७
उमेर र लिङ्गका आधारमा जनसंख्या विवरण

सार्वजनिक वडा	विवरण	१०	९५	९०	५०	३०	जम्मा	प्रतिशत
अमुरभूमि १	पुरुष	४१८	५२०	६४	५४	१०५४	८.७८	
	महिला	४६३	८२३	७२	६५	१४२५	११.८७	
	कुल	८८१	१३४३	१३६	११९	२४७९	२०.६	
अर्गल २	पुरुष	४२३	५१९	७१	४९	१०६२	८.८४	
	महिला	४०८	७५४	६६	३९	१२६७	१०.५५	
	कुल	८३१	१२७३	१३७	८८	२३२९	१९.४	

हिल ३	पुरुष	५३९	५६९	१०९	५६	१२७३	१०.६
	महिला	५०३	९३७	१०	५१	१५८१	१३.१७
	कुल	१०४२	१५०६	११९	१०७	२८५४	२३.८
ताराखोला ४ र ५	पुरुष	८३६	९३०	१२४	८६	१९७६	१६.४५
	महिला	७९१	१३९६	१००	८४	२३७१	१९.७४
	कुल	१६२७	२३२६	२२४	१७०	४३४७	३६.२
जम्मा जनसंख्या		४३८१	६४४८	६९६	४८४	१२००९	१००
कुल जनसंख्याको उमेरगत प्रतिशत	३६.४८	५३.६९	५.८	४.०३	१००		

स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, बागलुङ, २०७१ : ११६-११७।

ग. मातृभाषाका आधारमा जनसंख्या

वि.सं. २०६८ को केन्द्रीय तथ्याङ्क अनुसार ताराखोला गाउँपालिकाको मातृभाषाका आधारमा जनसंख्या विवरण निम्न तालिका अनुसार रहेको छ-

तालिका : ३.८
मातृभाषाको आधारमा जनसंख्या विवरण

साविक गाविस र वडा	मातृभाषा	संख्या	प्रतिशत
अमरभूमी १	नेपाली	२१४३	८६.४५
	तामाङ	६३	२.५४१
	मगर	१३३	५.३६५
	गुरुङ	६५	२.६२२
	छन्त्याल	७४	२.९८५
	अन्य	१	०.०४
	कुल	२४७९	१००
अर्गल २	नेपाली	१२०८	५१.८७
	मगर	१०१३	४३.५
	छन्त्याल	९५	४.०७९
	अन्य	१३	०.५५८
	कुल	२३२९	१००
हिल ३	नेपाली	२३२४	८१.४३
	मगर	५१४	१८.०९
	अन्य	१६	०.५६१
	कुल	२८५४	१००
ताराखोला ४, ५	नेपाली	४३३४	९९.७
	मगर	१२	०.२७६
	अन्य	१	०.०२३
	कुल	४३४७	१००

स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, बागलुङ, २०७१ : ११६-११७।

यस गापामा भाषिक विविधता पनि रहेको छ । यस आधारमा विभिन्न जातले बोल्ने भाषाको विवरण निम्न तालिका अनुसार रहेको छ-

तालिका : ३.९
गापामा बोलिने भाषागत विवरण

क्रसं.	जाति	बोलिने भाषा	प्रतिशतमा
१.	क्षत्री, ब्राह्मण, कामी, दमाई लगायत मातृभाषा नबोल्ने मगर, नेवार, गुरुङ, ठकुरी आदि ।	नेपाली	८३
२.	मगर	मगर	१४
३.	गुरुङ	गुरुङ	१
४.	छन्त्याल	छन्त्याल	१
५.	अन्य नेवार, तामाङ लगायत	नेवार	१

स्रोत: केतवि, २०६८; जिल्ला वस्तुगत विवरण, २०७४ ।

घ. धर्मका आधारमा जनसंख्या

तालिका : ३.१०
धर्मका आधारमा पारिवारिक जनसंख्या विवरण

क्र.स.	धर्म	धर्मालम्बीको संख्या	प्रतिशतमा
१	हिन्दू	९२६३	६४.३४
२	बौद्ध	३४८	२.४२
३	क्रिस्चियन	६८	०.४७
४	अन्य	४७१७	३२.७७
	जम्मा	१४३९६	१००

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४ ।

ड. जातजातिका आधारमा जनसंख्या

ताराखोला गापामा जातीय विविधता रहेको छ । यस गापामा रहेको जातीय जनसंख्याको अवस्था निम्न तालिका अनुसार रहेको पाइन्छ-

तालिका : ३.११
जातीयताका आधारमा जनसंख्या विवरण

क्र.स.	जतजाति	संख्या	प्रतिशत
१	क्षेत्री	२२३३	१८.६
२	ब्राह्मण	१९९९	१६.५८
३	सार्की	१४६	१.२१६
४	कामी	१३९६	११.६३
५	दमाई/ढोली	६६१	५.५०६
६	गुरुङ	८२	०.६८३

७	मगर	५१२६	४२.७
८	थकाली	३६	०.३
९	तामाङ	६६	०.५५
१०	छन्त्याल	२०४	१.६९९
११	अन्य	६८	०.५३३
जम्मा		१२००९	१००

स्रोत : केतवि, २०६८।

च. आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या

नेपालको जनगणनामा १५ देखि ५९ वर्षको उमेर समूहको जनसंख्यालाई आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या मानेको छ । यही आधारमा यस गापाको आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्यालाई निम्न तालिका अनुसार देखाउन सकिन्छ-

तालिका : ३.१२
वडागत रूपमा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या विवरण

साविक गाविस र वडा	विवरण	कुल जनसंख्या	१५-५९	प्रतिशत
अमुरभूमि १	पुरुष	१०५४	५२०	४.३३
	महिला	१४२५	८२३	६.८५३
	कुल	२४७९	१३४३	११.२
अर्गल २	पुरुष	१०६२	५१९	४.३२२
	महिला	१२६७	७५४	६.२७९
	कुल	२३२९	१२७३	१०.६
हिल ३	पुरुष	१२७३	५६९	४.७३८
	महिला	१५८१	९३७	७.८०२
	कुल	२८५४	१५०६	१२.५
ताराखोला ४ र ५	पुरुष	१९७६	९३०	७.७४४
	महिला	२३७१	१३९६	११.६२
	कुल	४३४७	२३३६	१९.५
जम्मा जनसंख्या		१२००९	६४४८	५३.६९

स्रोत : केतवि, २०६८।

छ. पेशाका आधारमा जनसंख्या

ताराखोला गाउँपालिकाको स्थलगत सर्वेक्षण अनुसार १४,३९६ जनसंख्या रहेको छ । यही जनसंख्याका आधारमा उपलब्ध भएको वडागत तथ्याङ्क अनुसार उनीहरूले अवलम्बन गरेको पेशागत विवरण निम्न तालिका अनुसार रहेको पाइन्छ-

तालिका : ३.१३
वडा नं. २ अर्गलको पेशाका आधारमा जनसंख्या विवरण

पेशागत विवरण	कुल परिवार संख्या	कुल जनसंख्या	प्रतिशत
परम्परागत कृषि	४२१	२१७३	१.५१
परम्परागत पशुपालन	४२२	२२२५	१.५२
व्यवसायिक कृषि	१	५	०.००
व्यासायिक पशुपालन	०	०	०.००
उद्योग, व्यापार, व्यवसाय	९	६५	०.०४
समाजसेवा/राजनीति	६	६	०.००
निर्माण	२	२	०.००
पर्यटन	०	०	०.००
स्वदेशी जागिर	७	४४	०.०३
वैदेशिक रोजगारी	१८८	३८३	०.२७

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

तालिका : ३.१४
वडा नं. ३ हिलको पेशाका आधारमा जनसंख्याको विवरण

पेशागत विवरण	कुल परिवार संख्या	कुल जनसंख्या	प्रतिशत
परम्परागत कृषि	५४३	९७५	६.७७
परम्परागत पशुपालन	५४३	१०१५	७.०५
व्यवसायिक कृषि	०	०	०.००
व्यासायिक पशुपालन	१	३	०.०२
उद्योग, व्यापार, व्यवसाय	१९	१६६	१.१५
समाजसेवा/राजनीति	५	५	०.०३
निर्माण	०	०	०.००
पर्यटन	०	०	०.००
स्वदेशी जागिर	२७	२७	०.१९
वैदेशिक रोजगारी	४७६	१४२८	९.९२

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

तालिका : ३.१५
वडा नं. ४ ताराको पेशाका आधारमा जनसंख्या विवरण

विवरण	कुल परिवार संख्या	कुल जनसंख्या	प्रतिशत
परम्परागत कृषि	३२५	८३२	५.७८
परम्परागत पशुपालन	३२५	८३२	
व्यवसायिक कृषि	०	०	०.००
व्यासायिक पशुपालन	७	८	०.०५
उद्योग, व्यापार, व्यवसाय	१७	२२	०.१५
समाजसेवा/राजनीति	२३	२८	०.१९
निर्माण	०	०	०.००

पर्यटन	०	०	०.००
स्वदेशी जागिर	३५	०	०.००
वैदेशिक रोजगारी	१५४	२३३	१.६२

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

तालिका : ३.१६

वडा नं. ५ ताराको पेशाका आधारमा जनसंख्या विवरण

विवरण	कुल परिवार संख्या	कुल जनसंख्या	प्रतिशत
परम्परागत कृषि	५२९	११८३	८.२२
परम्परागत पशुपालन	५२९	११८३	८.२२
व्यवसायिक कृषि	०	०	०.००
व्यासायिक पशुपालन	०	०	०.००
उद्योग, व्यापार, व्यवसाय	१०	३२	०.२२
समाजसेवा/राजनीति	१२	१६	०.११
निर्माण	०	०	०.००
पर्यटन	०	०	०.००
स्वदेशी जागिर	२०	२८	०.१९
वैदेशिक रोजगारी	२१६	२८५	१.९८

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

ज. ताराखोला गाउँपालिकामा गरिबी सम्बन्धी विवरण

गरिबीको मापन गर्ने धेरै आधारहरू छन्। विविध आधारहरू मध्ये प्रतिव्यक्ति आम्दानी वार्षिक रु. १९,२६१

लाई आधारमान्दा ताराखोला गाउँपालिकामा रहेको गरिबी सम्बन्धी विवरण निम्न तालिका अनुसार रहेको छ-

तालिका : ३.१७

ताराखोला गापामा गरिबीको अवस्था

वडागत विवरण	गरिबीका दर	गरिबीको विषमता	गरिबीको गहनता
१,२,३	२२.२२ (४.९१)	४.५९ (१.३)	१.४३ (०.४८)
४,५	३५.४४ (६.०३)	८.६३ (१.९५)	३.०६ (०.८३)
कुल गरिबी	२८.८३ (५.४७)	६.६१ (१.६३)	२.२५ (०.६६)

स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, बागलुङ, २०७१ : १०४।

भ. जन्म र मृत्युको जनसंख्या विवरण

ताराखोला गाउँपालिकाको विगत एक वर्षमा जन्मने र मृत्यु हुने अवस्थाको घरधुरी सर्वेक्षण गर्दा समग्र गापामा निम्न अवस्था रहेको पाइन्छ -

तालिका : ३.१८

गएको एक वर्षको अवधिमा जन्म र मृत्युको अवस्था

लिङ्ग	जन्म	मृत्यु	अनुपात
पुरुष	७०	३३	२.७२
महिला	५४	२२	२.४५
जम्मा	१२४	५५	२.२५

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

ज. अपाङ्गताको जनसंख्या विवरण

तालिका : ३.१९
वडागत रूपमा विभिन्न खालको अपाङ्गताको जनसंख्या विवरण

अपाङ्गताको प्रकृति	वडा नं १			वडा नं २			वडा नं ३			वडा नं ५		
लिङ्ग	पुरुष	महिला	कुल									
शारीरिक	२१	१४	३५	०	०	०	१४	१५	२९	२६	१५	४१
आंखा	३	१०	१३	१	४	५	६	३	९	७	११	१८
सुनाई	५	६	११	२	३	५	४	१	५	३	२	५
आखा कान दुबै	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	२
बोलाई	७	३	१०	०	०	०	६	४	१०	१	५	९
मानसिक	०	१	१	२	४	६	२	४	६	४	१	५
बौद्धिक	२	२	४	०	०	०	४	२	६	२	०	२
बहुअपाङ्गत	१	२	३	५	१	६	३	०	३	२	१	३
जम्मा	३९	३८	७७	१०	१२	२२	३९	२९	६८	४६	३६	८२
प्रतिशत	५०.६	४९.	१००	५५.	५५.	१००	५७.	५८.	१००	५६.	४८.	१००
कुलमा प्रतिशत	०.६४			०.१८			०.५७			०.६८		
	२.०७											

स्रोत : केतवि, २०६८।

स्थलगत घरधुरी सर्वेक्षणका आधारमा फरक क्षमता भएका मानिसहरूको वडागत विवरण निम्नानुसार रहेको छ—

तालिका : ३.२०
वडागत रूपमा फरक क्षमता भएका मानिसहरूको विवरण

वडा	दृष्टि विहिन	बहिरा	लाटा	लुलालड्गडा	अन्य	जम्मा	प्रतिशत
१	०	२	०	५	०	७	५७.४
२	५	३	६	६	५	३१	२५.४
३	०	१३	१५	१६	०	४४	३६.१
४	०	६	४	१४	०	२४	१९.७
५	०	६	३	६	१	१६	१३.१
जम्मा	५	३०	२८	४७	९	१२२	१००
प्रतिशत	६.५५७	२४.६	२२.९५	३८.५२	७.३७७	१००	

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

घरधुरी सर्वेक्षणका आधारमा यस गापामा १२२ जना दृष्टिविहिन, बहिरा, लाटा, लुलालड्गडा र अन्य प्रकारका अपाङ्गता भएका मानिसहरू रहेको पाइन्छ। त्यस्तै गरी यस गापामा लैडिंगक आधारमा निम्नि तालिका अनुसारको फरक क्षमता भएका मानिसहरू रहेका छन्-

तालिका : ३.२१
लिङ्गका आधारमा फरक क्षमता भएका मानिसहरूको विवरण

वडा	विवरण	बहिरा	लाटा	लुलालखगडा	अन्य	जम्मा	प्रतिशत
१	पुरुष	२	०	३	०	५	४.१
	महिला	०	०	२	०	२	१.६४
	कुल	२	०	५	०	७	५.७४
२	पुरुष	२	३		६	११	९.०२
	महिला	१	३	६	२	१२	९.८४
	कुल	३	६	६	८	२३	१८.९
३	पुरुष	६	८	५	०	१९	१५.६
	महिला	७	७	११	०	२५	२०.५
	कुल	१३	१५	१६	०	४४	३६.१
४	पुरुष	४	१	६	०	११	९.०२
	महिला	२	३	८	०	१३	१०.७
	कुल	६	४	१४	०	२४	१९.७
५	पुरुष	३	२	३	१	९	७.३८
	महिला	३	१	३	०	७	५.७४
	कुल	६	३	६	१	१६	१३.१
कुल जम्मा		३०	२८	४७	९	१२२	१००
प्रतिशत		२४.५९	२२.९५०८	३८.५२	७.३८	१००	

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

माथिको तालिका अनुसार कुल १२२ जना फरक क्षमता भएमा मानिसहरू मध्ये पनि पुरुष ५५ र महिला ६७ जना रहेको देखिन्छ।

ट. संस्थागत रूपमा जनसंख्या

ताराखोला गाउँपालिकामा सरकारी तथा गैरसरकारी जागिरको सिलसिलामा आई बसोबास गर्ने मानिसहरूको तथ्याङ्क निम्न तालिका अनुसार रहेको पाइन्छ-

तालिका : ३.२२
ताराखोला गापामा संस्थागत जनसंख्या विवरण

क्र.स.	संस्था	परिवार संख्या	पुरुष	महिला	कुल जनसंख्या	प्रतिशत
१	सरकारी	६५	५९	१४	७३	७१.५७
२	गैरसरकारी	२९	१४	१५	२९	२८.४३
कुल		९४	७३	२९	१०२	१००

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

ठ. बसाइसराइसम्बन्धी विवरण

तालिका : ३.२३
ताराखोला गाउँपालिकाबाट बसाइसराइ गर्ने परिवारको वडागत विवरण

बसाइ सराइको प्रकृति	बसाइसराइ गर्ने परिवारको वडागत विवरण					कुल
	१	२	३	४	५	
स्थायी	०	३	२०	२	१	२६
अस्थायी	४	१३	३७	२	८	६४
कुल	४	१६	५७	४	९	९०

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

३.३ मुख्य चाडपर्व, मेला र जात्राहरू

तालिका : ३.२४
ताराखोला गाउँपालिकामा मनाइने चाडपर्वहरू

क्रसं.	चाडपर्व, जात्रा र मेलाह	लाग्ने स्थान	समय वा महिना	विशेष गतिविधि
१.	माघेसंक्रान्ति	अमरभूमी, अर्गल, हिल र ताराको सिप	माघ १ र २ गते	पितृपूजा, खिचडी खाने, चेलीबेटी खुवाउने, तारो हान्ने, पोते हान्ने, नाचगान, वनभात खाने (अविवाहित केटीहरूले)
२.	श्रीपञ्चमी	अर्गल, सिले	माघ शुक्ल पञ्चमीमा	ऐ. ऐ.
३.	चैतेदर्सै	गापामा रहेका सबै कोत घरहरूमा	चैत्रशुक्लाष्टमी, नवामी	कोतघरहरूमा मौलापूजा, पञ्चवली, मेला र जात्राहरू गर्ने
४.	असारे	हिल, तारा, अर्गल, अमरभूमी	असार २२ गतेदेखि साउन २ सम्म	मगर जातिहरूमा पितृपूजा, भूमिपूजा, मारुनीनाच, अन्य मनोरञ्जनहरू
५.	भद्रौरे	तारा-४, हिल	भाद्रपूर्णिमा सोम/मंगलबार	मगर जातिहरूमा पितृपूजा, भूमिपूजा, भाँक्री मेला, सिस्नोखोस्ने
६.	तीज	काँक्राखोर, तारा, सिले	भाद्रशुक्ल तृतीयाका दिन	चेलीबेठी खुवाउने, खिर खाने, नाचगान गर्ने, खेलकूद
७.	दशै	सबै ठाउँमा	आश्विन शुक्ल अष्टमी, नवामी र दशमीमा	कोतघरहरूमा मौलापूजा, बलि चढाउने, टीकाजमरा लगाउने
८.	तिहार/तिहारे मेला	घरघरमा, नागवेली खोला /बेलासपुर	कार्तिकशुक्ल कृष्ण औंसी, प्रतिपदा र द्वितीयाका दिन	गाईपूजा, गोवर्धनपूजा, भाईटीका, भैलो र अन्य मनोरञ्जन
९.	भुसपोल्ने/आगोदेउ/छापेखन्ने	अर्गल	कार्तिक २४-२६ सम्म	आगोदेउ पूजा, होलादास चलाउने, छापेखन्ने
१०.	सिस्नो खोस्ने / कुलायन पूजा	अर्गल, माभखर्क, तारा, हिल	मंसिर शुक्ल पक्षको पञ्चमी वा सप्तमी (सोममंगलबार)	आफ्ना पितृहरू खुशी पार्ने
११.	ल्होसार	मुस्कात	पौस १५ गते	मनोरञ्जन, मेला, खेलकूद
१२.	साउने संक्रान्ति	हिलगाउँ र	श्रावण १, २ गते	मनोरञ्जन र खेलकूद

		अर्गलकोमाइस्थान चौर		
१३.	वैकुण्ठ चतुर्दशी मेला	नागवेली खोला, तिनचुले, माभखर्क, मोतीमारे बराह	मंसिर	तीर्थ, मनोरञ्जन
१४.	होली पूर्णिमा	ताराको लावाड	फागुपूर्णिमा	मनोरञ्जन, तारोहान्ने, भोजभतेर
१५.	जेष्ठी मेला	तारा ५, हिले	जेठ महिनामा	मनोरञ्जन र खेलकूद
१६.	शिवरात्रि	हिल, बहराखोला र ताराको उगुडँडा, असमुखी	माघ महिनामा	तीर्थ, मनोरञ्जन, खेलकूद
१७.	हरिबोधनी एकादशी	घुस्मेली, हिल	तिहारपछिको एकादशी	तीर्थ, मनोरञ्जन, खेलकूद

स्रोत: श्रीस मगर, २०७४: ८४; स्थलगत अवलोकन, २०७४।

३.४ भाषा

तालिका : ३.२५ ताराखोला गाउँपालिकामा बोलिने मातृभाषी वक्ताहरू

भाषाहरू	१ अमरभूमी	२ अर्गल	३ ठेहल	४ र ५ ताराखोला	कुल (प्रतिशत)
नेपाली	२९४३	१२०८	२३२४	४३३४	१०००९/८९.४५
मगर	१३३	१०१३	५१४	१२	१६७२/१३.६९
छन्त्याल	७४	९५	०	०	१६९/१.३८
गुरुङ	६५	०	०	०	६५/०.५३
तामाङ	६३	०	०	०	६३/०.५१
अन्य	१	१३	१६	१	३११/२.५३
कुल	२,४७९	२३२९	२८५४	४३४७	१२२८९

स्रोत: जिल्ला वस्तुगत विवरण, २०७४।

क. मगर भाषाको अवस्था

नेपालको करिब २० भन्दा बढी जिल्लामा छरिएर रहेको जाति मगर हो । २०६८ को जनगणना अनुसार पनि नेपालमा कुल जनसङ्ख्याको ७८८५३० अथवा २.९८ प्रतिशत मगरहरूले आफ्नो मातृभाषा प्रयोग गर्दछन् । वि.सं. २०५८ सालको राष्ट्रिय जनगणनामा जिल्ला स्तरीय भाषिक वक्ताहरूको तथ्याङ्कलाई हेर्दा मगर मातृभाषी वक्ताहरूको संख्या प्रतिशतमा- डोल्पा (१८.२९), उदयपुर (११.९१), तनहुँ (२१.४८), स्याङ्जा (१६.८७), म्याग्दी (१४.८५), पर्वत ५.५७), बागलुङ (७.९५), गुल्मी (३.३०), पाल्पा (३३.९४), अर्घाखाँची (२.३७), प्युठान (२.६१), रोल्पा (१८.१७), रूक्म (७.१६), सुर्खेत (५.७८), दैलेख (१.७८), कालिकोट (२.७०), डोटी (१.७३) आदि जिल्लाहरूमा नेपालीपछि दोस्रो स्थान रहेको पाइन्छ (थापा, २०६५: १४९) ।

ख. मगर भाषाका मौलिक शब्दहरू

ताराखोला गाउँपालिकामा मगर मातृभाषा प्रयोगमा नआए पनि मगर भाषाका केही मौलिक शब्दहरूको प्रयोग भने साँस्कृतिक पर्वका कार्यहरूमा पाउन सकिन्छ ।

तालिका : ३.२६
मगर भाषाका मौलिक शब्दहरू

शब्द	अर्थ
अजुट	कान्छी आमा
अना	दिदी
अनी	फुपू
अर्गासी	सामूहिक संस्कार सम्पन्न गरिने बारी वा संखुपाटा
अलन	टूलीआमा
अम्तो	पूजामण्डप वा घरभित्र जल राख्ने चोखो ठाउँ
आलम	लिङ्गा
आगोदेउ	मथ्थ वा अग्निदेवता
कर्तो/कर्टो	मृत्यु संस्कारमा प्रयोग हुने भैंसीको छाला, सुकुटी छाला
कुरी बस्ने	काजकिरिया गर्ने काम
कैसरप	सगोत्री भाइहरू, भाइखलक
खबराह	खबर ल्याउने देवता, बाली लगाउन खबर ल्याउने काम
खिलो	मौलोमा बलि चढाइएको रँगाको मासुको प्रसादी
ख्यापखिप जाट्के	मृत्यु संस्कारमा मृतकका नाममा दिइने कुखुराको भोग दिने रीति
गराड	पूजा मण्डप/अम्तोमा राखिने डाली
गराभाइ	सोरठी वा गोविचन गाउने समूह
गामपूजा	सामूहिक रूपमा गरिने उभौली, उधौली आदि पूजाहरू
गुरुमा/ गुरुजु	सोरठी, गोविचन, भैलो भट्याउने मुख्य व्यक्ति वा गुरु, निर्देशक
गुह्या	सोरठी, गोविचन, भैलो भट्याउने सहायक व्यक्ति वा गुरु, निर्देशक
गेल	मृतात्मा
गोविचन	कार्तिके वा भुसपोल्ले पर्वमा गाइने गीति नाटक
घोंक/घोट	मृतकको परिवारलाई समवेदनापूर्वक नगद वा जिन्सी सहयोग गर्दै श्रद्धाञ्जली भोजमा उपस्थिति हुने रीति
छाड्ग्रा	विवाहमा माइती घरमा लगिने कोसेली, पाहुर
छापेखन्ने	हिउँदे बाली लगाउन कार्तिक २६ गतेका दिन औपचारिक रूपमा अविवाहित केटाकेटीले सुरु गर्ने काम
छेडी	कुलपूजा गर्न तीन महिनासम्म माटाको धैटोमा तयार गरिएको जाँड
छुत्रपास विधि	छाटो एकै दिनमा किरिया उम्किने तरिका
जिमाधनी	भूमिदेवता
झराली	सार्वजनिक कामका लागि गरिने श्रमदान
टोपीभरौनी	पतिपत्नीको सम्बन्ध विच्छेद हुँदा पत्नीले पतिलाई तिर्ने दण्ड
तोरो	पारिवारिक सदस्यको मृत्युमा बस्ने किरिया
दोप्ते	दोबाटामा बस्ने देवता वा भूतप्रेत
निमपूजा	सामूहिक पूजा
पुरपुराइ	पुत्रबढाइ, कार्तिक २६ गते जेठो छोरो जन्मिदा गरिने सामूहिक हर्षबढाइ
फाँडोभरौनी	पतिपत्नीको सम्बन्ध विच्छेद हुँदा पतिले पत्नीलाई तिर्ने दण्ड
भेजा	सामूहिक पूजाका निमित्त उठाइने रकम, धनपैसा
मथ्थ	आगोदेउ वा अग्निदेवता
विजोथला	मुलथलो/कुल्यानथान
संखुपाटा	सगोल वा सामूहिक बारी

हाचक	कुलपूजा वा अन्य देवकार्यमा अर्पण गर्न बनाइएको जाँड, चामलको तीन दिनमा तयार हुने जाँड
हुङ्डा/हुद्दा	सामूहिक खेती गर्ने खेतालाहरूको समूह, विशेष गरी वर्षातमा खेत र बारीमा पालैपालै काम गर्ने श्रमिक
होलदास	दुःख फाल्ने संस्कारमा माइती-मावली चिनाउने वा नेक चलाउने संस्कार

स्रोत: स्थलगत अवलोकन २०७४; बिर्बलाल घर्तीसँगको अन्तरवार्ता, २०७४।

ग. मगर मातृभाषी वक्ताका उच्चारणगत विशेषताहरू

तालिका : ३.२७

ताराखोला गाउँपालिकाका मगर बस्तीमा उच्चारण हुने नेपाली भाषा

मानक नेपाली	मगर उच्चारण	मानक नेपाली	मगर उच्चारण
अगाडि	अघारी/अगारी	त्यतातिर	होतोनो/होत्यानो
अगुल्टो	ओल्टो	त्यो	होतो
अगेनो	अगेना	त्यसको	होको/तोको
अनुहार	अनार	त्यस्तो	होत्यस्तो/ त्यस्तनो
अब	आब	त्यसले	होतोले
अलिकति/थोरै	इतिति/इतिकन	त्यहाँ	ध्याँ
असिना	असिनु	दराज	डराज/आल्मरी
आउँछ	आन्च	दिदी	देइ
आएको छ	आछ	दोहोरो	डोरो
आकाश	सर्ग	धनु	ढनु
आगन	आन/खल्ला	धुवाँ	धो
आफूहरू	आफूरू	नम	नोउ
आमा	आबोइ/ऑइ	नाम्लो	बरियु
ओरालोमुख	ओरालङ्खी/तलनो	परतिर	परनो/पुनो
औला	अम्ला/उम्ला	पुन थर	पुन थोक
उकालोमुख	उकालङ्खी/उम्भोभुखो	प्याज	पेस
उठेर	उठिर	प्याख	पोक
उतातिर	उताडी	फनफन	फेनोनो
उधोतिर	उदोङ्खी/उनो	फर्सी	कुपिन्डो/कबली
उपल्लो गाउँ	उपल्लाड/माथिनो	फुपू	फै/फुपै
उपल्लोपट्टी	माथिनो	फेरि	फिरी
कचौरा	बुटिकी/बट्की	बंगरा	बाकुरा/बाकारा
कर्कलो	कोर्कोलो	बजाउँछ	बजान्च
कतातिर	कतानो	बाहुन	भाउन/बाउन
कताबाट	काँट	बाख्वा	बाग्रा
कसलाई	कोलाई	बाध्नु	भान्नु
कसले	कोले	बबा	बा/ बौ
कहिले	कैले	बलेसी	बलेनु
काँक्रो	काकारा	बसेर	बसिर
काइयो	काड्गो	बाह्र	भार
कुकुर	कुकर	बिँड	बेन
कुखुरा	कुख्वरा	बिरालो	बेरालु

कृनचाहिं	कौनो	बिहान	मेन/भ्यान
केटाहरु	केटारु	बुढा	भुरा/बुरा
केटीहरु	केटीरु	बुढी (पत्नी)	भुरी/बुरी
केराउ	कल्ला	बुहारी	भ्वारी/ब्वारी
कोदो	कोरो	भएको छ	भाक्ष
खलखल	खोलोलो	भित्ता	भेत्ता
खाएर	खाइर	भोलि	भुली
खानुहुन्छ ?	खान्घौ र ?	भ्यागुता	भेजता
खुसानी	खोर्सानी	पछ्यौरा	मोत्रो, मजेत्रो
खोरिया	खोरे	मान्छे	मन्सी/मन्छी
खोलातिर	खोलानो	मथि	उभङ्खी/उभो
गएको	गाको	माथितिर	माथिनो/उप्री
गएछ	गइस/गाछ		
गएर	गइर	विगौती	भ्यौती/ब्वौती
गगटो	गड्ता	विचरा	बराठा/बरानी
गर्झ	गर्स	विवाह	भे/भ्या
गहिरो	धेरो	यतातिर	होनो/होयानो
गाईवस्तु	अघे/डिंगा	यसलाई	होयोलाई
ग्राहक	घाके/ गाँके	यसरी	होसिरी
गिज्याउने/सताउने	सिताउने	यसले	होले/ होयोले
गुनिज	गुने	यस्तो	होस्तो
गुन्द्री	गुदिरी/गुनरी	यहाँ	ह्या
घर भित्राउनु	घर पोसाल्नु	यही	हेँ
छ क्यारे	छकन/छकरे	यो	होयो/ह्यो
जाँड	जान्	रक्सी	रोक्सी
जाँतो	जोते/भाँतो	राम्रो	नाउँरो/नाम्रो
जमा	भामा	रोटी	रोता
जुम्ल्याहा	जम्ले	लहरा	लरा
झगडा	झगरा	रहेछ	रइस
झ्याल	झेल	माथिमाथि	उब्रीउब्री / उँभो
टपरी	तपरी	दाउरा	दारा
टिमुर	टिमर	पन्धू	पनेम/पन्यु
डङ्ड्यो	डरो/डर्यो	पहेलो	पिलो
डाँडा	डारा	भुइँतला	भुइताल/मुनितला
डाङ्डु	डार्ल	ढोका / दैलो	धेला/दैलानो
ढिंडो	ढिनी/ ढिनो	ढोकातिर	धैलानो
दुङ्गेघर	दुङ्गेर	सबै	स्वाक्ष, जम्मै
तगारो	तागाला	सलसल	सोलालो
तराजु	टराजु/तुलो	सर्प	सोरो
तलतिर	तलनो/उधाँ	साथी	एजु
तल	उधोङ्खी	सिंडी	सिरी
तल्लोपटटी	तलनो	स्याल	सेला
तल्लोगाउँ	तल्लाङ्ग/तलनोको	हलो	होलो

तिमीहरू	तँहोरी		
तिर	नो, दो		

स्रोत: स्थलगत अवलोकन, २०७४; अम्मर थापासँगको अन्तरवार्ता, २०७४।

३.५ लोकसाहित्य

क. भैलो र देउसीगीत

ख. सोरठी नाच

ग. गोविचन गीति नाटक

घ. ख्याली

ड. भाष्णेगीत

१. यानीमाया (लस्के भाका)

२. सालैजो (ठाडो भाका)

३. चुड्का (दोहोरी)

च. ओख्खागीत

३.६ संस्कृति र संस्कारहरू

क. जन्म तथा वाल्यकालीन संस्कार

ख. विवाह संस्कार

ग. बुढ्यौली संस्कार वा चौरासीपूजा

घ. मृत्यु संस्कार

३.७ धार्मिक विश्वास र परम्परागत पूजा व्यवस्था

तालिका : ३.२८

देवीदेवताको पूजा हुने स्थान, समय र उद्देश्य

देवीदेवता	पूजा	पूजा हुने स्थान	पूजा हुने समय	बलि	पूजाको उद्देश्य
वनदेवी, सिद्ध, बराह	बन्सो रोक्ने	ताराखोल	बैशाखः चरन बन्द गर्दा	भेडाको सॉँढ	वनका खराब आत्मा हटाउन
भूमि देवता	भूमि	अर्गल	बैशाखः वर्षवाली लगाउनु अधि	भाले	उत्पादन बढाउन
सिद्ध, माई, छत्र, बराह, भैरम, देवी, देउराली, भूयार, भाँक्री	बालीपूजा, कोटको मौलापूजा	हिल, तारा, अर्गल, अमरभूमि	चैत-बैशाख र वैत्राष्टमी	पञ्चबलि (सॉँढ, बोका, सुँगुर, परेवा, कुखुरा)	बालीनाली, पशुधन र मानिसको रक्षा गर्न प्रकृतिलाई खुशी पार्न
वनका देवता	गौरीपूजा, माइपूजा	तारा, अर्गल, हिल, अमरभूमि	जेठको देवाली पूर्णिमा	कुखुरा	वनका देवदेवी खुशी पार्न
पितृदेव	असारे	तारा	असारमा	रँगो	पितृ खुशी पार्न
जल र भूमि	जलथल	अर्गल	असारः कोदो रोजे समयमा	सुँगुर	उत्पादन बढाउन

माई, बराह, सिंवाई, मौला	वनबाध्ने	अर्गल, अमरभूमी	श्रावण दोस्रो तेस्रो हप्ता	दृध, खिर	चौपाया र गोठालाको रक्षा गर्न
पितृदेव	भदौरे	तारा, हिल	भाद्रपूर्णिमा	रॉगो, सुँगुर	पितृतर्पण
सिमेभूमे, भूयर/भूमि	बालीपूजा	तारा, हिल, अर्गल	मसिर	पञ्चबलि	प्रकृतिलाई खुशी पार्न
पितृदेव	कुलायन	तारा, हिल, अर्गल	मसिर पूर्णिमा	पञ्चबलि	पितृ खुशी पार्न

स्रोत : श्रीसमग्र, २०७४: ६५ ।

ताराखोला गाउँपालिकामा सामुहिक रूपमा मनाइने यी विशेष खालका परम्परित पूजाहरू निम्नानुसार रहेका छन्-

क. बालीपूजा वा गाउँपूजा

ख. असारे र भदौरे पूजा

ग. बाइपूजा वा वायुपूजा

घ. हरेलो पूजा

ड. ऐतिहासिक तथा धार्मिक मठमन्दिरहरू

तालिका : ३.२९

ताराखोला गापाका ऐतिहासिक एवम् धार्मिक मठमन्दिरहरूको विवरण

मठमन्दिर	रहेको स्थान	पूजा हुने समय
कालीका मन्दिर	सावाबोट, बिसौना	दशै
माइस्थान मन्दिर	तारागाउँ, अमरभूमी, हिल	दुवै दशै
भगवतीमन्दिर, देवीमन्दिर, गणेशमन्दिर, शिवमन्दिर	अमरभूमी, अर्गल, हिल, तारा,	दशै, शिवरात्रि
आगोदेउ/मथ्थ	अर्गल पुरानो गाउँ	कार्तिक २४-२६
मौला र कोटमन्दिर	अर्गल पुरानो गाउँ	दुवै दशै
शिद्धेश्वर मन्दिर,	हिलको घुम्टे	बैशाखे पूर्णिमा
तिनचुले बराह मन्दिर	नागवेली खोला तारा	मसिर
मोतीमारे बराह मन्दिर,	माभखर्क	मसिर
गाउँ सिरानमाई मन्दिर	अर्गल पुरानो गाउँ	मगरहरूले सुरुमा पूजा गर्ने मन्दिर
भुमिस्थान मन्दिर	अर्गल, हिल, तारा, अमरभूमी	वैशाख
दुर्गा भवानी मन्दिर	करिमेला	दुवै दशै
डुँडेलेक मन्दिर	डुँडेलेक	वैशाख
गणेश मन्दिर	धब्ल्याड	दैनिक पूजा
थामी मन्दिर	थामी	
शिवजी मन्दिर	ताराखोला- ५	शिवरात्रिमा

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

३.८ शिक्षा र शैक्षिक अवस्था

क. शैक्षिक संस्थाहरू

तालिका : ३.३०
वडागत रूपमा शिक्षण संख्याको विवरण

वडा नं	साविक गाविस	विद्यालय				जम्मा	प्रतिशत	क्याम्पस
		प्रावि	निमावि	मावि	उमावि			
१	अमरभूमी	३	०	१	१	५	२१.७३	नभएको
२	अर्गल	३	०	१	०	४	१७.४०	नभएको
३	हिल	३	२	०	१	६	२६.०९	नभएको
४ र ५	तारा	५	१	१	१	८	३४.७८	नभएको
कुल विद्यालय		१४	३	३	३	२३	१००	नभएको

स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, बागलुङ, २०७४: ९२।

स्थलगत अध्ययनको तथ्याङ्क अनुसार समग्र ताराखोला गाउँपालिकामा रहेका वडागत विद्यालयहरू, शिक्षक, विद्यार्थी र शिक्षक विद्यार्थीको अनुपात निम्न तालिका अनुसार रहेको पाइन्छ-

तालिका : ३.३१
गापाका सामुदायिक र निजी विद्यालयमा शिक्षक विद्यार्थीको अनुपात

वडा	विद्यालयको नाम	तह	स्थापना वर्ष	शिक्षक संख्या	विद्यार्थी संख्या	छात्र संख्या	छात्रा संख्या	शि.वि. अनुपात
१	जनप्रेम	मावि	२०१७	१८	२०९	८८	१२१	११.६१
	प्रजातन्त्र	मावि	२०१८	१३	२८४	१४१	१४३	२१.८४
	बालकल्याण	प्रावि	२०४०	५	२२	१३	९	४.४
	अमर, माझस्थान	प्रावि	२०५२	६	५३	२३	३०	८.८३
	अर्सल	प्रावि	२०५२	३	१३	५	८	४.३
जम्मा		५	४५	५८१	२७०	३११	१२.९	
२	अर्गल	मावि	२०१२	१६	३४५	१७६	१६९	२१.५६
	अर्गल	प्रावि	२०४३	५	५०	२५	२५	१०
	अमर	प्रावि	२०३१	६	६०	३४	२६	१०
	सामुदायिक वि.	प्रावि	२०४९	५	५५	२९	२६	११
जम्मा		४	३२	५१०	२६४	२४६	१५.९३	
३	हरि	मावि	२०१९	१८	२६५	१००	१६०	१४.७२
	जनता	प्रावि	२०१६	४	३८	१९	१९	९.५
	काक्राखोर आधारभूत	आवि	२०३६	१०	११६	५०	६६	११.६
	बराहखोला	आवि	२०४६	९	१११	६३	४८	१२.३३
	जनप्रिय	प्रावि	२०४५	३	१६	७	१०	५.३३
	दीपज्योति	प्रावि	२०३९	६	४९	२१	२८	८.९६
जम्मा		६	५०	५९५	२६०	३३१	११.९	
४	युवा वर्ष	प्रावि	२०४२	६	६७	३०	३७	११.१७
	रिडी	प्रावि	२०५२	६	४९	२०	२९	८.९६
	नेपाल	मावि	२०२६	१९	४८४	२३७	२४७	२५.४७
जम्मा		३	३१	६००	२८७	३१३	१९.४	

५	दुर्गा भवानी	मावि	२०१६	१७	३८७	१८४	२०३	२२.७६
	मालारानी	आवि	२०३४	१२	२०७	१२३	८४	१७.२५
	त्रिशुली	प्रावि	२०५३	६	९१	४२	४९	१५.१७
	लावाड	प्रावि	२०५४	७	९२	४२	५०	१३.१४
	जुलफे	प्रावि	२०४९	६	६४	२९	३५	१०.६७
जम्मा		५		४८	८४१	४२०	४२१	१७.५
कुल जम्मा		२३		२०६	३१२७	१५१८	१६२२	१५.१७
संस्थागत/निजी विद्यालय -१ (ब्राइट लोटस)		मावि	२०६५	१५	१२२	६३	५९	१२.२

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

कतिपय विद्यालयहरूले आफै बालविकास केन्द्रहरू सञ्चालन गरेका छन् भने कतै विद्यालयबाहेक अन्य बालविकास केन्द्र (बाविके) हरू पनि सञ्चालनमा रहेका छन्। अर्गलमा रहेका बालविकास केन्द्रको विवरण निम्न तालिका अनुसार रहेका छन्-

तालिका : ३.३२

ताराखोला गापामा सञ्चालित बालविकास केन्द्रको विवरण

सञ्चालित वडाहरू	बाविके/ ECD को नाम	स्थापना वर्ष	शिक्षक संख्या	विद्यार्थी संख्या	छात्र संख्या	छात्रा संख्या	शि.वि. अनुपात
१ अमरभूमी	जनप्रेम	२०६६	१	८	-	-	८
	अमृत	२०६१	१	५	-	-	५
	मस्त्याङ्कदी	२०७१	१	५	-	-	५
	सरस्वती	२०६४	१	१३	-	-	१३
	भगवती	२०६२	१	११	-	-	११
	कालिका	२०६५	१	१५	-	-	१५
२ अर्गल	सामुदायिक बालविकास	२०६२	१	१०	६	४	१०
	थामी बालविकास	२०६१	२	१६	७	९	८
	अर्गल बालविकास	२०६२	१	१७	५	१२	१७
३ हिल	प्रगतिशील	२०६३	१	१४	८	६	१४
	लालीगुराँस	२०६४	१	१०	६	४	१०
	घुम्टे	२०६४	१	१२	६	६	१२
	त्रिशुली	२०६२	१	१०	६	४	१०
	बराह	२०६१	२	१४	६	८	७
	एकता	२०६६	१	१६	५	११	१६
४ तारा	युवावर्ष	२०७०	१	११	२	९	११
	पीडित सन्तोष	२०६५	१	६	२	४	६
	बिसौना	२०७४	१	०	०	०	०
५ तारा	मालारानी	२०६३	१	२१	८	१३	२१
	दुर्गाभवानी	२०७०	१	१३	९	४	१३
	गगीडाँडा	२०६६	१	२३	११	१२	२३

	त्रिशुली रमाकान्त	२०६९	१	२६	२०	६	२६
	औलादी	२०७१	१	१०	६	४	१०

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ख. साक्षरताको अवस्था

तालिका : ३.३३
वडागत रूपमा साक्षर जनसंख्याको विवरण

वडा	लिङ्ग	५ वर्षभन्दा माथि	पद्धन जान्ने	लेख्न	पद्धन जान्ने	मात्र	पद्धन नजान्ने	लेख्न	साक्षरता नखुलेको	साक्षरता प्रतिशत
१	पुरुष	९२६	७४१		३८		१४७		०	८०.२
	महिला	१३००	८३८		६९		३९३		०	६४.४६
	कुल	२२२६	१५७९		१०७		५४०		०	७०.९३
२	पुरुष	९५३	७५७		३९		१५७		०	७९.४३
	महिला	११४६	७८३		५६		३०७		०	६८.३२
	कुल	२०९९	१५४०		९५		४६४		०	७३.३७
३	पुरुष	११०२	८५१		६०		१९०		१	७७.२२
	महिला	१४४१	८९३		९४		४५३		१	६१.९७
	कुल	२५४३	१७४४		१५४		६४३		२	६८.५८
४२५	पुरुष	१६८०	१३३५		५७		२८६		२	७९.४६
	महिला	२१३३	१५००		९७		५३०		६	७०.३२
	कुल	३८१३	२८३५		१५४		८१६		८	७४.३५
जम्मा		१०६८१	७६९८		५१०		२४६३		१०	७२.०७
कुल जनसंख्यामा प्रतिशत		८८.९४	६४.१		४.२५		२०.५		०.०८	७०.९९

स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, बागलुङ, २०७१ : ११६-११७।

तालिका : ३.३४
वडागत रूपमा साक्षर जनसंख्याले उत्तीर्ण गरेको तह

वडागत विवरण	लिङ्ग	५ वर्ष वा मध्यिको साक्षर	पुरुष प्राप्ति	प्राप्ति	निमावि	मावि	एसएलसी वा सो सरह	प्रप्र तह	स्नातक तह	स्नातकोत्तर तह	अनौपचारिक	तह नखुलेको
१	पु.	७६६	१९	३२१	१६०	७९	९१	२९	१०	५	४८	४
	म.	८६०	२०	३४०	२१२	८२	८४	२५	१	०	९०	६
	कुल	१५२५	३७	६६१	३७२	१६१	१७५	४४	११	५	१३८	१०
२	पु	७६८	१६	३६९	१७७	१०६	४९	८	१	१	२६	१५
	म.	७९६	२४	३३८	२०६	५३	४१	६	१	१	१११	१५
	कुल	१५५४	४०	६०७	३५५	१५९	६०	१४	२	२	१३७	३०

४	पु.	८८९	३४	३७७	२००	८८	१०७	२७	१०	५	४१	०
	म.	९२७	३२	४०५	२४८	९०	५७	२२	२	०	७१	०
	कृत	१८९.५	५६	७८८	४५	१७५	१६४	४९	१२	५	११२	०
४, ५	पु.	१३६५	४३	७०७	२७०	६७	१२३	३३	१०	३	१०३	६
	म.	१५३५	४३	७९९	३०१	८०	१०६	२२	१	१	१७५	७
	कृत	२९००	५८	१००६	५७९	१४७	२२९	५५	११	४	२७५	१३
जम्मा		७९०.६	२३१	२५५६	१७७	५७५	६४५	५५	३६	१६	६६५	५२
कृल जनसंख्या का प्रतिशत		६५.६६	१९.९२	३०.४	१५.१	२५.७	१४.५	२५.४	०.३	०.१३	४.५४	०.४४

स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, बागलुङ, २०७१ : १३१-१३७।

ग. शैक्षिक जनशक्ति

तालिका : ३.३५
उच्च स्तरको जनशक्ति

क्र.स.	तहगत शैक्षिक जनशक्ति			प्राविधिक जनशक्ति			प्रतिशत
	तह	संख्या	प्रतिशत	प्राविधिक विषय	स्नातक भन्दामाणि	प्रभाग पत्र संख्या	
१	एस.एल.सी.	२३४०	९०.६	चिकित्साशास्त्र	१	३४	७३.९१
२	स्नातक	२१०	८.१३	इन्जिनियरिङ	३	२	४.३४८
३	स्नातकोत्तर	२९	१.१२	कृषि	-	५	१०.८७
४	एम.फिल	३	०.०८	बन	-	१	२.१७४
५	पिएच.डी.	२	०.१२	पशु	-	४	८.६९६
जम्मा		२५८४	१००	जम्मा	४	४६	१००

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

तालिका : ३.३६
विविध स्तरको तालिम प्राप्त जनशक्ति

क्र.स.	तालिमको विषय	तालिमको अवधि	जनशक्ति संख्या	प्रतिशत
१	चिकित्साशास्त्र	१८ महिना देखि ३ वर्ष सम्म	३४	३८
२	इन्जिनियरिङ		१	१.१
३	कृषि	३- १८ महिना सम्म	९	१०
४	बन		०	०
५	पशु	१-६ महिना सम्म	८	८.९
६	कम्प्युटर/इलेक्ट्रोनिक्स	६ महिनासम्म	८	८.९
७	उद्यम	३ महिना -२ वर्ष सम्म	७	७.८
८	ढाका बुनाइ	४५ दिने	६	६.७

१	आरन	१ वर्ष	३	३.३
१०	सिलाई बुनाइ	६ महिना -१ वर्ष सम्म	६	६.७
११	लघुजल विद्युत अपरेटर	२१ दिने	१	१.१
१२	ब्यवसायिक तरकारी खेती	१० दिने	१	१.१
१३	अलैची खेती	४ दिने	१	१.१
१४	उद्घोषण	३ दिन	५	५.६
१५	पुनर्निर्माण तालिम	७ दिन	२१	
१६	उद्यमशील तालिम	७ दिन	४०	
जम्मा			१५१	१००

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

घ. उच्चस्तर/प्राविधिक जनशक्ति

- प्रा.डा. ओम गुरुङ (मानवशास्त्री),
- डा. केआइसिंह (अर्थोपेडिक)
- मनबहादुर खन्ती (मानवशास्त्रमा विद्यावारिधिरत),
- डा. दिनेश श्रीस (पशुचिकित्सक),
- ई. नरजड गुरुङ (सिभिल),
- ई. कृष्ण गैरे (इलाक्ट्रोनिक),
- ई. दिलबहादुर थापा (सिभिल),
- निता घर्ती मगर (विएस्सी नर्सिङ)
- दलबहादुर पुलिसा मगर (एचए)
- शंकर कार्की (एचए),
- सुशीला थापा (स्टाफ नर्स),
- अमृता घर्ती (स्टाफ नर्स)
- भिमसरा घर्ती (स्टाफ नर्स)
- अन्धिका बस्नेत (ल्याब टेक्निसियन)।

ड. विद्यालयको भौतिक अवस्था

तालिका : ३.३७
विद्यालयको भौतिक अवस्था

क्र.स.	विद्यालयको नाम	सञ्चालित कक्षा	विद्यार्थी संख्या	भवन/ कक्षा कोठा संख्या	विद्यार्थी कक्षा अनुपात
१	जनप्रेम	मावि १-१२	२०९	३/२६	१७.४२
२	प्रजातन्त्र	मावि १-१०	२८४	४/१८	२८.४
३	बालकल्याण	प्रावि १-५	२२	१/३	४.४
४	अमर माइस्थान	प्रावि १-५	५३	१/७	१०.६
५	अर्सल	प्रावि १-३	१३	१/५	४.३३
६	अर्गल	मवि १-१०	३४५	६/२१	३४.५
७	अर्गल	प्रावि १-५	५०	२/८	१०

र	अमर	प्रावि १-५	६०	३/८	९२
१	सामुदायिक वि	प्रावि १-५	५५	२/९	९१
१०	हरि	मावि १-१२	२६५	२/१६	२०.०८
११	जनता	प्रावि १-५	३८	२/९	७
१२	काङ्काखोर आधारभूत	प्रावि १-८	११६	२/११	१४.५
१३	बराह खोला	आवि १-८	१११	२/११	१३.७७
१४	जनाप्रिय डोप्ताखोला	आवि १-३	१६	२/६	५.३३
१५	दीपज्योति	प्रावि १-५	४९	१/९	१.८
१६	युवा वर्ष	प्रावि १-५	६७	२/९	१३.४
१७	रिडी	प्रावि १-५	४९	२/७	१.८
१८	नेपाल	मावि १-१२	४८४	४/२६	४०.३३
१९	दुर्गा भवानी	मावि १-१०	३८७	-	३८.७
२०	मालारानी	आवि १-८	२०७	४/१५	२५.७७
२१	त्रिशुली	प्रावि १-५	९१	-	१८.२
२२	लावाङ	प्रावि १-५	९२	-	१८.४
२३	जुल्फे	प्रावि १-५	६४	-	१२.८
कुल		२३	३१२७		२०.०४

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४।

३.९ पुरानो सातथरी परिषद्को कार्य पद्धति

परम्परित न्यायनिसाफपद्धतिका विशेष पक्षहरू:

- जोम्तो ढुङ्गा (अर्गलको पुरानो गाउँ अवस्थित): हालको अदालत जस्तो गाउँमा भएका मुद्दा मामिलाहरू छिनोफानो गर्ने स्थान,
- तत्कालिन पदहरू: जेठो बुढो (न्यायधीश), चौतारे (का. वा. न्यायधिश, माना चामल/खुवा उठाउने र राजालाई बुझाउने व्यक्ति), मुखिया (जमिनको दर्ता र तिरो उठाउने व्यक्ति), थरी (जड्गल /पशुचरनको व्यवस्थापन गर्ने मानिस), बुरौली (कागजपत्र बोक्ने मानिस), बैदार (कागतपत्र लेख्ने मानिस), कटुवाल (सूचना दिने मानिस) आदि ।
- पुरानो गाउँमा रहेको वचत घर : खाद्यान्न संकलन गर्ने घर ,
- पुरानो गाउँमा रहेको धर्मशाला (तर हाल छैन) : बाहिरी मानिसहरू आउँदा बस्ने घर,
- संग्रहालय (अर्गल पुरानो गाउँमा) : मगर संस्कृतिलाई संरक्षण गर्न बनाइएको भवन,
- पञ्चवली/पान्तो स्थान: गोप्य निर्णय गर्न बस्ने (जेठो बुढो, चौतारे, मुखिया, थरी र बैदार) र बसेर निसाफ गर्ने विशेष ठाउँ ।

३.१० सामाजिक अन्धविश्वास, कुरीतिहरू र विप्रेषणसँगै भित्रिएका विकृतिहरू

समाज परिवर्तशील छ । समयको परिवर्तनसँगै परम्परित मूल्य र मान्यताहरू पनि परिवर्तन भइरहेका हुन्छन् । यी परम्परित मान्यताहरू अमूल्य हुँदाहुँदै पनि समयअनुसार परिवर्तन हुनसकेनन् भने तिनै मान्यताहरू कुरीति बन्न

पुरछन् भने आधुनिकताका नाममा राम्रा पक्षहरू हराउँदै गएमा पनि त्यसले समाजमा विकृति, अराजकता र आफ्नो मौलिक पहिचानको लोप हुने खतरा रहन्छ ।

ताराखोला गाउँपालिकामा एकातर्फ परम्परित मौलिकतामा आधारित सामाजिक र साँस्कृतिक मौलिक पहिचानहरू लोप हुने खतरा बढेको देखिन्छ भने अर्कातर्फ परम्परित अन्धविश्वासले जरा गाडिरहँदा समाज परिवर्तनमा बाधा पुग्ने अवस्था पनि रहेको छ । भूतप्रेत र बोक्सीमा विश्वास, छुवाछुत, जातभात, फजुल खर्च, परम्परित प्रविधिमा बढी विश्वास आदि त्यहाँका सामाजिक कुरीति अन्तर्गत पर्दछन् ।

यहाँ एकातर्फ यी परम्परित अन्धविश्वासहरू रहेका छन् भने अर्कातर्फ आधुनिकताका नाममा आफ्नो मौलिक पहिचानलाई चटक्कै त्यागेर बैदेशिक रोजगारप्रतिको बढी मोह, मद्यपान/धूम्रपान, जुवातास, पश्चिमी छाडा संस्कृतिको अनुसरण, पढेपछि गाउँ छोड्ने र विदेश गएपछि हलो छोड्ने संस्कारको विकास, समाजमा भड्कीलो व्यवहार, लागू पदार्थको दुर्व्यस्तनमा युवाहरूको बढ्दो भुकाव आदि यहाँका विप्रेषण आयसँगै भित्रिएका विकृतिहरू हुन् ।

३.११ स्वास्थ्य तथा सरसफाई

तालिका : ३.३८
ताराखोला गापामा स्वास्थ्य चौकीको विवरण

वडाहरू	स्वास्थ्य चौकी/केन्द्र संख्या			
	सरकारी		निजी	
	सामुदायिक स्वास्थ्य चौकी/एकाइ	स्वास्थ्यकर्मी	किलिनिक	स्वास्थ्यकर्मी
१ (अमरभूमी)	१/१ (भुस्कात/माझखर्क)	१०	२	२
२ (अर्गल)	१ (अर्गल)	६	२	२
३ (हिल)	१ (हिल)	६	३	३
४ (ताराखोला)	-	-	-	-
५ (ताराखोला)	१ (ताराखोला)	१०	३	३
जम्मा	५ वटा	३२ जना	१० वटा	१० जना

स्रोत : ताराखोला गाउँपालिकाको कार्यालय, २०७४; स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

३.१२ खानेपानीको अवस्था

क. खानेपानीको स्रोत र विद्यमान अवस्था

तालिका : ३.३९
वडागत रूपमा विभिन्न स्रोतको खानेपानी प्रयोग गर्ने घरपरिवार संख्या

वडागत चुनौती	कुल परिवार संख्या	पिउने पानीको मुख्य स्रोत						
		पाइप धारा	ट्युबेल	डाकेको कुवा	नढाकेको कुवा	मूलधारा	नदीखोला	उल्लेख नभएका
१	५६३	५५४	०	०	३	५	०	१
२	४७५	४५६	०	२	२	१५	०	०
३	६१२	६०८	०	०	३	०	०	१
४, ५	८४५	७४८	१	१	१०	७७	४	४

जम्मा	२४९५	२३६६	१	३	१८	१७	४	६
प्रतिशत		९४.८३	०.०४	०.१२	०.७२	३.८९	०.१६	०.२४

स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, बागलुङ, २०७१ : ११६-११७।

तालिका : ३.४०

खानेपानी योजनाको विद्यमान अवस्था

क्र.सं.	विवरण	वडा नं	सम्पन्न	निर्माणाधीन	सञ्चालन हुन बाँकी
१.	खानेपानी योजना	१			बाँकी
२.	खानीखोला भाता डन्टु खानेपानी योजना	१		सञ्चालनमा रहेको	
३.	डालेसिर्मु गल्डु दिप खानेपानी योजना	१		सञ्चालनमा रहेको	
४.	भुस्कात खानेपानी योजना	१		सञ्चालनमा रहेको	
५.	अर्गल खानेपानी योजना	२		सञ्चालनमा रहेको	
६.	लुथरन खानेपानी योजनाहरू	२	२०४८ मा सम्पन्न		
७.	हल्यु अर्गल साविक ५,६,७ प्रथम	२	सम्पन्न		
८.	सिन्हवा अर्गल साविक १,२,३ दोस्रो	२		सञ्चालनमा रहेको	
९.	डोल्दी अर्गल साविक ४,८,९ तेस्रो	२		सञ्चालनमा रहेको	
१०.	सिर्खु खालडाडा अर्गल साविक ४	२		सञ्चालनमा रहेको	
११.	थापागैरा खानेपानी योजना	३		सञ्चालनमा रहेको	
१२.	सहस्र धारा तरिम खानेपानी योजना	३		सञ्चालनमा रहेको	
१३.	थापागैरा खानेपानी योजना घुस्मेली	३		सञ्चालनमा रहेको	
१४.	खसुङ्गे खानेपानी योजना, बराह खोला	३		सञ्चालनमा रहेको	
१५.	थापागैरा-बडरे-गिनुवा खानेपानी योजना	४	सम्पन्न		
१६.	थापागैरा तारागाउँ पहिलो	४		सञ्चालनमा रहेको	
१७.	तारा नौ हिल दुई खानेपानी	४		सञ्चालनमा रहेको	
१८.	थापागैरा रिग्ला असमुखे खानेपानी योजना	४		सञ्चालनमा रहेको	
१९.	बेलास्पुर- नागबेली खोला खानेपानी	४		सञ्चालनमा रहेको	
२०.	खानेपानी योजना	५			बाँकी

स्रोत : ताराखोला गाउँपालिकाको कार्यालय, २०७४।

ख. खानेपानीको सुविधा उपयोग गर्ने परिवार संख्या

तालिका : ३.४१
खानेपानीको सुविधा उपयोग गर्ने परिवार संख्या

पानीको स्रोत	वडागत परिवार संख्या					कुल
	१	२	३	४	५	
पाइपको धाराबाट	४४५	४५१	५५०	३२८	५२९	२३०३
पोखरी/इनार /कुवाबाट	२६	-	५	४	-	३५
कुल	४७१	४५१	५५५	३३२	५२९	२३३८

वडा नं. १ मा ३ घर परिवारले कुवाको र अन्य २३ घर परिवारले आधा घटाको दूरीमा रहेको सामुदायिक घाराको पानी खाने अवस्था रहेको पाइन्छ ।

स्रोत : स्थलगत सर्वेक्षण, २०७४ ।

३.१३ गाउँपालिकामा शौचालय प्रयोगको अवस्था

तालिका : ३.४२
गाउँपालिकामा शौचालय प्रयोगको अवस्था

शौचालयको अवस्था	वडागत रूपमा परिवार संख्या					कुल
	१	२	३	४	५	
सुविधा जनक पक्की	२०	८७	४५५	३०४	५२९	१३९५
सामान्य/कच्ची	४५१	३६१	१००	२९	-	१४१
सुविधा नभएको	-	-	-	१	-	१
कुल	४७१	४४८	५५५	३३४	५२९	२३४७

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

३.१४ महिला, बालबालिका तथा सामाजिक समावेशीकरण

क. बालविवाहको अवस्था

तालिका: ३.४३
१८ वर्षमुनिका विवाह गर्ने युवायुवतीहरूको विवरण

लिङ्ग	वडाहरू					कुल
	१	२	३	४	५	
पुरुष	१८	३	२	४	२	२९
महिला	२७	१०	४	६	१	४८
कुल	४५	१३	६	१०	३	७७

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

ख. घरवार बिहिन बालबालिका र फरक क्षमता भएका मानिसहरू

तालिका : ३.४४

घरवार बिहिन बालबालिका फरक क्षमता भएका मानिसहरूको विवरण

प्रकृति	वडाहरू					कुल
	१	२	३	४	५	
घरवारबिहिन बालबालिका	-	१	-	२	३	६
फरक क्षमता भएका मानिस	७	४	१६	६	९	३२

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

ग. ज्येष्ठ नागरिक र सुरक्षाभत्ता बुभ्नेहरू

तालिका : ३.४५

ज्येष्ठ नागरिक र सुरक्षाभत्ता बुभ्नेहरूको विवरण

प्रकृति	वडाहरू					कुल
	१	२	३	४	५	
ज्येष्ठ नागरिक (दलितसहित)	-	-	-	१०९	१२५	
एकल/विधवा महिला	-	-	-	५६	९८	
अपाङ्ग (आशिकसहित)	-	-	-	४	६	
दलित बालबालिका	-	-	-	४९	४७	
उपचार खर्च पाउने (७०वर्षमाथिका)	-	-	-	-	१३४	

स्रोत : वडाकार्यालयको अभिलेख, २०७४।

३.१५ सशस्त्र द्वन्द्व/जनयुद्धको प्रभाव

क. जनयुद्ध/सशस्त्र द्वन्द्वका सहिदको विवरण

तालिका : ३.४६

द्वन्द्वकालमा ताराखोला गाउँपालिकाबाट ज्यान गुमाउने सहिदहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	विवरण	ठेगाना	मृत्यु
१.	सनबहादुर घर्तीमगर	क. मनोज	अर्गल, ९	२०५७/८/३
२.	रिमबहादुर थापा	शिक्षक	अर्गल, ९	२०५८/११/२८
३.	अमरबहादुर घर्तीमगर	शिक्षक	अर्गल, ८	२०५८/११/२८
४.	लक्ष्मण वि.क.	क. सन्तोष	अर्गल, ८	२०६०/६/२५
५.	भमबहादुर छन्त्याल	क. भपेन्द्र	अर्गल, ४	२०६०/६/२५
६.	बोमबहादुर दर्जी	पार्टी समर्थक	अर्गल, ७	२०६०/८/२५
७.	परवीर वि.क.	पार्टी समर्थक	अर्गल, ४	२०६१/३/२७
८.	कृष्णकुमारी घर्ती	क. सहनशीला	अर्गल, ३	२०६१/६/२७
९.	भीमबहादुर घर्तीमगर	क. दारूण	अर्गल, ८	२०६१/१२/८
१०.	चित्रबहादुरघर्तीमगर	क. चिरण	अर्गल, ९	२०६१/१२/२५
११.	लालबहादुर घर्तीमगर	क. विलक्षण	तारा, ७	२०६२/१०/१४
१२.	विश्व गौचन	क. सुनिल	तारा, ५	२०५७/५/२८
१३.	दिलनारायण रोका	क. आशीष	तारा, ७	२०५९/१/१६
१४.	लक्ष्मी विक	क.हिक्मता	तारा, ७	२०५९/१/४
१५.	ढालीन्द्र बस्नेत	क. बादल	तारा, ४	२०६१/१३/१८
१६.	तुलबहादुर रोकामगर	पार्टीसमर्थक	तारा, २	२०५९/१/२६
१७.	गंगा गौचन	पार्टीसमर्थक	तारा, १	२०६१/३/३१
१८.	सकबहादुर दर्जी	पार्टीसमर्थक	तारा, २	२०५८/११/२८
१९.	भवीलाल दर्जी	पार्टी समर्थक	तारा, २	२०५९/१२/२८
२०.	टेकबहादुर दर्जी	पार्टी समर्थक	तारा, २	२०५८/११/२६
२१.	शुक्रबहादुर दर्जी	पार्टी समर्थक	तारा, २	२०५८/११/२९
२२.	नरबहादुर खत्री	सर्वसाधारण	तारा, ५	
२३.	लालबहादुर घर्ती	सर्वसाधारण	तारा, १	
२४.	लालबहादुर रोका	सर्वसाधारण	तारा, ८	
२५.	महदत्त सापकोटा	सर्वसाधारण	तारा, २	
२६.	शेरबहादुर क्षेत्री	सर्वसाधारण	तारा, १	

स्रोत : घर्ती (सोनाम), २०६९ : ४२-४७; स्थानीय शान्ति समिति, बागलुङ, २०७२ : ६०-६५।

ख. ताराखोला गाउँपालिकाबाट जनयुद्धमा वेपत्ता हुनेहरू

तालिका : ३.४७

जनयुद्धमा वेपत्ता हुनेहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	उपनाम	ठेगाना	वेपत्ता
१.	बाजेन्द्र घर्तीमगर	क. बाजेन्द्र	तारा, ७	२०५८/११/२७
२.	भीमकुमारी गौचन	पाठी समर्थक	तारा, ९	२०५८/११/२८

स्रोत : घर्ती (सोनाम), २०६९ : ४८ ।

ग. ताराखोला गाउँपालिकाबाट सशस्त्र द्वन्द्वको समयमा अपहरण तथा नजर बन्दमा पर्नेहरूको विवरण

तालिका : ३.४८

सशस्त्र द्वन्द्वमा अपहरण तथा नजर बन्दमा पर्नेहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	ठेगाना
१.	लालवीर रोका	तारा, २
२.	ऋषिराम रोका	अर्गल, ४
३.	रत्नलाल शर्मा कॅडेल	तारा, ८
४.	डिलकुमारी कॅडेल	तारा, ८
५.	तुलसी घर्तीमगर	अर्गल, ९
६.	हस्तबहादुर थापा मगर	अर्गल, ७
७.	फुलमाया पुन मगर	अर्गल, ८
८.	चन्द्रबहादुर घर्तीमगर	अर्गल, ८
९.	मनबहादुर थापामगर	अर्गल, ९
१०.	कर्णबहादुर घर्ती	अर्गल, ७
११.	गुणराज दर्जी	तारा, ७
१२.	कर्णबहादुर रोकामगर	तारा, २
१३.	हेसीबहादुर पुन	तारा, २
१४.	रिमबहादुर श्रीस	तारा, २
१५.	टोपबहादुर घर्ती	तारा, ८
१६.	बिर्बलाल घर्तीमगर	अर्गल, ८
१७.	पहलमान घर्तीमगर	अर्गल, ८

स्रोत : स्थानीय शान्ति समिति, बागलुङ, २०७२ : ६७-६०; स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

घ. ताराखोला गाउँपालिकामा सशस्त्रद्वन्द्वको समयमा विस्थापित हुने परिवारहरूको विवरण

तालिका : ३.४९

सशस्त्रद्वन्द्वको समयमा विस्थापित हुनेहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	ठेगाना
१.	हर्कबहादुर रोका	अर्गल
२.	इन्द्रजीत रोका	तारा
३.	कविरप्रसाद घर्ती	तारा
४.	नन्दराम कॅडेल	तारा
५.	शेरबहादुर घर्ती	तारा
६.	लालमाया रोका	तारा
७.	श्यामबहादुर खत्री	तारा
८.	हरिलाल सुवेदी	तारा

स्रोत : स्थानीय शान्ति समिति, बागलुङ, २०७२ : ७३-७६ ।

ड. जनयुद्धका घाइतेहरू

- चन्द्रबहादुर बूढा (५ तारा)
- मनबहादुर घर्ती 'प्रज्वल' (५ तारा),
- रमेश श्रीस (५ तारा)
- लालवीर रोका (५ तारा)
- धनबहादुर विक. (५ तारा)
- कपबहादुर घर्ती (४ तारा)
- बमबहादुर रोका (२ अर्गल)
- तिलक परियार (५ तारा),
- गोविन्द परियार (२ अर्गल)
- दलबहादुर घर्ती (३ हिल)
- अमृत दर्जी (२ अर्गल)
- शिव दर्जी (२ अर्गल), स्रोत : ताराखोला गाउँपालिकाको कार्यालय, २०७४ र स्थलगत अवलोकन, २०७४ |

च. जनयुद्धमा लागेको कारण जेलजीवन बिताएकाहरू

- फुलमाया पुन 'जलजला' (२ अर्गल)
- तुलसी घर्ती (२ अर्गल),
- कवबहादुर घर्ती (२ अर्गल)
- हस्तबहादुर थापा (२ अर्गल)
- मनबहादुर थापा (२ अर्गल),
- चन्द्रबहादुर घर्ती (२ अर्गल)
- छमबहादुर खड्का (४ तारा)
- कर्णबहादुर रोका (५ तारा)
- राजु कँडेल (५ तारा)
- चन्द्रबहादुर बुढा (५ तारा),
- बद्रिप्रसाद शर्मा (बानपा ३), स्रोत : ताराखोला गाउँपालिकाको कार्यालय, २०७४; स्थलगत अवलोकन, २०७४ |

छ. जनयुद्धकालमा घर ध्वंस एवम् तोडफोड भएकाहरू :

- नरकली घर्ती (२ अर्गल)
  - खरबहादुर रोका (२ अर्गल)
  - शशिधर घर्ती (२ अर्गल)
  - अमृत घर्ती (२ अर्गल)
  - जीतबहादुर खत्री (४ तारा)
  - तुलबहादुर घर्ती (२ अर्गल)
  - सूर्यबहादुर घर्ती (२ अर्गल)
  - कुपिन्द्रबहादुर घर्ती (२ अर्गल)
  - गोविन्दबहादुर घर्ती (२ अर्गल)
  - श्यामबहादुर खत्री (४ तारा)
  - धनबहादुर (हिमाल) विक. (४ तारा)
  - कृष्णप्रसाद आचार्य (४ तारा)
  - डिलबहादुर घर्ती (५ तारा) |
- स्रोत : ताराखोला गाउँपालिकाको कार्यालय, २०७४, स्थलगत अवलोकन २०७४ |

अध्याय : चार

ताराखोला गापाको आर्थिक तथा भौतिक अवस्था

४.१ आर्थिक अवस्था

४.१.१ भूउपयोग तथा स्वामित्व

तालिका : ४.१
भूस्वामित्व सम्बन्धी विवरण

क्रसं.	साविकका गाविस	जग्गाधनी विवरण	कित्ता विवरण
१.	अर्गल	१६७५	६२९८
२.	हिल	८०४	३४५१
३.	तारा	१०८६	३५५८
जम्मा		३५६५	१३३०७

स्रोत: मोठ फॉटको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन (२०७३/०७४), मालपोत कार्यालय, बागलुङ ।

तालिका : ४.२
घरको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण

क्रसं.	वडाहरू	स्वामित्व	परिवार संख्या
१.	अमरभूमी- १	पुरुषको नाममा	४२०
		महिलाको नाममा	२५
२.	अर्गल- २	पुरुषको नाममा	३५४
		महिलाको नाममा	४४
३.	हिल- ३	पुरुषको नाममा	५३२
		महिलाको नाममा	२३
४.	तारा- ४	पुरुषको नाममा	२१७
		महिलाको नाममा	२०
५.	तारा- ५	पुरुषको नाममा	-
		महिलाको नाममा	-

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७४ ।

४.१.२ कृषि तथा पशुपालन

क. ताराखोला गापामा खेतीयोग्य जमिन र यहाँका मुख्य उत्पादनहरू

तालिका : ४.३
ताराखोला गापामा खेतीयोग्य जमिन

वडा नं	क्षेत्रफल (वर्ग कि. मी.)	खेती योग्य जमिन (हे.)				जम्मा	प्रतिशत
		खेत	प्रतिशत	पाखो	प्रतिशत		
१	१६.३७३	७५	३६.५९	३३०	३८.१	४०५	३७.८
२	२३.७४१	५२	२५.३७	३१२	३६	३६४	३४
३	२३.१७३	४२	२०.४९	११५	१३.३	१५७	१४.६

४२५	६५.६४२	३६	१७५६	११०	१२७	१४६	१३६
जम्मा	१२८.९२९	२०५	१००	८६७	१००	१०७२	१००
कुल खेतीयोग्य जमिनमा प्रतिशत			१९.१२		८०.८८		१००

स्रोत : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, बागलुड, २०७३ ।

तालिका : ४.४

ताराखोला गापाकामा उत्पादन हुने मुख्य मुख्य बालीहरू

क्र.स.	मुख्य स्थानहरू	वडा नं	उब्जनी हुने खेती	विशेष उब्जनी हुने खेती
१.	अमरभूमी/माभखर्क	१	मकै, कोदो, आलु, धान, गहुँ, जौ, केराउ, मुला, गोलभेडा, भाँगो	मुला, आलु, भाँगो, धान
२.	भुस्कात	१	मकै, कोदो, आलु, भाँगो	आलु, भाँगो
३.	अर्गल (गाउँ, वाभो, छमरी भेग)	२	मकै, कोदो, गहुँ, जौ, तोरी, केराउ, भाँगो,	मकै, कोदो, केराउ
४.	सिले, आगाखेत, कुँहु	२	मकै, कोदो, भाँगो, केराउ, भट्टमास	मकै, कोदो, भाँगो, केराउ
५.	हल्पु, सिर्खु, खल्लैडा	२	मकै, जौ, आलु, सिमी, भाँगो	मकै, आलु, भाँगो
६.	हिल गाउँ, दोप्ता/डोटा	३	मकै, कोदो, गहुँ, धान, केराउ	कोदो, मकै
७.	इदी	३	मकै, कोदो, गहुँ, धान, केराउ	मकै, कोदो, धान
८.	काँक्राखोर	३	मकै, आलु, केराउ, जौ, भाँगो	मकै, कोदो, आलु
९.	तारागाउँ, लावाड, नागवेली, अस्मुखे, नेपाने, कवँर	४	आलु, मकै, धान, कोदो, भाँगो, फापर, जौ, भट्टमास, गहुँ तोरी, केराउ	आलु, भाँगो, मकै
१०.	धर्सर	५	धान, मकै, आलु	मकै, आलु, धान
११.	करिमेला	५	आलु, मकै, गहुँ, कोदो	आलु, मकै, कोदो
१२.	हिले	५	आलु, भाँगो, मकै	आलु, भाँगो, मकै
१३.	नाड्गी	५	आलु, भाँगो, मकै	भाँगो, मकै
१४.	सिप	५	मकै, आलु, भाँगो	आलु, भाँगो, मकै

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

तालिका : ४.५

ताराखोला गापामा उत्पादित मुख्य बाली र उत्पादन (मुरीमा)

क्र.स.	खाद्य वाली	परिमाण (मुरीमा)					जम्मा	प्रतिशत
		वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५		
१	धान	३००	१४५	८९४	४२४	१००	२०५४	५.०३८८
२	मकै	१०००	१३८५	१३६७	८६६	१३८०	५९९८	१४.७४
३	गहुँ	१००	१९७	४६६	२७७	२६५	१३०५	३.२०१४
४	कोदो	१००	५१७	५७२	३६४	४७४	२०२७	४.९७२५
५	फापर	१०	१३	७	६	१३	४९	०.१२०२
६	जौ	१०००	३०८	३९०	२९४	५००	२४९२	६.११३२
७	उवा	७	०	१०	०	५	२२	०.०५४

८	आलु	१५००	८१०	७०९	१५३९	६१५२	२४२१०	५९.३९९
९	भाँगो	५००	३५९	२०	२१२	७३२	२३०३	५.६४९६
१०	केराउ	१०	१००	१२	२२	१०	१३२	०.३२३८
११	भटमास	३०	५१	३०	१३	८	१७२	०.४२१९
जम्मा		४५५७	३८८५	४४७७	४०१७	९६३९	४०७६४	१००
प्रतिशत		११.१७९	९.५३०५	१०.९८३	९.८५४३	२३.६४६	१००	

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

उपर्युक्त तालिकामा उल्लेखित खाद्यवाली मध्येबाट ताराखोला गाउँपालिकामा उत्पादित खाद्य वस्तुहरू वडा नं. १ बाट भाँगो ५०० मुरी; वडा नं. २ बाट आलु ५०० मुरी, भाँगो ३०० मुरी, केराउ ५० मुरी, भट्टमास ३१ मुरी, लसुन ५५८ के.जी. अलैची २३५ के.जी; वडा नं. ४ र ५ बाट आलु ५१५२ मुरी, भाँगो ६०० मुरी, भट्टमास/सिमी ३००, मकै ३८० मुरी गाउँपालिकाबाट वार्षिक रूपमा निर्यात हुनेगरेको स्थलगत अध्ययनबाट देखिन्छ ।

तालिका : ४.६

कृषि उत्पादनका लागि उपयुक्त स्थान

क्र. स.	खाद्य वाली	उपयुक्त स्थान				
		वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५
१	धान	माझखर्क	चुला, घुस्मेली, खझम	सबै ठाउँमा	लावाड, दोगाडी, दलानचौर, छम्टु	धस्मर, रानीबास, रातामाटा
२	मकै	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा
३	गहुँ	सबै ठाउँमा	घुस्मेली, वाभो, लन्चु, गाउँ, किकल्टा, सिले	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	धस्मर, रानीबास,
४	कोदो	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा
५	फापर	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	हिले, नाड्गी, सीप
६	जौ	सबै ठाउँमा	सबै	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा
७	उवा	सबै ठाउँमा	घुस्मेली, वाभो, सिले	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	हिले, नाड्गी
८	आलु	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा
९	भाँगो	मेहेने, भुस्कात	सिले, सिर्खु, खलडाँडा	काँक्राखोर, बराहखोला, पैंधेरखोला	नेपाने, नागवेली खोला	सबै ठाउँमा
१०	केराउ	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा
११	भटमा स	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

तालिका :४.७
फलफूल उत्पादनका लागि उपयुक्त स्थान

क्र. स.	खाद्य वाली	उपयुक्त स्थान				
		वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५
१	नास्पती	सबै ठाउँमा	खइम, बक्की, आँगखेत, रागदम, घुसमेली	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा
२	पलम	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा
३	किवी	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा
४	कागती	सबै ठाउँमा	खइम, बक्की, आँगखेत, रागदम, घुसमेली			
५	लसुन	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा
६	प्याज	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा
७	अलैंची	सबै ठाउँमा	चुला, घुसमेली, आगखेत, पुवाधुने खोला	घुसमेली, साँदी, बगर, हिलगाउँ, इदी	दोगाडी, दलान चौर, तारागाउँ	धस्मर, रानीबास

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ख. पशुपालनको अवस्था

तालिका : ४.८
ताराखोला गाउँपालिकामा हालसम्म गठन गरिएका पशुपालन फर्महरू

क्र.सं.	समूहको नाम	ठेगाना	गठन मिति	सदस्य संख्या	हितकोष रकम	लगानी
१.	अर्खलाबोट बाख्वा पालन	हिल	२०५७।६।५	१०	९००	९००
२.	रुसीला बाख्वापालन	हिल	२०५७।६।५	१०	७००	७००
३.	दोबाटो बाख्वापालन	हिल	२०५७।६।५	१०	५२१०	५२१००
४.	लाकुरीडाँडा बाख्वापालन	हिल	२०५७।६।५	१०	१४१०	१४१०
५.	नगरापुर	हिल	२०५७।६।५	१०	१३५०	१३५०
६.	ओलादी पाडापालन समूह	ताराखोला	२०६७।१।३०	१०	१४८०	१४८०
७.	मच्छर पाडापालन समूह	ताराखोला	२०६७।१।३०	१०	१६५०	१६५०
८.	करिमेला पाडापालन समूह	ताराखोला	२०६७।१।३०	१०	१५३०	१५३०
९.	आर्गाथुम पाडापालन समूह	ताराखोला	२०६७।१।३०	१०	२५३०	२५३०
१०.	मिलिजुली पाडापालन समूह	ताराखोला	२०६७।१।३०	१०	१९१०	१९१०
११.	घुम्टे लालिगुराँस बाख्वापालन समिति	हिल	०५६।५७	५०	३६००	
१२.	प्रगतिशील बाख्वापालन समिति	अर्गल	०६४।६५	५०	३६७०	
१३.	त्रिलोचन बंगुरपालन समिति	अर्गल	०६५।६६	२०	१७५०	
१४.	ताराखोला पाडापालन समिति	ताराखोला	०६६।०६७	५०	१५८०	

स्रोत: जिल्ला प्रोफाइल सहितको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन आ.व २०७२/०७३, जिल्ला पशु सेवा कार्यालय बागलुङ, २०७३; स्थलगत अवलोकन २०७४।

तालिका : ४.९
ताराखोला गापामा व्यवसायिक भेडा/बाखा/माछा पालन फार्मको विवरण

क्र.सं.	फार्मको नाम	कृषकको नाम	ठेगाना	संख्या
१.	एकीकृत कृषि तथा पशु विकास फार्म		अमरभूमी ९	७४
२.	नमुना बाखा फार्म	होमलाल पुन	अमरभूमी ८, ९	७५
३.	पुवाधुनेखोला कृषि तथा पशुपालन समूह	भद्रबहादुर घर्ती	अर्गल ४	१००
४.		गोपाल श्रीस	अर्गल ९	३५
५.		बद्रीबहादुर राना	अमरभूमी ९	२७
६.	चकादी बाखा फर्म	बमबहादुर घर्ती	माभखर्क १	१००
७.	रोका बाखा फर्म	पूर्णबहादुर रोका	माभखर्क १	९०
८.	मिलिजुली बाखापालन केन्द्र	भीबहादुर विक.	तारा ४	५५
९.	न्यु पँधेराखोला बाखापालन	धनबहादुर नाउसा	हिल ३	२७
१०.	सौंदी माछापालन फर्म	खरबहदुर घर्ती र अन्य	हिल ३	६ हजार भुरा
११.	आरू खोला माछापालन फर्म	कर्णबहादुर नाइसा	अमरभूमी ९	३५ सय भुरा
१२.	भैसीपालन समूह	खिमा घर्तीश्रीस	माभखर्क १	१५ भैसी
१३.	तरिम नमुना गाईफर्म	खिमानन्द गैरे	२०७२	
१४.	भेडा फर्म	कर्णबहादुर पुन	माभखर्क	७०

स्रोत: जिल्ला प्रोफाइलसहितको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन आ.व. २०७२/०७३, जिल्ला पशु सेवा कार्यालय बागलुङ, २०७३; स्थलगत अवलोकन, २०७४।

तालिका : ४.१०
व्यावसायिक बंगुर फर्मको विवरण

क्र.सं.	कृषकको नाम	फार्मको नाम	ठेगाना	पशु संख्या
१.	पूर्णबहादुर रोका मगर	श्रृजना व्यवसायिक बंगुरपालन फार्म	अर्गल ४	३४
२.	कपबहादुर घर्ती	ताराखोला बंगुर फर्म	तारा ४	१२
३.	होमबहादुर रोका	बंगुर फर्म	मभखर्क १	७

स्रोत: जिल्ला प्रोफाइल सहितको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन आ.व. २०७२/०७३, जिल्ला पशु सेवा कार्यालय बागलुङ, २०७३।

तालिका : ४.११
पशुपक्षीहरूको विवरण

क्र.सं.	पशुपक्षी	वडागत विवरण				
		वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५
१.	राँगा/भैसी	१०००	८९३	७५७	७१०	९६६
२.	गाइ/गोरु	५६	११९	११७	१४९	१६१
३.	भेडाबाखा	१५००	८७४	१२००	११०	७१५
४.	घोडा/खच्चड	०	०	०	०	१०

५.	खरायो	०	३०	०	०	
६.	स्थानीय कुखुरा	२००	९३३	२००	१०००	१३११
७.	कोइलर कुखुरा	२०००	२६७	१२००	३००	४५०
८.	ब्वाइलर कुखुरा	४०००	२०	२०३०	९५	२००
९.	हाँस	५००	४९	४	८	२६
१०.	परेवा	५००	६९	१७०	१५३	८०

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ |

तालिका : ४.१२

पशुपालनका लागि उपयुक्त स्थान

क्र. सं.	पशुपालन	उपयुक्त स्थान				
		वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५
१	बाखा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	तारागाउँ, नागबेली खोला, लाभाड, अस्मुखे	सबै ठाउँमा
२	गाइभैसी	सबै ठाउँमा	टिपु, बराहकाट, सिर्ख, सिथर, हिमथर, डुल्डी	बराहखोला, पधेरा खोला	नेपाने, लावाड, नागबेली खोला,	छेल्डर, मपेस, सिप, अर्काथ्यम, हिले
३	बड्गुर	मर्स्याङ्गी, माभखर्क गाउँ	पुवाधुने खोला, हल्पु, घुस्मेली	सबै ठाउँमा	तारागाउँ, कवँर, लावाड	रातामाटा, धस्मर, करिमेला
४.	कुखुरा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा	सबै ठाउँमा
५	मौरी	गुराँसे, माभखर्क	सिर्ख, दोल्डी, बराहकाट, वाभो, आँखेत	तरिमा, काँक्राखोर, दोप्ता	ब्रदरे, तारागाउँ, अस्मुखी	धस्मर, मपेस, सिप, धप्ल्याड
६	माछा	माभखर्क	हल्पु, पुवाधुने खोला, घुस्मेली, अस्किल	बगर, सॉदी, घुस्मेली	छम्टुबगर, दोगाडी, तारागाउँ	धस्मर, सानीबास, करिमे ला

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ |

तालिका : ४.१३

ताराखोला गापामा पशु औषधी पसलहरूको विवरण

क्र.सं.	पसलको नाम	ठेगाना	सञ्चालकको नाम	उपलब्ध सामग्री	दर्ता भए/नभएको
१	घर्ती भेट्नरी सेन्टर	अर्गल	चित्रबहादुर घर्ती	औषधी	नभएको

स्रोत: वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन आ.व. २०७२/०७३, जिल्ला पशु सेवा कार्यालय बागलुङ, २०७३ |

तालिका : ४.१४

दाना उद्योग तथा पसलहरूको विवरण

क्र. सं.	दाना पसलको नाम	प्रोपोराइटरको नाम	ठेगाना	विक्री परिमाण (वार्षिक)			कुल कारोबार रकम रु
				गाइ भैसीको दाना के.जी.	बंगुरको दाना के.जी.	कुखुराको दाना के.जी.	
१	कॅडेल भेट्नरी सेन्टर	श्याम भक्ति कॅडेल	अमरभूमी ९	१८०००	४०००	१३०००	२९०००००

२	घर्ती दाना पसल	चित्र बहादुर घर्ती	अर्गल ३	२९०००	७०००	१८०००	२७६००००
---	----------------	--------------------	---------	-------	------	-------	---------

स्रोत: वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन आ.व. २०७२/०७३, जिल्ला पश्च सेवा कार्यालय बागलुड, २०७३।

४.१.३ उद्योग, व्यापार र वाणिज्य

क. उद्योग

तालिका : ४.१५

ताराखोला गापामा रहेका उद्योगहरूको विवरण

क्र.सं.	दर्ता नं./ दर्ता मिति	उद्योगपति	उद्योगको नाम	पैँजी	वार्षिक उत्पादन	कामदार
१.	१३९/ २०३७	दण्डपाणी कॅडेल	तारा नेपाली कागज उद्योग, तारा	४०,०००	४५,०००	४
२.	५०८/ २०५०	मायादेवी घर्ती	माया घरेलु कपडा उद्योग, अमरभूमी	४९६००	९६०००	३
३.	६५६/ २०५६	बुद्धिनाथ दण्डपाणी गैरे	शिवट्वाइन राइस मिल, अमरभूमी	२,००,१०२	२२०,०००	३
४.	६९९/ २०५७	नन्दप्रसाद रोका	तारा ट्वाइन राइस मिल, तारा	५,००,०००	५,५०,०००	२
५.	९८६/ २०६४	नन्दप्रसाद रोका	श्रीस फर्निचर, तारा	१,००,०००	३,००,०००	२
६.	९९१८/ २०६५	तुलमती रोका	तारा होटल, तारा	१,००,०००	३,००,०००	२
७.	९९३१/ २०६५	भूमादेवी कॅडेल	सुनगाभा होटल एन्ड रेस्टुरेण्ट, तारा	१,००,०००	६९,०००	२
८.	९९३३/ २०६५	नवराज सुवेदी	ताराखोला फर्निचर उद्योग, तारा	३,००,०००	१,०५,०००	२
९.	९९४५/ २०६५	पदमकुमारी गौचन	पदम राइस मिल, हिल	३,००,०००	१२९५००	२
१०.	९९५२/ २०६५	ऋषिराम रोका	कृष्ण राइस मिल, अर्गल	३,००,०००	७३,०००	२
११.	९९८६/ २०६६	भीम श्रीस	न्यूस्टार ग्याली कम्प्युटर, तारा	३,००,०००	१,७०,०००	३
१२.	९९९७/ २०६६	दीपेन्द्र भण्डारी	दीपेन्द्र दुर्गा पानी मिल, अमरभूमी	२०,००,०००	४,८९,०००	३
१३.	९३०१/ २०६७	यमबहादुर क्षेत्री	साइनिङ कम्प्युटर, अमरभूमी	२४३,०००	२,००,०००	२
१४.	९३२५/ २०६७	भीमबहादुर रोका	रोका कम्प्युटर सेन्टर, तारा	३,००,०००	२,००,०००	२
१५.	९३४८/ २०६७	महेन्द्र घर्ती	संगम निर्माण सेवा, अर्गल	३,०००००	५,००,०००	१०
१६.	९३५४/ २०६७	भीमबहादुर घर्ती	अनिस ग्रामीण फर्निचर उद्योग, अर्गल	३,००,०००	२,४६,०००	३
१७.	९३८१/ २०६८	पहलमान घर्ती	ग्रामीण फर्निचर उद्योग, अर्गल	३,००,०००	२,००,०००	३
१८.	९३९८/ २०६८	भद्र, भवीकला घर्ती	अर्गलतारा कम्प्युटर केन्द्र, अर्गल	१,००,०००	३०,०००	५

१९.	१७३०/ २०७०	कवबहादुर घर्ती	मयतोस सामुदायिक फर्निचर, अर्गल	५,००,०००	३,००,०००	५
२०	१७६५/ २०७१	अकप्रसाद रोका	तारा सामुदायिक फर्निचर उद्योग, तारा	५,००,०००	३,५०,०००	५
२१.	२११३/ २०७२	यम कॅडेल	के.सी.। बाखा फर्म, अर्गल	३,००,०००	४,००,०००	४
२२	२१५५/ २०७३	बमबहादुर घर्ती	चकाडी बाखापालन फर्म, अमरभूमी	३,००,०००		४
२३	२२३१/ २०७३	पूर्णबहादुर घर्ती	पूर्णफर्निचर उद्योग, तारा	५०,००,०००	७,००,०००	४

स्रोत : नेपाल सरकार, घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति, मुख्य शाखा कार्यालय बागलुङ, २०७४।०८।२१ गते सम्पर्को तथ्याङ्क ।

तालिका : ४.१६

वडागत रूपमा सञ्चालित उद्योगहरूको विवरण

वडा नं. १ मा सञ्चालित उद्योगहरूको विवरण			
क्र.सं.	उद्योगको नाम	उद्योग संख्या	उत्पादित वस्तु
१.	टायल उद्योग	१३	टायल र घर छाउने स्लेटहरू
२.	घरेलु कपडा उद्योग	१	घरायसी सामग्रीहरू
३.	सेलर/राइस मिल	४	कुटनी पिसनी र तोरी पेल्ने
४.	बाखा पालन फर्म	३	खसीबोका उत्पादन
५.	घट्ट	१	पिसानी
६.	सिस्नुपाउडर	१	पाउडर

वडा नं. २ मा सञ्चालित उद्योगहरूको विवरण

वडा नं. २ मा सञ्चालित उद्योगहरूको विवरण			
क्र.सं.	उद्योगको नाम	उद्योग संख्या	उत्पादित वस्तु
१.	फर्निचर उद्योग	३	चौकोस, दराज, खापा लगायत सबै
२.	राइस/सेलर मिल	६	कुटनी पिसनी र तोरी पेल्ने
३.	कपास उद्योग	२	घरायसी कपडा, सिरक, दस्ना, सिरानी
४.	ढाका उद्योग (तान)	१३	रूमाल, सल, सट, चोलो, कुर्था
५.	अल्लो धागो उद्योग	६	घरेलु कपडा
६.	घट्ट	१	पिसानी
७.	टायल/स्लेट	३	टायल, घरछाउने
८.	सिस्नुपाउडर	१	पाउडर

वडा नं. ३ मा सञ्चालित उद्योगहरूको विवरण

वडा नं. ३ मा सञ्चालित उद्योगहरूको विवरण			
क्र.सं.	उद्योगको नाम	उद्योग संख्या	उत्पादित वस्तु
१.	स्लेट ढुङ्गाखानी	३	टायल र घर छाउने स्लेटहरू
२.	सेलर/राइस मिल	५	कुटनी पिसनी र तोरी पेल्ने
३.	माछा फर्म	१	माछा उत्पादन
४.	सिस्नुपाउडर	१	पाउडर

वडा नं. ४ मा सञ्चालित उद्योगहरूको विवरण

वडा नं. ४ मा सञ्चालित उद्योगहरूको विवरण			
क्र.सं.	उद्योगको नाम	उद्योग संख्या	उत्पादित वस्तु
१.	बाखा फर्म	१	खसीबोका उत्पादन
२.	राइस मिल	१	कुटनी पिसनी र तोरी पेल्ने
३.	स्लेट र टायल	४	टायल र घरटाउने
४.	घट्ट	२	पिसानी
५.	घरेलु अल्लो उद्योग	५	घरायसी सामग्री

६.	सिस्तुपाउडर	१	पाउडर धुलो
वडा नं. ५ मा सञ्चालित उद्योगहरूको विवरण			
क्र.सं.	उद्योगको नाम	उद्योग संख्या	उत्पादित वस्तु
१.	स्लेट ढुङ्गाखानी	१८	टायल र घर छाउने स्लेटहरू
२.	अल्लो कपडा उद्योग	१	गन्जी, कोट, जुता, भोला, अन्य कपडा
३.	हाते कागज उद्योग	१	डायरी, चिना र तमसुक लेख्ने कागज
४.	फर्निचर उद्योग	३.	घरेलु सामग्री उत्पादन
५.	सेलर/राइस मिल	७	कुटानी, पिसानी, तोरी पेल्ने
६.	पानी घट्टा	१०	पिसानी
७.	सिस्तुपाउडर	१	पाउडर धुलो
८.	खादी भाड्ग्रा	१	खादी

स्रोत : स्थलगत अवलोकनबाट प्राप्त जानकारी, २०७४।

ख. व्यापार

तालिका: ४.१७

वडागत रूपमा सञ्चालित व्यापार/पसलको विवरण

क्र.सं.	पसलको नाम	वडागत पसलको संख्या				
		वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५
१	किराना/खुद्रा पसल	२५	२५	१९	१५	३१
२	होटल/चिया पसल	५	१०	११	४	१०
३	इलेक्ट्रोनिक पसल	१	२	१	०	१
	जडीबुटी पसल	०	०	०	१	०
४	खाद्यान्न होलसेल पसल	०	०	३	०	३

स्रोत : स्थलगत अवलोकनबाट प्राप्त जानाकारी, २०७४।

तालिका : ४. १८

गापामा रहेकाहालका तथा सम्भावित व्यापारिक केन्द्रहरू

क्र.सं.	हालका व्यापारिक केन्द्रहरू	वडा र स्थान	सम्भावित व्यापारिक केन्द्रहरू	वडा र स्थान
१.	चकादी	चकादी- १	तुलाचौर,	भुस्कात- १, माझखर्क
२.	तुलो गाउँ	माझखर्क- १	बुकेनी	माझखर्क- १
३.	भुस्कात	भुस्कात- १	माझखर्क गाउँ, भाटा	माझखर्क- १
४.	अर्सल	अर्सल-१	मस्याङ्गी खोला	भुस्कात- १
५.	भातखाने डाँडा	अर्गल- २	पुवाधुने खोला	अर्गल- २
६.	किकल्ता	अर्गल- २		
७.	सिले, खल्डी र सिर्खु	अर्गल- २		
८.	सादी, बगर, धुस्मेली	हिल- ३	गाईधाट, जंगारधाट, काँक्राखोर	हिल- ३
९.	सांगुबोट, लालचोक, दोगाडी, लावाड र खोलाखर्क	ताराखोला- ४	दोगाडी	तारा- ४
१०.	करिमेला, रानीबास, सिप र धस्मर	ताराखोला- ५	नाड्गी, औलादी, हिले, मपेस, त्रिशुली र छेल्डरखोला	तारा- ५

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ग. वित्तीय संस्थाहरू

तालिका : ४.१९ सहकारी संस्था, शेयर सदस्य र लगानीको क्षेत्र

क्रसं.	संस्थाको नाम र ठेगाना	शेयरसदस्य र संख्या			कार्यक्षेत्र	लगानीको क्षेत्र
		म.	पु.	जम्मा		
१.	सिर्जनशील बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., अमरभूमी	१२	१७	२९		
२.	माछापुच्छे महिला विकास बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., अमरभूमी	५१३	०	५१३	अमरभूमी	कृषि, पशुपालन, व्यापार व्यावसाय, शिक्षा स्वास्थ्य
३.	बराह बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., अमरभूमी	१०४	६४	१६८	अमरभूमी	कृषि, पशुपालन, व्यापार व्यावसाय
४.	मर्स्याड्डी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., अमरभूमी	६४	३१	९५	अमरभूमी र धम्जा	कृषि, पशुपालन
५.	अर्गल बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., अर्गल	८९	१५०	२४२	अर्गल, अमरभूमी, हिल र तारा	कृषि, पशुपालन, व्यापार व्यावसाय
६	अर्गल बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., अर्गल	८२	१३२	२१४	अर्गल	कृषि, पशुपालन
७	ताराखोला महिला विकास सहकारी संस्था लि., तारा	२९५	०	२९५		
८	ताराखोला बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., तारा	१७२	२३२	४१०	हिल, अर्गल, तारा	कृषि पशुपालन, व्यापार व्यावसाय
९	जनएकता बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., तारा	७८	८१	१५९	हिल, अर्गल र तारा	कृषि पशुपालन, व्यापार व्यावसाय
१०	प्रगति बचत तथा ऋणसहकारी संस्था लि., तारा	२५	१	२६	आ.व २०७१/७२ मा खारेज भएको	
११	जागृति महिला बचत तथा ऋणसहकारी संस्था लि., हिल	२६	०	२६	हिल	कृषि पशुपालन, व्यापार व्यावसाय
१२	नवघुम्टे बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., हिल	१२	१३	२५		
१३	जनएकता बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., हिल	४०५	२५०	६५५	हिल, अर्गल र तारा	कृषि पशुपालन, व्यापार व्यावसाय
१४	एकता बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., हिल	५७	१०	६७		

स्रोत: बागलुङका सहकारी संघ/संस्थाहरूको पार्श्वचित्र, २०७३।

४.१.४ आय, गरिबी, रोजगारी तथा जीविकोपार्जन

तालिका : ४.२० वार्षिक पारिवारिक आय

क्र.सं.	आम्दानीको स्रोत	वार्षिक पारिवारिक आय (रु. मा)	प्रतिशत
१.	कृषि	२६५०७	३१.११

२.	वैदेशिक रोजगारी	४०३१५	४७.३२
३.	पशुपालन	९९९९	१०.७९
४.	अन्य	९९९९	१०.७९
जम्मा		८५,२०४	१००

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

तालिका : ४.२१
ताराखोला गापामा गरिबीको अवस्था

वडागत विवरण	गरिबीका दर	गरिबीको विषमता	गरिबीको गहनता
१,२,३	२२.२२ (४.९१)	४.५९ (१.३)	१.४३ (०.४८)
४,५	३५.४४ (६.०३)	८.६३ (१.९५)	३.०६ (०.८३)
कुल गरिबी	२८.८३ (५.४७)	६.६१ (१.६३)	२.२५ (०.६६)

स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, बागलुङ, २०७१ : १०४।

तालिका : ४. २२
वडागत रूपमा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या विवरण

साविक गाविस र वडा	विवरण	कुल जनसंख्या	उमेरसमूह १५-५९	प्रतिशत
अमुरभूमि १	पुरुष	१०५४	५२०	४.३३
	महिला	१४२५	८२३	६.८५३
	कुल	२४७९	१३४३	११.२
अर्गल २	पुरुष	१०६२	५१९	४.३२२
	महिला	१२६७	७५४	६.२७९
	कुल	२३२९	१२७३	१०.६
हिल ३	पुरुष	१२७३	५६९	४.७३८
	महिला	१५८१	९३७	७.८०२
	कुल	२८५४	१५०६	१२.५
ताराखोला ४ र ५	पुरुष	१९७६	९३०	७.७४४
	महिला	२३७१	१३९६	११.६२
	कुल	४३४७	२३३६	११.५
जम्मा जनसंख्या		१२००९	६४४८	५३.६९

स्रोत : केतवि, २०६८।

तालिका : ४.२३
ताराखोला गापामा खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर परिवार विवरण

क्र.सं	खाद्यान्नमा आत्मनिर्भरता	परिवार संख्या	प्रतिशत
१	बाहै महिना पुग्ने	४१९	१६.७९
२	नौ महिना पुग्ने	२९४	११.७८
३	छ महिना पुग्ने	९४०	३७.६८
४	तीन महिना पुग्ने	५२५	२१.०४
५	बाहै महिना नपुग्ने	४१	१.६४३

५	केही उल्लेख नगरिएको जम्मा	२७६ २४९५	११.०६ १००
---	------------------------------	-------------	--------------

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

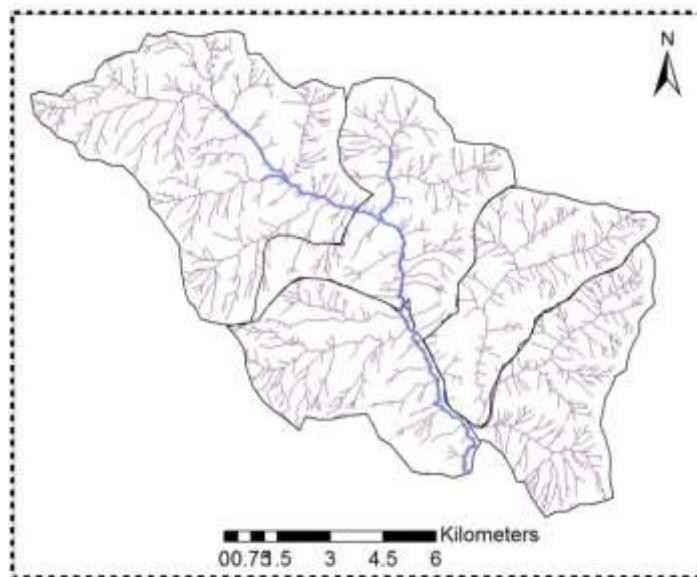
४.१.५ गाउँपालिकाको मुख्य आर्थिक स्रोत

क. जलस्रोत

अ. जलाधार क्षेत्र (नदी, खोला र झरनाहरू)

नक्शा : ४.१

ताराखोला गापासा रहेको जलाधार क्षेत्र

स्रोत : इ. प्रेम थापा, २०७४।

आ. जलस्रोत (नदी / खोलाहरू)

तालिका : ४.२४

नदी तथा खोलाहरूको विवरण

रहेको मुहान	खोलाको नाम	बग्ने स्थान
डुल्डी लेक, सार्कीमरे, चरीखोला, हल्पु - अर्गल	पुवाधुने खोला	हुलदी हुँदै गाइघाट
डुडेलेक, सिप	ताराखोला	दरमखोल
डुडे लेक- तारा	दरम खोला	गाइघाट हुँदै हरिचौर
अथभैया- अर्गल	चरी खोला	हल्पु, पुवाधुनेखोला
रिंगला- तारा	छेल्डेर खोला	रानीबास, ठूलोखोला
छिछिपे- तारा	दोभान/ अर्काथुम खोला	अर्काथुम हुँदै करिमेला
ताराभिर- तारा	सम्पूजा खोला	ठूलोखोला, दरमखोला
नौले, शिपधुरी, जलजला- माभखर्क	आरु खोला	गाइघाट, दरमखोला
रानु, खर्सुङ्गे, निरस्ती - हिल	बराह खोला	साँदी, ताराखोला
पुवाधुने खोला, मस्याङ्गदी	खरी खोला	रामपुर हुँदै गाइघाट
दलुवा खोला, निगालो	मस्याङ्गदी खोला	भुस्कात हुँदै गाइघाट

भूत्याउने- अमरभूमी		
थापागैरा- तारा	कटुउ खोला	दूलोखोला
फलिङ्गोर-	मपेसखोला	दूलोखोला
जारकाट/रुमफेदी- तारा	मदम खोला	त्रिशुली, दूलोखोला, ताराखोला
चाप- तारा	नागवेली खोला	दोगाडी, दूलोखोला
माभखर्क र अर्गल	भुतिया गल्ची	गाइधाट
दूलोखोला (ताराखोला)	गाइधाट भरना	दरमखोला
रिडी- हिल	पंधेरा खोला	दूलोखोला
कुप्रेखर्क- हिल	इदी खोला	दरमखोला
मनियोल मूल- हिल	मनियोल खोला	दरमखोला
वास्दी- तारा	गिर्गा खोला	दूलोखोला
रातापहरा- तारा	अँधेरी खोला	दूलोखोला
पाते- तारा	पातेखोला	हातीखोला, दूलोखोला
दूलोधुरी- तारा	रिग्लेखोला	दूलोखोला
निस्कोट देऊराली- तारा	मच्छरखोला	दूलोखोला
चैतेथरी- तारा	अल्वाडखोला	दूलोखोला
नौलिस्ने, सहस्रधारा, महभीर- हिल ।	तरिमखोला	दरमखोला

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

इ. हाइड्रोपावर र लघुजलविद्युत

- दरमखोला जलविद्युत परियोजना ए (सयपत्री हाइड्रोपावर, २.५ मे.वा.),
- ताराखोला सामुदायिक लघुजलविद्युत परियोजना (३८० कि.वा.),
- मर्याड्दीखोला (१७ कि.वा.),
- आरुखोला (१३ कि.वा.),
- खन्तराम खोला (७ कि.वा.),
- दरकाटो खोला (२३ कि.वा.),
- अर्गल लघुजलविद्युत परियोजना (१० कि.वा.),
- छेल्दर खोला लघुजलविद्युत आयोजना (२२ कि.वा.),
- मपेस खोला लघुजलविद्युत आयोजना (२१ कि.वा.),
- बराह खोला लघुजलविद्युत (७ कि.वां.),
- हिलगाउँ लघुजलविद्युत (५ कि.वा.),
- हल्पुखोला लघुजलविद्युत (६.५ कि.वा.),
- नड्ग्रापुर लघुजलविद्युत (५ कि.वा.),
- इदी खोला लघुजलविद्युत (५ कि.वा.),
- पेलिटसेट २ वटा (वडा नं १), पेलिटसेट ४ वटा (वडा नं. ३), पेलिटसेट ९ वटा (वडा-५) र पेलिटसेट ७ वटा (वडा-४)आदि ।

ई. उजाको प्रयोग

तालिका : ४.२५
बत्ती बाल्न विभिन्न स्रोतको इन्धन प्रयोग गर्ने घरपरिवार संख्या

वडागत विवरण	परिवार संख्या	विजुली	मटिट तेल	बायो ग्यास	सोलार	अन्य	उल्लेख नभएको
१	५६३	५२१	३६	१	१	३	१
२	४७५	४४६	७	१	७	१४	०
३	६१२	४८१	२३	२	१०५	०	१
४,५	८४५	६८५	७७	२	६३	१४	४
जम्मा	२४९५	२१३३	१४३	६	१७६	३१	६
प्रतिशत		८५.४९	५.७३	०.२४	७.०५४१	१.२४२	०.२४

स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, बागलुङ, २०७१ : ११८-११९।

च. विद्युत/ऊर्जा र सुधारिएको चुलोमा पहुँच

तालिका : ४.२६
विद्युत/ऊर्जाको पहुँच भएका घरपरिवार विवरण

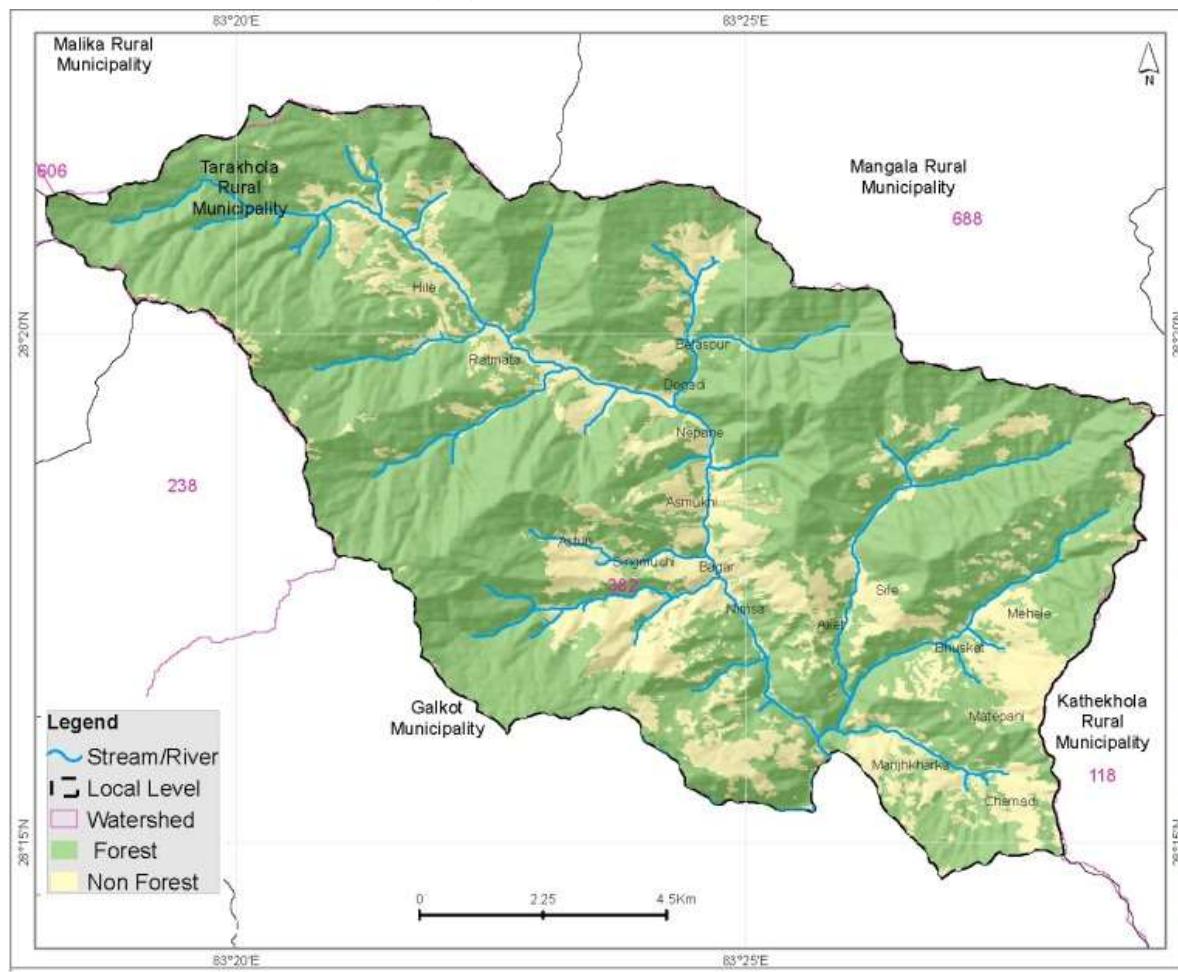
क्र.सं.	विवरण	वडागत परिवार संख्या				
		वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५
१.	के. विद्युत	३६५	१७	११	२५	०
२.	सोलार	४	२१	१२६	९६	३
३.	लघुजलविद्युत	११६	४२६	४४९	२४०	५२९
४.	सुधारिएको चुलो	५०	३६९	५५५	३०२	५२९
५.	कुनै सुविधा नभएको	०	२४	०	५	०

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ख. वन तथा वातावरण

अ. सामुदायिक तथा सरकारद्वारा व्यवस्थित वन

नक्षा : ४.२
ताराखोला गापाको वनक्षेत्र

स्रोत:<http://www.dfrs.gov.np/noticedetail.php?id=86> .

१. सामुदायिक वन

वडा-१: यस वडामा तपसिल बमोजिमका ५ वटा सामुदायिक वनहरू रहेका छन्:

तालिका : ४.२७

सामुदायिक वनको वडागत विवरण

क्र. सं.	सामुदायिक वन	संलग्न घरधुरी	जनसंख्या	कार्ययोजना स्वीकृत	क्षेत्रफल (हेक्टर)
१.	चित्रे देउराली सा.व.	५२	३४५	१०/२०/२०५१	७४.९८
२.	कालीलेकसा.व.	६१	३७३	३/२२/२०५४	७४.७५
३.	माईस्थान अलैयि सा.व.	५६	३७७	२/९/२०५६	२.७५
४.	वराह चेतना सा.व.	१२१	६९३	३/२५/२०५७	७८.१२
५.	नमुना सा.व.	५८	३६०	१२/२७/२०५७	३.९४
जम्मा					२३४.५४

वडा-२: यस वडामा ५ वटा सामुदायिक वन रहेका छन्:

क्र. स	सामुदायिक वन	संलग्न घरधुरी	जनसंख्या	कार्ययोजना स्वीकृत	क्षेत्रफल (हे)
१	मयतोस सा.व.	१३६	८८३	१/२९/२०५२	२७.८९
२	लामीबाँडा सा.व.	२५४	१७९४	३/२९/२०५५	८७.४२
३	फुर्लडकोट सा.व.	१५१	८४३	२/११/२०५६	५२.२९
४	खाल्डबाँडा सा.व.	७३	४२४	१२/२७/२०५७	१६.५६
५	फुर्लकोट देउराली सा.व.	१०८	६४८	०७१/३/३२	३९.१७
जम्मा					२२३.३३

वडा-३: यस वडामा १० वटा सामुदायिक वन रहेका छन् :

क्र. स	सामुदायिक वन	संलग्न घरधुरी	जनसंख्या	कार्ययोजना स्वीकृत	क्षेत्रफल (हे)
१	छिसपाताल सा.व.	६६	४०२	११/२२/२०५२	१४.६५
२	लालीगुराँस सा.व.	५०	३७३	१२/२७/२०५७	१५
३	गुफा सा.व.	१०९	५००	१/२२/२०६६	१६८.९९
४	टोड्के सा.व.	८१	५२०	१/२२/२०६६	१०२.८१
५	तुक्खोला सा.व.	९४	४६५	३/११/२०६६	११८.४३
६	लावन भुमेस्थान सा.व.	७१	४७०	३/११/२०६६	२७.५३
७	श्री नवज्योति सा.व.	७७	४११	३/३१/२०७३	२६.५५
८	हरियाली सा.व.	५०	३१८	३/३२/२०७१	६.५३
९	कुथुर्के सा.व.	१३२	७८७	०७१/३/३२	२२७.४२
१०	खिउ बराह सा.व.	४८	३२७	३/२५/२०७२	१०६.६४
जम्मा					८१२.५५

वडा-४: यस वडामा ४ वटा सामुदायिक वन रहेका छन्:

क्र. स	सामुदायिक वन	संलग्न घरधुरी	जनसंख्या	कार्ययोजना स्वीकृत	क्षेत्रफल (हे)
१	तिनचुले सा.व.	१७९	१०९८	३/२६/२०६६	१०६.५४
२	तिनचुले मुलपानी सा.व.	८२	१३३१	०७१/३/३२	४८७.४१
३	दोभान सा.व.	१०७	९२४	३/२५/२०७१	३८५
४	जामरुक सा.व.	१०३	६५४	०७१/३/२५	१०१.८३
जम्मा					१०८०.७८

वडा-५: यस वडामा ६ वटा सामुदायिक वन रहेका छन् :

क्र. स	सामुदायिक वन	संलग्न घरधुरी	जनसंख्या	कार्ययोजना स्वीकृत	क्षेत्रफल (हे)
१	जुलफे सा.व.	३५३	२३२६	३/२५/२०५७	४९९.३८
२	अलवाड सा.व.	१९६	१३८०	७/२/२०६५	१९९
३	डुडेलेक सा.व.	१७३	१२४०	३/२६/२०६६	१९९
४	टुलोभिर सा.व.	१३०	८८५	२/१२/२०६८	१९९
५	मोहन सा.व.	१००	६४५	३/२५/२०७२	११२.७४
६.	तिनचुले सा.व.	-	-	-	-
जम्मा					११२९.१२

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय बागलुङ्को सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको वार्षिक प्रतिवेदन आ.व २०७३/०७४ ।

२. सरकारद्वारा व्यवस्थित वन

आ. ताराखोलागाउँपालिकामा पाइने वन्यजन्तु

ताराखोला गाउँपालिका जैविक विविधताले भरिपूर्ण क्षेत्र हो । आधिकारिक रूपमा यस क्षेत्रमा पाइने वन्यजन्तुको अध्ययन अनुसन्धान नभए पनि ७८ प्रतिशत क्षेत्र वन जंगलले ओगट्नाले विभिन्न प्रजातिका वन्यजन्तु यहाँ पाइन्छन् । स्थानीय वासिन्दाका भनाई अनुसार यस क्षेत्रमा पाइने वन्यजन्तुहरू चितुवा (*Panthera pardus*), स्याल (*Canis aureus*), मलसाप्रो (*Martes flavigula*), ठूलो निर बिरालो (*Viverra zibetha*), सानो निर बिरालो (*Viverricula indica*), चरी बाघ (*Prionailurus bengalensis*), कस्तुरी मृग (*Moschus chrysogaster*), कालो भालु (*Ursus thibetanus*), रतुवा (*Muntiacus vaginalis*), घोरल (*Naemorhedus goral*), बँदेल (*Sus scrofa*), रातो बाँदर (*Macaca mulatta*), दुम्सी (*Hystrix indica*), डाँफे (*Lophophorus impejanus*), कालिज (*Lophophorus leucomelanos*), फक्रास, मुनाल, जडगली खरायो, ढेङु बाँदर, प्याँसा, जडगली कुकुर, थारआदि रहेका छन् (प्रकाश थापा, सहायक वन अधिकृत, २०७४) ।

इ. वन पैदावार

१. काष्ठ वन पैदावार

तालिका : ४.२८

आ.व २०७३/०७४ ताराखोला गापाबाट निकासी भएको काठ,दाउराको परिमाण र मूल्य

क्र.सं.	वडा नं.	काठ/दाउराको प्रजाति	परिमाण	भ्याट (रु)
१.	१	खर्सु, गुराँस, अँगेरी	१० चट्टा	५,२००
२.	२	सिखे सल्ला, खोट सल्ला, गुराँस, बाँभ	३०२६.२२ क्यु.फिट, १.५ चट्टा	४३,६४८
३.	४ र ५	सिखे सल्ला, पाटुले सल्ला,	९७३१.१२ क्यु.फिट	१,२६,५१२
कुल			१२७५७.३४ क्यु.फिट र ११.५ चट्टा	१,७५,३६०

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय बागलुडको अभिलेख, २०७४ (१ चट्टाको ५०० क्यु. फिट दाउरा) ।

२. गैह काष्ठ वन पैदावार

जिल्ला वन कार्यालय बागलुडको पञ्चवर्षीय कार्ययोजना (२०७१/०७६) अनुसर जिल्लामा सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट संकलन गर्न सकिने १० प्रकारका जडिबुटीहरू रहेका छन् । यी जडिबुटीहरूको वार्षिक संकलन परिमाण ६,८४,२०९ के.जी. सम्म रहेको छ । यसैगरी जिल्लाका सामुदायिक वनहरूबाट संकलन गर्न सकिने ३८ प्रकारका जडिबुटीहरू रहेका छन् । यिनीहरूको वार्षिक संकलन परिमाण भने ८९७८८ के.जी. सम्म रहेको छ

ताराखोला गाउँपालिकामा पाइने सबै प्रकारका गैहकाष्ठवन पैदावारको विस्तृत रूपमा अध्ययन अनुसन्धान हालसम्म हुन नसके पनि यो गाउँपालिका आफैमा गैहकाष्ठ वन पैदावारले सुसम्पन्न क्षेत्र हो । यो गाउँपालिका गैहकाष्ठ वन पैदावारको भन्डार नै मानिन्छ यहाँ पाइने महत्वपूर्ण गैहकाष्ठ वन पैदावारहरू लोक्ता (*Daphne bhoula*), अल्लो (*Girardinia diversifolia*), सुगन्धवाल (*Valeriana jatamansi*), सतुवा (*Paris*

polyphylla), लौठ सल्ला (*Taxus wallichiana*), चिराइतो (*Swertia chirayita*), कुरिलो (*Asparagus Racemosus*), बज्रदन्ती (*Potentilla fulgens*), विष (*Aconitum spicatum*), निरमसी (*Delphinium nudatum*), पाँचओले (*Dactylorhiza hatagirea*), धसिंगे (*Gaultheria fragrantissima*), चुत्रो (*Berberis aristata*), निगालो (*Himalayacalamus ssp.*), सिल्टीमुर (*Lindera neesiana*), काउलो (*Persea odoratissima*), टिमुर (*Zanthoxylum armatum*), बोझो (*Acorus calamus*), सोमलता (*Ephedragerardiana*), सुगन्धकोकिला (*Cinnamomum glaucescens*), कुट्की (*Neopicrorhizascrophulariflora*), नागवेली (*Lycopodium clavatum*), मजिठो (*Rubia manjith*), सिस्तु (*Urtica dioica*), ओखर फल (*Juglans regia*), ऐसेलु, गोफ्ला, सिकारी लहरा, कालो काफल, दालचिनी, ऐजुरो, चेपन (खस्तुको चोप), सिलाजित, पदमचाल (चुल्हे अमिलो), विभिन्न प्रजातिका सुनाखरीहरू, विभिन्न प्रजातिका च्याउहरूलगायतका गैहकाष्ठ वनपैदावरहरू पाइन्छन् (प्रकाश घर्ती र प्रकाश थापासँग लिइएको अन्तर्वाता, २०७४)।

ताराखोला गाउँपालिकामा पाइने गैहकाष्ठ वन पैदावरको अध्ययन, सूचीकरण र उपयोगिताका बारेमा सर्वसाधरणलाई प्रशिक्षण नभएका कारण चोरीनिकासी, सस्तोमूल्यमा विक्री, संरक्षणको अभाव जस्ता समस्याहरू रहेका छन्।

ई. इन्धनको स्रोत

तालिका : ४.२९
वडागत रूपमा खाना पकाउन विभिन्न इन्धन प्रयोग गर्ने घरपरिवार संख्या

वडा	कुल परिवार संख्या	इन्धनको मुख्य स्रोत						
		काठ दाउरा	मटिटोल	एलपी ग्यास	गुइठा	बायो ग्यास	विद्युत	उल्लेख नभएका
१	५६३	५५९	०	०	०	०	०	१
२	४७५	४७३	०	१	१	१	०	०
३	६१२	६०५	१	०	०	०	०	१
४ / ५	८४५	८३३	१	१	१	०	०	४
जम्मा	२४९५	२४७०	२	२	२	१	०	६
प्रतिशत		९९	०.०८	०.०८	०.०८	०.०४	०	०.२४०५

स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, बागलुङ, २०७१ : ११८-११९।

उ. मानव र वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्व

यस गाउँपालिकामा मानव र वन्यजन्तुबीचको द्वन्द्व कायमै छ। मानवले दुर्लभ वन्यजन्तुको शिकार गर्ने गर्दछन् भने वन्यजन्तुले मानव वस्तीमा क्षती पुऱ्याएका छन्। विशेष गरी यस क्षेत्रमा चितुवा, बाँदर, मलसाप्रो, निर बिरालो, दुम्सी आदि वन्यजन्तुहरूले मानव वस्तीमा द्वन्द्वको स्थिति सिर्जना गरेका छन्। मानव र वन्यजन्तु बीचको

द्वन्द्वमा समस्याका रूपमा चितुवाले बाखा र घरपालुवा जनावर खाइदिने प्रमुख समस्या हो । ताराखोला गाउँपालिकाको बककी, खइम, राकदम, भूस्कात भिल्केडाँडा, बुकेनी, करले, हिलको डाँडाखर्क, ताराको माटेबिसौना, नागवेली, गिनुवा, अस्मुखे लगायतका ठाउँहरूचितुवाबाट प्रभावित क्षेत्र हुन्।

ग. खानीहरू

ताराखोलो गाउँपालिका आफैमा खानीको भण्डार हो । यसमा सबै प्रकारका खानीहरूको पहिचान भइ नसके पनि तामाखानी निकालिएका अवशेषहरू त्यहाँ पाइन्छन् । त्यहाँका स्लेट खानी र तामाखानीहरूको विवरण निम्नानुसार पाइन्छ-

१. दुउँगाखानी

तालिका : ४.३०
गापामा रहेका दुउँगा वा स्लेटखानीहरूको विवरण

वडा नं. (स्थान)	खानीको नाम	खानीको संख्या
वडा नं. १., अमरभूमी	सिर्मुङ्डले, गरुङ्दी, आरुखोला, मुलाबारी, सिउरे खानी र मदिका दुउँगा खानी लगायत	१३ वटा खानी
वडा नं. २, अर्गल	डोल्दी, कुनापानी, रागदम, सार्कीमरे, मर्देल, दुउँगा खानी	५ वटा खानी
वडा नं. ३, हिल	हिल बगर दुउँगा खानी	३ वटा खानी
वडा नं. ४, तारा	दोर खोला र गनाउनेबोट दुउँगा खानी लगायत	४ वटा खानी
वडा नं. ५, तारा	छेल्डरखोलामा-२, अर्कथिमखोलामा-२, नाड्गीमा-२, दहडाङ्गामा-१, औलादी गलिचतामा-२, औलादी कमेरेपानीमा-१, सानो हिलेमा-३, तुलो हिलेमा-२, लल्तरिवाडमा-१, कंरासेमा-१ र माटेबिसौनामा-१ गरी १८ वटा भन्दा बढी ।	१८ वटा भन्दा बढी दुउँगाखानी ।

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

२. तामाखानी

तालिका : ४.३१
तामाखानीको विवरण

वडा नं (स्थान)	खानीको नाम	खानीको संख्या
वडा नं. १. अमरमूमी	माभखर्क खानीखोला, माभखर्क मातेपानी र भुस्कात भालुखानी तामाखानी	विगतमा सञ्चालित ३ वटा तामाखानी
वडा नं. २, अर्गल	ददिशेर, महभीर र खानाको धुरी तामाखानी	विगतमा सञ्चालित ३ वटा तामाखानी
वडा नं. ३, हिल	डाँडा खर्क ठूलोभीर,	विगतमा सञ्चालित एउटा खानी

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

तालिका : ४.३२
ताराखोला गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका खानीहरूको विवरण

वडा नं (स्थान)	खानीको नाम	कैफियत
वडा नं. १. अमरमूमी	स्लेट खानी (माभखर्क), टायलखानी (माभखर्क)	६ वटा

वडा नं. २, अर्गल	कुनापानी टायल खानी, डुल्दी टायल खानी, मर्देल टायल खानी, सार्कीमरेखानी,	चारवटा
वडा नं. ३, हिल	स्लेटखानी (बगर), सॉदीखानी	दुईवटा
वडा नं. ४, तारा	कुझनेडाडा खानी, कल्युन्ने खानी, दोराखोला खानी, गनाउने बोट खानी	चारवटा
वडा नं. ५, तारा	छेल्दर, सिप, हिले, दहडॉडा, औलादी, लम्तरीबाड डाडा स्लेट खानी	१८ वटा

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

घ. पर्यटन

अ. पर्यटनको प्रकृति एवम् स्वरूप

- पहाड अवलोकन पर्यटन
- ताल तथा कुण्ड पर्यटन
- भरना अवलोकन पर्यटन,
- गुफा पर्यटन,
- जलस्रोत पर्यटन,
- कला तथा संस्कृति पर्यटन,
- कृषि पर्यटन,
- पर्यापर्यटन
- युद्ध पर्यटन,
- साहसिक पर्यटन,
- धार्मिक पर्यटन आदि ।

आ. ताराखोला गाउँपालिकाका प्रमुख पर्यटकीय आधारहरू

१. सांस्कृतिक पर्व एवम् मेलाहरू

- भुसपोल्ने मेला (अर्गल),
- भदौरे पर्व (तारा र हिल गाउँ),
- हरिबोधनी एकादसी (हिल),
- असारे पर्व (करिमेला),
- मोतिमारे मन्दिरमा लाग्ने बैकुण्ठ चर्तुदशी मेला (माभखर्क),
- तमुल्होसार (भुस्कात),
- तिनचुलेको मेला (तारा- ५),
- बैशाख पूर्णिमा मेला (घुम्टेको धुरी),
- गोबिचनलोकनाटक (अर्गल, माभखर्क),
- स्थानीय भजन/पूजापाठ,

- सालैजो र यानीमायाका लोकभाका,
- पञ्चेबाजा आदि ।

२. मठमन्दिरहरू

वडा नं.-१ : कालिका भगवती मन्दिर, शिवालय मन्दिर, माइस्थान मन्दिर (माखखर्क), गणेश मन्दिर (मस्याड्दी, अर्सल), मोतीमारे बराह मन्दिर आदि ।

वडा नं.-२ : कालिका देवी मन्दिर, मौलो कालिका भगवती मन्दिर, देवी मन्दिर (थामी पहाड) आदि ।

वडा नं.-३ : माइस्थान मन्दिर, काक्राखोर देवी मन्दिर (अर्खलाबोट, घुस्मेली), सिद्ध भैरव मन्दिर (घुम्टेको धुरी), देवी मन्दिर, सरस्वती मन्दिर (हिल), गुफा शिवालय मन्दिर, माइस्थान मन्दिर (डोप्ता, घुस्मेली) आदि ।

वडा नं.-४ : तिनचुले माइस्थान मन्दिर (विस), शिवालय मन्दिर, सरस्वती मन्दिर, माइकाथान मन्दिर(तारागाउँ), मौला मन्दिर आदि ।

वडा नं.-५ : त्रिनेत्र शिव मन्दिर, शिवालय मन्दिर (डुडेलेक), दुर्गा मन्दिर (बुड्ती), शिव मन्दिर, गणेश मन्दिर (धप्त्याड) आदि ।

३. अनुपम प्राकृतिक दृश्यावलीहरू

- घुम्टेको लेकबाट देखिने पश्चिम नेपाल तथा हिमालहरूको दृश्यावलोकन,
- डाँफेनाच (बक्की फल्र्याड गुफाधुरी),
- गाइधाटको भरना/गुफा/ताल,
- भुत्याहाको गल्छी (अमरभूमी र अर्गलका बीच)
- बराह ताल (अमरभूमी),
- कालिलेक (अमरभूमी),
- शिवधुरी (अमरभूमी),
- भुलेनी (अमरभूमी),
- मालिङ्गे लेक (अमरभूमी),
- खरिखोला गुफा (अमरभूमी),
- डुडेलेक (तारा ५),
- लम्बु धुरी (तारा ५),
- शिकारी धुरी (तारा ५),
- तिनचुले धुरी (तारा ४),
- दरबारे पहाडको खोच/गुफा (तारा ५),
- मालारानीको पहाड/ओडार (तारा ५),

- दुलो भीर, मह भीर, मारो भिर (हनिहन्टिङ) (तारा ५),
- थामाको धुरी (स्वामी परमान्दले ध्यान गरेको स्थान, जनयुद्धमा गोरिल्ला तालिम गरेको स्थान, अर्गल),
- मोंथे देउराली (अर्गल २),
- शिद्धगुफा (हिल),
- सुसेली हाल्दै अविरल बगिरहने खोलानालहरु (ताराखोला, सानोखोला, गौदीखोला, मपेसखोला, नामिथिखोला, पँधेराखोला, बराहखोला, खरीखोला, आरुखोला),
- रिडी चौर र भूमिस्थान (हिल),
- मर्जलव धुरी र चिनार/ओस्मरधुरी (अर्गल)आदि ।

४. गुफा र तालहरु

- खरिभडखोलाको गुफा (अमरभूमी),
- गाइघाट गुफा (अमरभूमी),
- दरबारे पहराको गुफा,
- बराह ताल (हिल),
- गाइघाटको ताल (अमरभूमी),
- शिद्धगुफा ताल(हिल, तारा),
- खिउ ताल (हिल),
- भाडालुकाउने गुफा (अर्गल)
- देउता बस्ने ओडार (अमरभूमी) आदि ।

५. अन्य विविध पक्षहरु

- जोस्तो ढुङ्गा (पुरानो गाउँ): हालको अदालत जस्तो गाउँमा भएका मुद्दा मामिलाहरु छिनोफानो गर्ने स्थान,
- तत्कालिन पदहरु: जेठो बुढो (न्यायधीश), चौतारे (का. वा. न्यायधीश), मुखिया (जमिनको दर्ता र तिरो उठाउने व्यक्ति), बुरौली (कागजपत्र बोक्ने मानिस), बैदार (लेखन्दास), थरी (चरिचरनको प्रबन्ध मिलाउने मानिस), कटुवाल (सूचना दिने मानिस) आदि ।
- पुरानो गाउँमा रहेको वचत घर,
- पुरानो गाउँमा रहेको धर्मशाला (तर हाल छैन),
- संग्रहालय (पुरानो गाउँ),
- पञ्चवलीस्थान (पाँच जना भलादमी बसेर अन्तिम निर्णय गर्ने स्थान),
- पुरानो गाउँमा रहेको गाउँ शिरानमाई मन्दिर (यस मन्दिरमा पूजा नगरी अन्यत्र पूजा गर्न नहुने परम्परा),
- रुकुम, रोल्पाका जनताहरु समेत आई खनेको सहिद मार्ग (रिजालचोक- अमरभूमी-अर्गल-हिल-तारा-म्याग्दीको रुमसम्म जोड्ने बाटो) आदि ।

इ. पर्यटकीय महत्व राज्ये स्थान र वस्तुहरू

१. पर्यटकीय महत्व राज्ये स्थानहरू

तालिका : ४. ३२
पर्यटकीय महत्व राज्ये स्थानहरू

क्र.सं.	पर्यटकीय महत्व राज्ये स्थान	भौगोलिक उचाइ	गापाबाट पैदल दूरी
१.	थामी धुरी	३०५४ मी.	५ घण्टा
२.	मर्जलव धुरी	२८७२ मी.	४ घण्टा ३० मिनेट
३.	चिनार/। ओसमर धुरी	२४२५/२३२० मी.	१ घण्टा ३० मिनेट
४.	थाम धुरी	२००० मी.	४५ मिनेट
५.	खइम गुफा	१५०० मी.	१ घण्टा ३० मिनेट
६.	झुडेलेक	३५०० मी.	१० घण्टा
७.	मौरीभीर/महभीर	२४०० मी.	५ घण्टा
८	दरबारे/मालारानी गुफा	२७०० मी.	६ घण्टा
९.	तीनचुले	२९०० मी.	६ घण्टा
१०.	रिडी चौर	२६०० मी.	३ घण्टा
११.	घुम्टेलेक	३३०० मी.	६ घण्टा
१२.	सानो भरना (बराहखोला)	२५०० मी.	५ घण्टा
१३.	गुफा मन्दिर	२७०० मी.	६ घण्टा
१४.	ख्युँताल	३०४५ मी.	९ घण्टा
१५.	शिवधुरी	२९५० मी.	६ घण्टा
१६.	कालीलेक	२६५० मी.	५ घण्टा
१७.	बराह ताल (माभखर्क)	२३५० मी.	४ घण्टा
१८.	सोङ्खोङ्ग (नुनथला)	२६०० मी.	३ घण्टा

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

२. ताराखोलामा उत्पादित पहिचानयुक्त वस्तुहरू

तालिका : ४.३३
ताराखोलामा उत्पादित मौलिक वस्तुहरू

उत्पादिन वस्तु	पाइने स्थान	स्रोत
नेपाली कागज/ हातेकागज	ताराखोला करिमेला	लोकताबाट
बुट्टेनली/ गजिङ्को लौरो	तारा	गजिङ्को निगालोबाट
अल्लोबाट निर्मित (धागो, कोट, जुत्ता, भोला, खास्टो)	ताराखोला, अर्गल	चाल्ने सिस्नोबाट
भाँगो	ताराखोलाका सबै वडामा	हिउँदे नगदे बाली
आलु	ताराखोलाका सबै वडामा	हिउँदे र वर्षे खेती
भटमास र सिरिम्ले मकै	ताराखोलाका सबै वडामा	वर्षे खेती
टिमुर, सिलिटमुर	ताराखोलाका सबै वडा	निजी पाखो र जड्गल
च्याउहरू (सिताके च्याउ, रातो च्याउ, सेतो च्याउ) आदि विविध प्रजातिका	ताराखोलाका सबै वडा	निजी पाखो र जड्गल
भिरमौरीको मह	ताराखोलाका ३, ४, ५ वडामा	मारोभीर/महभीर, तुलो भीर लगायतका भीरमा
सिस्नोको पाउडर	ताराखोलाका सबै वडा	सिस्नोबाट
मुलाका धजरा	सबै वडामा	हिउँदे खेतीबाट

डोको, डाली, सोली, थुन्से, काइँयो	सबै वडामा	निगालोबाट
फर्निचरका सामग्रीहरू	सबै वडामा	वन पैदावरबाट
ढोकायोको गुन्दुक	सबै वडामा	वन पैदावरबाट

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

छ. गाउँपालिकाको वित्तीय अधिकार क्षेत्र र सम्भावित आयस्रोत

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ अनुसार कानुनले तोकेको अधिकार क्षेत्रबाहेक गाउँपालिकाले आफू खुसी अन्य कुनै पनि स्रोतमा कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन पाइँदैन । उक्त ऐनले तोके अनुसार गाउँपालिकाका आम्दानीका स्रोतहरूमा एकीकृत सम्पत्ति कर र घरजग्गा कर, भूमि कर, घरबहाल कर, व्यवसाय कर, बहाल बिटौरी शुल्क, पार्किङ शुल्क; जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर, केवल कार, ट्रकिङ, क्यानोनिङ्ग, बञ्जिजम, रयाफिटड, प्याराग्लाइडिङ लगायतका स्थानीय पर्यटन, मनोरञ्जन तथा साहसिक खेलकूल सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा लगाइने सेवाशुल्क पर्दछन् । यी बाहेक पनि गाउँपालिकाले आफै निमार्ण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधारहरू जस्तै- खानेपानी, विजुली, सार्वजनिक शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, पर्यटकीय स्थल, सडक, बसपार्क, ढल, सिफारिस, मूल्याङ्कन लगायतका सेवा वा सुविधा प्रदान गरेवापत सेवाग्राहीबाट शुल्क असुली गर्नपाइने व्यवस्था छ (स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४: ५५-५७) । यही अधिकारको प्रयोग गरी ताराखोला गाउँपालिकाले पनि आयको स्रोत विस्तार गर्नसक्ने सम्भावना छ ।

४.२ भौतिक अवस्था

ताराखोल गाउँपालिकाका सडक, सञ्चार, अवास र खेलकूद मैदानहरूको विवरण निम्नानुसार पाइन्छ-

४.२.१ सडक/यातायात पूर्वाधारको अवस्था

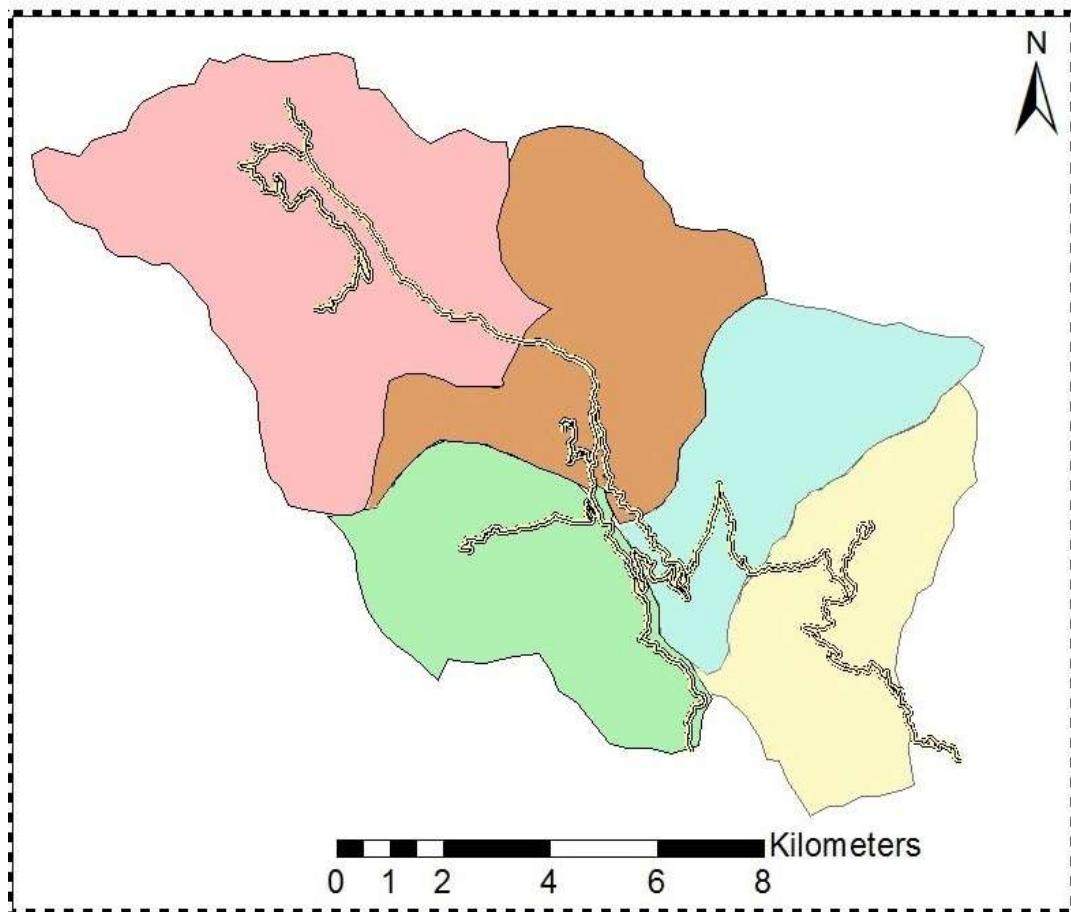
क. ताराखोल गाउँपालिकामा मोटरबाटोको अवस्था

तालिका : ४.३४
वडागत रूपमा सडकको अवस्था

वडा	साविक गाविस	सडक (कि.मी.)			प्रतिशत
		पिच सडक	ग्रामेल सडक	कच्ची सडक	
१	अमरभूमी	०	०	११.६३	२३.२
२	अर्गल	०	०	८	१५.९६
३	हिल	०	०	८	१५.९६
४, ५	ताराखोला	०	०	२२.४९	४४.८७
जम्मा सडक		०	०	५०.१२	१००

स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, बागलुङ, २०७४: ९३ ।

नक्शा : ४.३
ताराखोला गाउँपालिकाको मोटर बाटोको नक्शाङ्कन

स्रोत: इ. प्रेम थापाद्वारा तयार गरिएको नक्शा, २०७४।

अ. रणनीतिक महत्वका सडकहरू

- रिजालचोक-अमरभूमी-आर्गल-हिल-तारा हुँदै म्यागदी जोड्ने सहिद मार्ग (४५ कि.मी.),
- हरिचौर-हिल-तारा दोगाडी हुँदै म्यागदीको किमचौर सडक (२१ कि.मी.),
- घुस्मेली-भातखानेडाँडा-आर्गल मावि-सिर्खु हुँदै म्यागदी तातोपानी सडक,
- त्रिशुली घुस्ती-माभखर्क-भुजुङ्गे-हरीचौर सडक,
- त्रिशुली घुस्ती-माभखर्क-कर्ले-हरीचौर सडक,
- भुस्कात-मेहेले-धम्जा-तड्ग्राम सडक ।

आ. पर्यटन सडकहरू

- हिल-साँधी-घुस्टे सडक,
- मोनियोल-गुराँसे-काँक्राखोर-नेटा-घुस्टे सडक ।

इ. स्थानीय सडकहरू

- धम्जा-मेहेले-अर्सल-भुस्कात-माभखर्क सडक,
- सरपाण्डी-खरीखोला-माभखर्क सडक,
- घुस्मेली-डोल्टा-फिलमिरे-बराहखोला-पँधेराखोला-हिल सडक,
- काँक्राखोर-झडी-हरिमावि-घुस्मेली सडक,
- दलामचौर-असमुखे-नेपाने-लावाड सडक,
- करिमेला-नाँगी सडक,
- मपेस-हिले-सिप सडक,
- करिमेला-अर्कातुम सडक,
- भिरकुना-तारा सडक,
- हल्पु-सिंथर-द्वारे-खलडाँडा उवाखेत सडक,
- फेनास-काँक्रिपानी-गिनुवा सडक,
- अर्गल-मुन-ओस्मर-टेलिकम टावर जाने सडक,
- माभखर्क-मोतीमारे सडक,
- अमर प्राविबाट सिलेडाँडा हुँदै जाजरकोट र बराहकाट हुँदै चरीखोला जोड्ने सडक आदि ।

ख. झोलुङ्गे तथा पक्की (निर्माणाधीन समेत) पुलहरू

यस गापामा सानाठूला गरी ७९ वटा झेलुङ्गे पुलहरू र १० वटा निर्माणाधीन पक्की पुलहरू रहेका छन् । यस गापामा रहेका झोलुङ्गे पुलहरू भने जीर्ण अवस्थामा रहेकाले मर्मत गर्नुपर्ने अवस्था देखिन्छ । वडागत रूपमा रहेका झोलुङ्गे तथा पक्की पुलहरूको विवरण तपसिलमा उल्लेख गरिएको छ :

अ. झोलुङ्गे पुलहरू

- वडा नं.-१ : १७ वटा,
- वडा नं.-२ : ९ वटा,
- वडा नं.-३ : २८ वटा,
- वडा नं.-४ : ८ वटा,
- वडा नं.-५ : १७ वटा आदि ।

आ. निर्माण भइसकेका/ निर्माणाधीन/ अवश्यकीय/ पक्कीमोटरेवल/झोलुङ्गे पुलहरू

- साँधुबोट मोटरेवल पुल (वडा नं -४, निर्माणाधीन),
- जँगारघाट मोटरेवल पुल (निर्माणाधीन),

- खोलाखर्क पुल (वडा नं -४),
- गगीडाढा पुल (वडा नं -४),
- मिच्वेक पुल (वडा नं -४),
- दलाम चौर घाट मोटरेवल पुल(वडा नं. -४),
- दोगादीघाट मोटरेवल पुल (वडा नं -४),
- पुवाधुने खोला मोटरेवल पुल (चराबित),
- घुस्मेली मोटरेवल पुल (वडा नं. २, ३),
- कागजपाने खोला (स्टिल पुलवडा नं. २)
- सिपघाट भोलुङ्गे पुल (वडा नं. ५),
- बरानाघाट भोलुङ्गे पुल (वडा नं. १),
- हुलदीघाट भोलुङ्गे पुल (वडा नं. २),
- त्रिशुली घाट भोलुङ्गे पुल (वडा नं. ५),
- हारोघाट भोलुङ्गे पुल (वडा नं. ५),
- बक्की दरौदी भोलुङ्गे पुल (वडा नं. १, २),
- खम्मोघाट भोलुङ्गे पुल (वडा नं. २),
- साँदीखोला भोलुङ्गे पुल (वडा नं. ३),
- भेडा तर्ने घाट भोलुङ्गे पुल (वडा नं. ३),
- छम्टु घाट भोलुङ्गे पुल. (वडा नं. ४)आदि ।

ग. यातायातका साधनहरू र उपयोग गर्ने परिवार

तालिका : ४.३५
यातायातका साधनहरूको विवरण

क्र.स.	सवारी साधन	वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५
१	साइकल/मोटर साइकल	१०	२५	११	७	२२
२	भ्यान/जीप/ कार	६	४	८	३	१२
३	ट्रायाक्टर/ स्काइभेटर	०	३	१/१	०	५/२

स्रोत: स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

घ. गाउँपालिकाको वस्तीबाट केन्द्रसम्म पुग्ने लाग्ने अनुमानित समय

तालिका : ४.३६
गाउँपालिकाको केन्द्रसम्मको दूरी

वडा नं.	गापा केन्द्र रहेको स्थान	केन्द्रसम्मको पैदल दूरी	केन्द्रसम्मको मोटर बाटोको दूरी (कि.मी.)
१	भातखाने डॉडा- भुस्कात	२.३० घन्टा	५ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- माखखर्क	३.० घन्टा	८ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- अर्सल	२.३० घन्टा	३ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- मेहेले	२.३० घन्टा	५ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- सिरबारे	२.३० घन्टा	४ कि.मी.
२	भातखाने डॉडा- भातखाने डॉडा	२ मिनेट	५० मिटर
	भातखाने डॉडा- सिले	४५ मिनेट	१.१५ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- सिर्खु	२.४५ घन्टा	३ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- हल्पु	१.० घन्टा	१.५ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- घुस्मेली	१.३० मिनेट	३ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- किकल्ता	१५ मिनेट	७५ मिटर
३	भातखाने डॉडा-घुस्मेली	१.० घण्टा	३ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- सॉधी	१.३० मिनेट	३ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- तरिम	२.० घण्टा	६ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- काँक्राखोर	२.० घन्टा	६ कि.मी.
४	भातखाने डॉडा-तारागाउँ	१.० घण्टा	४ कि.मी.
	भातखाने डॉडा-नागवेली खोला	२.३० घन्टा	७ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- अस्मुखे	१.३० घन्टा	५ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- लावाड	१.३० घन्टा	४ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- छेल्डर खोला	३.० घन्टा	५ कि.मी.
५	भातखाने डॉडा-करिमेला/धस्मर	२.३० घन्टा	७ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- नाड्गी	३.० घन्टा	८ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- मच्छर	३.० घन्टा	८ कि.मी.
	भातखाने डॉडा- सिप	४.० घन्टा	१० कि.मी.
	भातखाने डॉडा- सानो/ठूलो हिले	४.० घन्टा	१० कि.मी.
	भातखाने डॉडा- औलादी	३.० घन्टा	८ कि.मी.

स्रोत: स्थलगत अवलोकन, २०७४।

४.२.२ सञ्चार सुविधा

तालिका : ४.३७
ताराखोला गापामा सञ्चार सुविधा

क्र.सं.	सञ्चारका साधन	उपयोग गर्ने परिवार संख्या				
		वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५
१	रेडियो	३२०	१९७	२४२	२०३	१४०
२	टिभी.	४१०	२६१	२४२	६३	२११
३	इन्टरनेट	१७	८	२७	३	४
४	मुवाइल	३२०	५३८	५५५	३२८	१२४६

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ताराखोला गाउँपालिकामा रहेका टावरहरू/इलेक्ट्रिसिटी सब-स्टेशनहरू :

- वडा नं- १ : NCELL (कालिलेक),Smart (भुलेनी) का १/१ वटा टावरहरू र NTC टावर (निर्माणाधीन)
- वडा नं- २ : GSMNTC टावर (ओस्मर डॉडा) १ वटा,
- वडा नं- ४ : GSMNTC टावर (नागवेली खोला) १ वटा,
- वडा नं- ५ : GSMNTC र Electricity Sub-station १/१ वटा (औलादी) आदि ।

४.२.३ आवास तथा भवन

तालिका : ४.३८ सरकारी तथा सामुदायिक भवनहरूको विवरण

क्र.स.	भवनको विवरण	वडा नं.	भवनको प्रकृति	भवनसंख्या	स्वामित्व
१.	वडा भवन	१	कच्ची	१ (चारकोठे)	सरकारी
२.	हेत्थपोष्ट भवन	१	कच्ची	१	सरकारी
३.	महिला सहकारी भवन	१	कच्ची	१	सामुदायिक
४.	हेत्थपोष्ट भवन	१	पक्की	१ (निर्माणाधीन)	सामुदायिक
५.	सामुदायिक भवन	२	पक्की	४ वटा	सामुदायिक
६.	गाउँपालिकाको भवन	२	पक्की	१ (आठकोठे)	सरकारी
७.	आमा समूहको भवन	२	कच्ची	१	सामुदायिक
८.	मगर समाज भवन (नुनथला)	२	कच्ची	१	सामुदायिक
९.	महिला जागरणको भवन (सिले)	२	कच्ची	१	सामुदायिक
१०.	आमा समूह भवन (खलडाङा)	२	कच्ची	१	सामुदायिक
११.	संग्रहालय भवन	२	कच्ची	१	सरकारी
१२.	समाज भवन	२	कच्ची	१	सामुदायिक
१३.	वयत घर	२	कच्ची	१	सामुदायिक
१४.	हेत्थपोष्ट भवन	२	कच्ची	१	सरकारी
१५.	अर्गल महिला विकास भवन	२	पक्की	१	
१६.	काँक्राखोर नारी कल्याणको भवन	३	कच्ची	१	सामुदायिक
१७.	महिला सञ्जालको भवन	३	कच्ची	१ (निर्माणाधीन)	सामुदायिक
१८.	भूपू सैनिकको भवन	३	कच्ची	१	सामुदायिक
१९.	वडा कार्यालयको भवन	३	कच्ची	१	सरकारी
२०.	हेत्थपोष्ट भवन	३	कच्ची	१	सरकारी
२१.	हेत्थपोष्ट भवन	३	पक्की	१ (निर्माणाधीन)	सरकारी
२२.	हिलगाउँ महिला भवन	३	कच्ची	१	सामुदायिक
२३.	नारी कल्याण भवन	३	कच्ची	१	सामुदायिक
२४.	दलित सचेतना केन्द्र भवन	३	कच्ची	१	सामुदायिक
२५.	वडा भवन (साविक)	३	कच्ची	१	सामुदायिक
२६.	जनजागरण सामुदायिक महिला भवन (तारागाउँ)	४	कच्ची	१	सामुदायिक
२७.	गर्गी डॉडा सामुदायिक भवन	४	कच्ची	१	सामुदायिक
२८.	वडा कार्यालयको भवन	५	पक्की	१(तीन कोठे)	सरकारी
२९.	खादी भाड्ग्रा भवन	५	कच्ची	१	सामुदायिक
	अल्लो प्रशोधन भवन	५	कच्ची	१	सामुदायिक

३०.	सामुदायिक भवन (सीप)	५	पक्की	१(निर्माणाधीन)	सामुदायिक
३१.	हेत्थपोष्ट भवन	५	कच्ची	१	सरकारी
३२.	हेत्थपोष्ट भवन	५	पक्की	१ (निर्माणाधीन)	सरकारी
३३.	जुल्फे सामुदायिक भवन	५	कच्ची	१	सामुदायिक
३४.	महिला सामुदायिक भवन	५	कच्ची	१	सामुदायिक
जम्मा				३८ वटा	

स्रोत : ताराखोला गाउँपालिकाको कार्यालय, २०७४ ।

तालिका : ४.३९

ताराखोला गाउँपालिकामा घरको बनावट र संख्या

क्र.सं.	घरको विवरण	घरको प्रकृति			जम्मा
		एक तले	दुई तले	दुईभन्दा बढी	
१.	पक्की (रड र सिमेन्टको प्रयोग)	२	४	३	९
२.	कच्ची (माटो र काठ)	१८४	१५८२	४३२	२१९८
३.	भुपडी (तलाबिहिन)	११९	०	०	११९
कुल घर संख्या		३०५	१५८६	४३५	२३२६

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

४.२.४ खेलकूद मैदान

तालिका : ४.४०

खेलकूद मैदानको विवरण

वडा नं.	खेलमैदान	रहेको स्थान	स्वामित्व
१	भेडीचौर	साविक १ वडा	शिवलेकाली क्लब
	बराहमन्दिर	साविक ३ वडा	बराह सांस्कृतिक मञ्च
	बुकेनी	वडा भवन	जनप्रेम मावि.
२	अर्गल गाउँ	अर्गल	अर्गल मावि.
	सिलेपोखरा	अर्गल	सार्वजनिक
	खालडाङा	अर्गल	सार्वजनिक
३	बगर	साँदी बगर	सामुदायिक
	पँधेराखोला	पँधेरखोला	सामुदायिक
	त्रिशुली	घुस्मेली	सामुदायिक
	काँक्राखोर	काँक्राखोर	विद्यालयकको
४.	लावाड	गगीडाँडा	सार्वजनिक
	नवसिर्जना युवा मैदान	बेलास्पुर	सार्वजनिक
	दोगाडी	दोगाडी	सार्वजनिक
	परिवर्तन युवा मैदान	अस्मुखे	सार्वजनिक
५	धप्ल्याड	धप्ल्याड	सार्वजनिक
	सिप युवाक्लब मैदान	सिप	सार्वजनिक
	नाड्गी	नाड्गी	सार्वजनिक
	हिले	हिले	सार्वजनिक

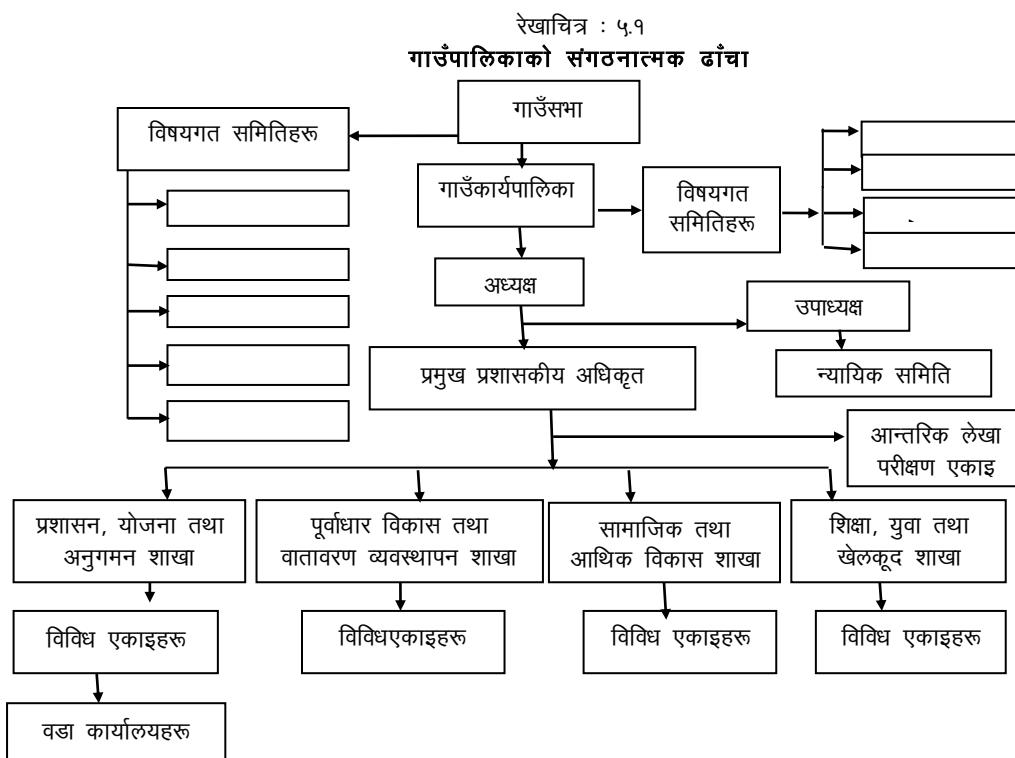
स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

अध्याय : पाँच

गाउँपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा र संवैधानिक अधिकारहरू

५.१ गाउँपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा

नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले तयार गरेको स्थानीय तहको सङ्गठनात्मक ढाँचाको विस्तृत विवरण परिशिष्ट खण्डमा उल्लेख गरिएको छ ।

५.२ गाउँपालिकाको विषयगत शाखा र मानव संसाधन

गाउँपालिकामा सामाजिक विकास, आर्थिक विकास, भौतिक पूर्वाधार विकास, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन, संस्थागत विकास र वित्तीय व्यवस्थापन लगायतका विविध शाखाहरू रहेका हुन्छन् । यी शाखाहरू अन्तर्गत पनि विविध उपशाखाहरू रहन सक्छन् । सामाजिक विकास शाखाअन्तर्गत शिक्षा, स्वास्थ्य, खेलकूल तथा मनोरञ्जन, सामाजिक सुरक्षा, इतिहास, भाषा तथा संस्कृति, सामाजिक परिचालन आदिउपशाखाहरू पर्दछन् । त्यसैगरी आर्थिक विकास शाखाअन्तर्गत पर्यटन; कृषि तथा पशुपालन; उद्योग, व्यापार तथा वाणिज्य; वित्तीय क्षेत्र; जलस्रोत; खानी तथा खनिज; वनपैदावर तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतहरू आदि उपशाखाहरू पर्दछन् ।

भौतिक पूर्वाधार विकास शाखाअन्तर्गत सङ्करण; ऊर्जा र विद्युतीकरण; सञ्चार प्रविधि; भवन तथा आवास आदि उपशाखाहरू पर्दछन् । वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखाअन्तर्गत वन तथा हरियाली; फोहोर व्यवस्थापन; पार्क तथा शहरी सौन्दर्योक्तरण; विपद् व्यवस्थापन आदि उपशाखाहरू पर्दछन् । संस्थागत विकास शाखाअन्तर्गत संगठन तथा जनशक्ति व्यवस्थापन; सेवा

प्रवाह तथा सुसासन; साभेदारी विकास र सहकार्य आदि उपशाखाहरू रहन सक्छन् । वित्तीय व्यवस्थापन शाखाअन्तर्गत आन्तरिक आय; बाह्य स्रोत; खर्च व्यवस्थापन लगायतका उपशाखाहरू पर्दछन् ।

स्थानीय तहको संस्थागत संरचनामा गाउँस्तरीय सरोकारवाला समूह, विषयगत सरोकारवाला समूह र वडास्तरीय सरोकारवाला समूहहरू पनि रहेका हुन्छन् । यसअन्तर्गत राजनीतिक दल, नागरिक समाज, निजी क्षेत्र, सरकारी निकाय र सल्लाहकार समितिहरू पनि पर्दछन् । त्यसैगरी विषयगत सरोकारवाला समूहअन्तर्गत विविध विषयगत सरोकारवाला समूहहरू र विविध क्षेत्रगत सरोकारवाला समूहहरू पनि रहेका हुन्छन् । वडा स्तरीय सरोकारवाला समूहअन्तर्गत टोलविकास संस्था र समुदाय, राजनीतिक दल, निजी क्षेत्र र नागरिक समाज रहेको हुन्छ भने संस्थागत संरचनामा स्थानीय विज्ञ समूह र परामर्शदाता संस्था रहेको सहयोगी समूह, विषयगत स्थानीय विज्ञ समूह र परामर्शदाता तथा विविध क्षेत्रगत स्थानीय विज्ञ उपसमूहहरू र क्षेत्रगत परामर्शदाताहरू समेत रहेका हुन्छन् । समग्र गाउँपालिकाको कार्यसम्पादन गर्नका लागि यी विविध शाखा र उपशाखाहरूमा जनशक्ति/कर्मचारीको व्यवस्थापन समेत गरिएको हुन्छ ।

ताराखोला गाउँपालिका अन्तर्गत हालसम्म नेपाल सरकारका निम्न शाखाहरू रहेका छन्-

- कृषि शाखा
- पशुविकास शाखा,
- स्वास्थ्य शाखा,
- सूचना तथा प्रविधि शाखा,
- शिक्षा शाखा,
- महिला तथा बालबालिका शाखा,
- खानेपानी तथा सरसफाइ शाखा
- प्राविधिक शाखा
- उद्योग शाखा ।

५.३ गाउँपालिकाका संवैधानिक अधिकारहरू

नेपालको संविधान २०७२ को भाग १७, धारा २१४ देखि २२० सम्म स्थानीय कार्यपालिकाका सम्बन्धमा व्यवस्था गरिएको छ । उक्त धारामा उल्लेखित अधिकार र व्यवस्था निम्नानुसार रहेको पाइन्छ-

२१४. स्थानीय तहको कार्यकारिणी अधिकार

२१५. गाउँपालिका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष सम्बन्धी व्यवस्था

२१६. नगर कार्यपालिका प्रमुख र उपप्रमुख सम्बन्धी व्यवस्था

२१७. न्यायिक समिति

२१८. गाउँ कार्यपालिका र नगर कार्यपालिकाको कार्य सञ्चालन

२१९. स्थानीय तहको कार्यकारिणी सम्बन्धी अन्य व्यवस्था र

२२०. जिल्ला सभा र जिल्ला समन्वय समिति ।

संविधानको भाग १८, धारा २२१ देखि २२७ सम्म स्थानीय व्यवस्थापिकाका सम्बन्धमा निम्न व्यवस्था गरिएको छ-

२२१. स्थानीय तहको व्यवस्थापिकीय अधिकार

२२२. गाउँ सभाको गठन

२२३. नगर सभाको गठन

२२४. गाउँ सभा र नगर सभाको अध्यक्ष र उपाध्यक्ष

२२५. गाउँ सभा र नगर सभाको कार्यकाल

२२६. कानुन बनाउन सक्ने अधिकार (अनुसूची ८ र ९ बमोजिमका क्षेत्राधिकारभित्र रहेर कानुन बनाउन सक्ने) ।

२२७. गाउँ सभा र नगर सभा सम्बन्धी अन्य व्यवस्था ।

संविधानको भाग १९, धारा २२८ देखि २३० सम्म स्थानीय आर्थिक कार्यप्रणालीका सम्बन्धमा निम्न व्यवस्था गरिएको छ-

२२८. कर लगाउन वा ऋण लिन नपाइने

२२९. स्थानीय सञ्चित कोष

२३०. गाउँपालिका र नगरपालिकाको राजश्व र व्ययको अनुमान ।

उल्लेखित अधिकारहरू सहित नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची- ८ मा स्थानीय तहका २२ वटा अधिकारहरूको सूची समावेश गरिएको छ । यी अधिकारको सूची निम्नानुसार रहेको पाइन्छ-

तालिका : ५.१
स्थानीय तहको अधिकारको सूची

क्र.सं.	विषयहरू
१.	नगर प्रहरी
२.	सहकारी संस्था
३.	एफ. एम सञ्चालन
४.	स्थानीय कर
५.	स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन
६.	स्थानीय तथ्यांक र अभिलेख संकलन
७.	स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजनाहरू
८.	आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा
९.	आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई
१०.	स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता
११.	स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिंचाइ
१२.	गाउँ सभा, नगर सभा, जिल्ला सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन
१३.	स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन

१४.	घर जग्गा धनी पुर्जा वितरण
१५.	कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी
१६.	ज्येष्ठ नागरिक, अपांगता भएका व्यक्ति र अशक्तहस्को व्यवस्थापन
१७.	बेरोजगारको तथ्यांक संकलन
१८.	कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, संचालन र नियन्त्रण
१९.	खानेपानी, साना जलविद्युत आयोजना, वैकल्पिक ऊर्जा
२०.	विपद व्यवस्थापन
२१.	जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण
२२.	भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास

स्रोत : नेपालको संविधान, २०७२ ।

नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची- ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका १५ वटा साभा अधिकारहरूको सूची समेत प्रस्तुत गरिएको छ । यी अधिकारहरूको सूची निम्नानुसार रहेका छन्-

तालिका : ५.२

संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका साभा अधिकारको सूची

क्र.सं.	विषयहरू
१.	सहकारी
२.	शिक्षा, खेलकूद र पत्रपत्रिका
३.	स्वास्थ्य
४.	कृषि
५.	विद्युत, खानेपानी, सिंचाइ जस्ता सेवाहरू
६.	सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क
७.	वन, जंगल, वन्यजन्तु, चराचुरुरांगी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता
८.	खानी तथा खनिज
९.	विपद व्यवस्थापन
१०.	सामाजिक सुरक्षा र गरीबी निवारण
११.	व्यक्तिगत घटना, जन्म, मृत्यु, विवाह र तथ्यांक
१२.	पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्रहालय
१३.	सुकूम्बासी व्यवस्थापन
१४.	प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी
१५.	सवारी साधन अनुमति

स्रोत : नेपालको संविधान, २०७२ ।

५.४ स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहलाई दिएको अधिकार

नेपालको संविधान २०७२ का विभिन्न धाराहरू र उपधारामा उल्लेखित अधिकारको उपयोग गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, मिति २०७४/६/२९ मा प्रमाणीकरण भएको छ । उक्त ऐनमा १५ वटा परिच्छेद र १२१ दफा, विभिन्न उपदफा र दुईवटा अनुसूचीको समेत व्यवस्था गरिएको छ । उक्त ऐनमा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाका काम, कर्तव्य र अधिकारहरू निम्नानुसार तोकिएको छ-

अ. गाउँपालिकाका काम, कर्तव्य र अधिकारहरू

- १. नगर प्रहरी:** स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहमा शान्तिसुव्यवस्था र सुरक्षा कायम गर्न, विपद् व्यवस्थापन गर्न, संपदाको संरक्षण गर्न, जनताको जीउधन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्न लगायत अन्य आवश्यक पर्ने नीति, कानुन, मापदण्डको निर्माण, तथा कार्यचयन गर्ने अधिकारहरूको व्यवस्था गरेको छ ।
- २. सहकारी संस्था:** स्थानीय तहमा सहकारी संस्थाको दर्ता, अनुमति, खारेजी र विघटन; सहकारी वचत तथा ऋणपरिचालन सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण र नियमन; सहकारी सम्बन्धी राष्ट्रिय, केन्द्रीय, विषयगत, प्रादेशिक र स्थानीय संघसंस्थासँग समन्वय र सहकार्य; सहकारी तथ्याङ्क व्यवस्थापन; क्षमता अभिवृद्धि लगायतका कार्य गर्ने अधिकार प्रत्याभूत गरिएको छ ।
- ३. एफ.एम. सञ्चालन:** प्रदेश कानुनको अधीनमा रही स्थानीय तहमा १०० वाटसम्मको एफ.एम. रेडियो सञ्चालन अनुमति, नवीकरण, नियमन र खारेजी गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ ।
- ४. स्थानीय कर, सेवाशुल्क तथा दस्तुर :** स्थानीय तहको खर्चव्यवस्थापनका निम्ति सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, घर जग्गा रजिस्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर, मालपोत आदिको निर्धारण, संकलन र व्यवस्थापनसम्बन्धी अधिकारहरू स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ ।
- ५. स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन:** जनशक्ति व्यवस्थानपन र वृत्तिविकास, संगठन संरचना तथा दरबन्दी निर्धारण, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उपयोग, प्रवर्धन र नियमन तथा अन्य स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, मापदण्ड, सेवासर्त, योजना, कार्यान्वयन लगायतका स्थानीय सेवाको व्यवस्थापनसम्बन्धी अधिकारहरू ऐनमा व्यवस्था गरिएको छ ।
- ६. स्थानीय तथ्याङ्क र अभिलेख संकलन:** स्थानीय तहका जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्धविच्छेद, बसाइसराइ दर्ता र पारिवारिक अभिलेख तथा पञ्जिकरण व्यवस्थापन, सूचना तथा सञ्चार र प्रविधियुक्त आधारभूत तथ्याङ्कको संकलन, व्यवस्थापन आदि सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना आदि बनाइ त्यसको कार्यान्वयन र नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई दिइएको छ ।
- ७. स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजनाहरू :** आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, वातावरणीय र पर्यटकीय लगायतका आयोजनाहरू, सुरक्षित वस्ती विकास, भवन निर्माण, प्रविधि र पूर्वाधारजन्य विकासका आवश्यक आयोजना तथा परियोजनाहरूको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने लगायतका अधिकारहरू दिइएको छ ।
- ८. आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा:** प्रारम्भिक वालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, अभिभावक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, खुल्ला तथा वैकल्पिक निरन्तर सिकाइ, र विशेष शिक्षा; स्थानीय तहमा सञ्चालनमा रहेका आधारभूत तहदेखि माध्यमिक तहसम्मका विद्यालयहरूको अनुमति, सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा नियमन; मातृभाषामा शिक्षाको अनुमति; गाभिएका वा बन्द भएका विद्यालयहरूको संपति व्यवस्थापन; शिक्षासमिति गठन

र व्यवस्थापन; विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन र व्यवस्थापन; विद्यालयको नामकरण; सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको स्वामित्व, सम्पत्तिको अभिलेख, संरक्षण र व्यवस्थापन; गुणस्तर अभिवृद्धि तथा पाठ्यसामग्रीको वितरण; शिक्षक तथा कर्मचारीको दरबन्दी मिलान; शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण; आधारभूत तहको परीक्षा सञ्चालन, अनुगमन तथा व्यवस्थापन; सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण र व्यवस्थापन; निशुल्क शिक्षा, विद्यार्थी प्रोत्साहन तथा छात्रवृत्तिको व्यवस्थापन; स्थानीय स्तरको शैक्षिक ज्ञान, सीप र प्रविधिको संरक्षण, प्रवर्द्धन; वाचनालय र पुस्तकालय सञ्चालन र व्यवस्थापन; सामुदायिक विद्यालयलाई दिने अनुदान तथा सो को बजेट व्यवस्थापन, विद्यालयको आयव्ययको लेखाअनुसासन कायम, अनुगमन र नियमन; शिक्षणसिकाइ, शिक्षक र कर्मचारीको तालिम तथा क्षमता विकास; अतिरिक्त शैक्षिक क्रियाकलापको संचालन लगायतका शिक्षा सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्यांकन र नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ ।

९. आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ: आधारभूत स्वास्थ्य, प्रजनन् स्वास्थ्य, पोषण सेवाको सञ्चालन र प्रवर्द्धन; अस्पताल र अन्य स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना र सञ्चालन; स्वस्थ्य सेवासम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार विकास तथा व्यवस्थापन; स्वच्छ खानेपानी तथा खाद्यपदार्थको गुणस्तर र वायु तथा ध्वनि प्रदूषण नियन्त्रण र नियमन; सरसफाइ सचेतनाको अभिवृद्धि; स्वास्थ्यजन्य फोहर मैला संकलन, पुनः उपयोग, प्रशोधन, विसर्जन र सो को सेवा शुल्क निर्धारण र नियमन; रक्त सञ्चार सेवा सञ्चालन; औषधि पसल सञ्चालन, अनुमति, अनुगमन र नियमन; फोहर मैला व्यवस्थापनमा निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रसँग समन्वय, सहकार्य र साझेदारी; परिवार नियोजन तथा मातृशिशुकल्याणसम्बन्धी सेवा सञ्चालन, अनुमति, अनुगमन तथा नियमन; महिला तथा बालबालिकाको कुपोषण न्युनीकरण, रोकथाम, नियन्त्रण र व्यवस्थापन लगायतका नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ ।

१०. स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता: बजार तथा हाडबजार व्यवस्थापन; स्थानीय वस्तुको उत्पादन, आपूर्ति तथा निकासी प्रक्षेपण, मूल्य निर्धारण र अनुगमन; व्यापार र वाणिज्यसम्बन्धी पूर्वाधार निर्माण; वस्तु र सेवाको मूल्य तथा गुणस्तरको अनुगमन र नियमन; व्यापारिक फर्मको दर्ता, अनुमति, नवीकरण, खारेजी, अनुगमन र नियमन; व्यापारको तथ्यांक प्रणाली र अध्ययन-अनुसन्धान; निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्य; व्यापार सहजीकरण र नियमन; बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण, प्रवर्द्धन र अभिलेखांकन; उपभोक्ता सचेतना अभिवृद्धि, लक्षित उपभोक्ताको लगत व्यवस्थापन र स्थानीय वस्तु तथा सेवाको गुणस्तर परीक्षण; वातावरण संरक्षण र जैविकविविधता नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन; वातावरणीय जोखिम न्युनीकरण; हरित क्षेत्रको संरक्षण र प्रवर्द्धन लगायतका अधिकारहरू उपलब्ध गराइएको छ ।

- ११. स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिंचाइ:** स्थानीय, ग्रामीण तथा कृषि सडक, झलुङ्गे पुल, पुलपुलेसा, सिंचाइ, यातयात सुरक्षा लगायतका नीति, कानुन, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने अधिकारहरू ऐनमा व्यवस्था गरिएको छ ।
- १२. गाउँ सभा, नगर सभा, मेलमिलाप र मध्यस्थिताको व्यवस्थापन:** विषय, क्षेत्रगत नीति तथा रणनीति, आवधिक तथा वार्षिक योजना, कार्यक्रम र बजेट स्वीकृति; सभाका समितिहरूको गठन र सञ्चालन; स्थानीय तहहरूका बीच साभा सरोकार तथा साभेदारीका विषयमा संयुक्त समिति गठन; कार्यपालिका तथा न्यायिक समितिबाट सभामा प्रस्तुत प्रतिवेदनमाथि छलफल तथा आवश्यक निर्देशन; विकास योजना तथा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा सुशासनका लागि कार्यपालिकालाई निर्देशन; आर्थिक व्ययभार पर्ने विषयको नियमन; स्थानीय मेलमिलाप तथा मध्यस्थिता लगायतका गाउँसभासम्बन्धी नीति, कानुन र कार्यविधि बनाउने अधिकार प्रदान गरिएको छ । सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा नियमन, व्यवस्थापन तथा नियमन, सम्म न्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन र नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई दिइएको छ
- १३. स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन:** जनसाड्खियक, प्राकृतिक, आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, भौतिक पूर्वाधार, रोजगारीको अवस्था, कुल गाउँस्थिय उन्पादन, प्रतिव्यक्ति आय, मानवविकास सूचकांक, राजश्व तथा आयव्यय लगायतका स्थानीय अभिलेखसम्बन्धी नीति, कानुन, योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमनसम्बन्धी अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ ।
- १४. जग्गा धनी दर्ता प्रमाण पुर्जा वितरण:** जग्गाको नाप नक्शा, कित्ताकाट, हालसाविक, रजिष्ट्रेसननामसारी तथा दाखिल खारेज; जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पूर्जा वितरण तजा लगत व्यवस्थापन; भूमिको वर्गीकरण अनुसारको लगत; सार्वजनिक प्रयोजनका लागि जग्गा प्राप्ति, मुआब्जा निर्धारण तथा वितरणमा समन्वय र सहजीकरण; नापीनक्शा तथा जग्गाको स्वामित्व निर्धारण कार्यमा समन्वय र सहजीकरण लगायतका कार्यहरू गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ ।
- १५. कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी:कृषि, पशुपालन, उत्पादन, व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी, जैविक विविधतको संरक्षण र संवर्द्धन, बजारीकरण, पशुविमा र कर्जा सहजीकरण सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ ।**
- १६. ज्येष्ठ नागरिक, अपांगता भएका व्यक्ति र अशक्तहरूको व्यवस्थापन:** ज्येष्ठ नागरिक, अपांगता भएका व्यक्ति र अशक्तहरूको परिचय पत्र वितरण र लगत अद्यावधिक गरी संघ र प्रदेश कानुनको अधीनमा रहेर उनीहरूलाई सहयोग, सुरक्षा र सुविधा प्रदान गर्ने, असहाय बालबालिका वा व्यक्तिहरूको व्यवस्थापन गर्ने लगायतका अधिकारहरू स्थानीय तहलाई दिइएको छ ।
- १७. बेरोजगारको तथ्यांक संकलन:** श्रमशक्तिको तथ्यांक संकलन; स्वदेशी तथा विदेशी श्रमिकहरूको लगत संकलन तथा सूचना व्यवस्थापन; विषयगत दक्षजनशक्तिको तथ्यांक संकलन तथा व्यवस्थापन; वैदेशिक

रोजगारीमा रहेका श्रमशक्तिको सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन; वैदेशिक रोजगारीमा जाने श्रमशक्तिका लागि वित्तीय साक्षरता र सीपमूलक तालिमको सञ्चालन; वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त ज्ञानसीप र उद्यमशीलताको उपयोग; बेरोजगारहरूको तथ्याङ्क संकलन गर्ने लगायतका अधिकारहरू स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ ।

१८. कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, संचालन र नियन्त्रण: कृषि प्रसार तथा जनशक्तिको प्रक्षेपण, व्यवस्थापन र परिचालन; कृषकहरूको क्षमता अभिवृद्धि, प्राविधिक सेवा, सीप विकास र सशक्तिकरण; कृषिबिउविजन, नश्ल, मलखाद र रसायन तथा औषधिहरूको आपूर्ति, उपयोग र नियमन; कृषक समूह, कृषि सहकारी र कृषिसम्बन्धी स्थानीय संघसंस्थाहरूको समन्वय, व्यवस्थापन र नियमन; कृषि सूचनाको प्रशार प्रचार; स्रोत केन्द्रहरूको विकास र व्यवस्थापन; प्राङ्गारिक खेती तथा मलको प्रवर्द्धन र प्रचार प्रशार लगायतका कृषिसम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ ।

१९. खानेपानी, साना जलविद्युत आयोजना, वैकल्पिक ऊर्जा: खानेपानी महसुल निर्धारण र खानेपानी सेवा व्यवस्थापन; एक मेघावाटसम्मको जलविद्युत आयोजना सञ्चालन; स्थानीय विद्युत वितरण प्रणाली र सेवाको व्यवस्थापन; वैकल्पिक ऊर्जासम्बन्धी प्रविधिविकास र हस्तान्त्रण; खानेपानी, सानाजलविद्युत आयोजना तथा वैकल्पिक ऊर्जा सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन लगायतका अधिकारहरू स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ ।

२०. विपद् व्यवस्थापन : विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, पूर्वसूचना प्रणाली, खोज तथा उद्धार, राहत सामग्रीको पूर्वभण्डारण, वितरण र समन्वय; तटबन्ध, नदी र पहिरोको नियन्त्रण तथा नदीको व्यवस्थापन र नियमन; विपद् जोखिम क्षेत्रको नक्शाङ्कन तथा वस्तीहरूको पहिचान र स्थानान्तरण; विपद् व्यवस्थापनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय समुदाय, संघसंस्था तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्य; विपद् व्यवस्थापन कोष स्थापना तथा सञ्चालन; विपद् पश्चात् स्थानीय स्तरको पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माण; विपदसम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन; समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमको सञ्चालन लगायतका नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने अधिकार प्रदान गरिएको छ ।

२१. जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण: जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षणसम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड तथा योजना कार्यान्वयन र नियमन; पानीको मुहान संरक्षण, भूसंरक्षण र सो मा आधारित आर्यआर्जनका कार्यक्रम सञ्चालन; खानी तथा खनिज पदार्थसम्बन्धी सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन; ढुङ्गा, गिठी, बालुवा, नुन, माटो, खरी ढुङ्गा तथा स्लेट आदि खानीजन्य वस्तुको सर्वेक्षण, उत्थनन् तथा उपयोगको दर्ता, अनुमति, नवीकरण, खारेजी र व्यवस्थापन; भौगोर्भिक नक्शा प्रकाशन लगायतका अधिकारहरू प्रदान गरिएको छ ।

२२. भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास: भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकाससम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन; पुरातत्व, प्राचीन स्मारक तथा संग्राहलयको

संरक्षण, संहार, प्रवर्द्धन र विकास; परम्परागत जात्रा तथा पर्वको सञ्चालन र व्यवस्थापन; कुरीति र कुसंस्कार विरुद्ध सामाजिक परिचालन लगायतका कार्य गर्ने अधिकारहरू प्रदान गरिएको छ ।

आ. वडासमितिका काम, कर्तव्य र अधिकारहरू

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुसार वडासमितिका काम, कर्तव्य र अधिकारहरू निम्नानुसार तोकिएको छ-

१. वडाभित्रका योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन गर्ने,
२. वडाका सम्पूर्ण तथ्याङ्क अद्यावधिक तथा संरक्षण गर्ने,
३. बालउद्यान, बालविकास केन्द्र, बालकलव, स्वास्थ्य सेवा, स्वास्थ्यसम्बन्धी जनचेतना, सार्वजनिक शौचालय, प्रतीक्षालय, सामुदायिक धाराको प्रवन्ध, कुवा, इनार तथा पोखरीको निर्माण तथा संरक्षण; फोहर मैला व्यवस्थापन; ढल निकास; नरसरी स्थापना; अगुवा कृषक तालिमको अभिमुखीकरण; कृषि बिउविजन, मल तथा औषधिको माग संकलन; कृषिमा लाग्ने रोगको विवरण संकलन; पशुपक्षी व्यवस्थापन, चरन क्षेत्र संरक्षण, खेलकूद पूर्वाधार विकास; चनचेतनामूलक तथा साँस्कृतिक कार्यक्रम संचालन; सडक तथा बाटघाटोको रेखदेख; घरेलु उद्योगको लगत संकलन तथा संभाव्यता पहिचान गर्ने; व्यक्तिगत घटना दर्ता, अद्यावधिक तथा अभिलेख संकलन र संरक्षण गर्ने; सामाजिक भत्ता वितरण र अभिलेख अद्यावधिक गर्ने; असक्त र असायहरूको अभिलेख राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थान गर्ने; सामाजिक अन्धविश्वास र कुरीतिको अन्त्य गर्ने गराउने; वडामा कर, शुल्क र दस्तुर वापत उठाने रकम प्रतिवेदनसहित गाउँपालिकामा बुझाउने; वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने; होम स्टे (घरवास पर्यटन) कार्यक्रम प्रवर्द्धन गर्ने लगायका विकासमूलक कार्यहरू गर्ने,
४. वडाभित्र सञ्चालित हुने सम्पूर्ण गतिविधिहरूको नियमन कार्य गर्ने,
५. सिफारिस तथा प्रमाणित गर्ने ।

५.५ ताराखोला गाउँपालिकाले बनाएका ऐन, नियम/विनियम र कार्यविधिहरूको विवरण

नेपालको संविधान २०७२ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले गाउँपालिकालाई आफैनै नियम/विनियम तथा कार्यविधिहरू निर्माण गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने अधिकार दिएको छ । यही अधिकार प्रयोग गरी ताराखोला गाउँपालिकाले निम्न ऐन, नियमावली र कार्यविधि बनाएको छ-

१. ताराखोला गाउँकार्यपालिकाको निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्रको प्रमाणीकरण (कार्यविधि) नियमावली, २०७४ ।
२. ताराखोला गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७४,
३. ताराखोला गाउँपालिकाको विनियोजन ऐन, २०७४,
४. ताराखोला गाउँपालिकाको कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन, २०७४,
५. ताराखोला गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७४ र शिक्षा नियमावली, २०७४,
६. ताराखोला गाउँपालिकाको सहकारी ऐन, २०७४,

७. ताराखोला गाउँपालिकाको एफ.एम. रेडियो सञ्चालन कार्यविधि, २०७४ ,
८. ताराखोला गाउँपालिकाको आर्थिक कार्यविधि नियमित र व्यवस्थित गर्न बनेको कानुन. २०७४ आदि ।

५.६ ताराखोला गाउँपालिकामा संचालनमा रहेका प्रमुख कार्यक्रम तथा योजनाहरू

ताराखोला गाउँपालिकामा आर्थिक वर्ष २०७४/०७५ मा संचालनमा रहेका प्रमुख कार्यक्रम तथा योजना र यी कार्यक्रम अन्तरगत गरिने क्रियाकलापहरूको विवरण निम्नानुसार रहेको छ-

- लक्षित समूह कार्यक्रम (महिला, दलित, जनजाति, युवा, फरक क्षमता, बालबालिका र ज्येष्ठ नागरिकसँग सम्बन्धित) ।
- स्थानीय यातायात पूर्वाधार विकास कार्यक्रम
- कृषि, पशु तथा वन विकास तथा आयआर्जन कार्यक्रम
- विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम
- युवा तथा खेलकूल कार्यक्रम
- स्वास्थ्य, सरसफाई तथा फोहोर मैला व्यवस्थापन कार्यक्रम
- साना सिंचाइ तथा ढलनिकास र खानेपानी कार्यक्रम
- सामुदायिक भवन तथा अन्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम
- संस्कृति तथा पर्यटन कार्यक्रम
- गाउँपालिकाको संस्थागत विकास, सेवाप्रवाह र सुशासन सम्बन्धी कार्यक्रम आदि ।

५.७ ताराखोला गाउँपालिकाका अवसर र चुनौतीहरू

ताराखोला गाउँपालिकामा विकासका लागि अवसर र चुनौतीदुबै रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा रहेकाअवसर र चुनौतीहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ :

- व्यवसायिक रूपमा खेतीपाती गर्नसकिने(आलु, भौंगो, अलैची आदि) भएपनि यो खेती प्रणाली परम्परागत र जीवन निर्वाहमुखी मात्र रहेको,
- कृषिवालीमा अर्गानिक खेतीको प्रयाप्त सम्भावना हुँदाहुँदै पनि कृषकलाई यस्तर्फ आकर्षित गर्न नसकिएको,
- मौलिक र पहिचानयुक्त वस्तुहरू हुँदाहुँदै पनि उत्पादित वस्तुको उपयुक्त मूल्य र बजारको सिर्जना गर्न नसकिएको,
- स्थानीय स्तरमा रोजगारी सिर्जना गर्नसकिने अवसर भए पनि युवाशक्तिको वैदेशिक रोजगारप्रतिको बढ्दो मोह,
- परम्परित सीप बूढो पुस्तासँगै लोपोन्मुख हुँदै गएको र आधुनिक प्राविधिक एवम् दक्ष जनशक्तिको अभाव देखिएको,
- मगर समुदायको बाहुल्यता रहेको यस गाउँपालिकामा पहिचानयुक्त मौलिक संस्कृति भएर पनि प्रवर्धन गर्न नसकिएको,

- स्वास्थ्य केन्द्रहरू रहे पनि यिनीहरूलाई प्रविधिमैत्री र यसबाट जनताहरूलाई प्रभावकारी र भरपर्दो सेवा प्रदान गर्न नसकिएको,
- विद्यालयहरूमा बालमैत्री वातावरण सिर्जना गर्न नसकिएको,
- वैदेशिक रोजगारको मोह बढेको, सोबाट प्राप्त आय पनि देखासिकी प्रभावका कारण न्यून मात्र वचत हुने गरेको,
- परनिर्भरता बढ्दै गएको,
- विद्यमान प्रकृति र संस्कृतिलाई पूँजीकृत गर्न नसकिएको,
- यातायात, सञ्चार, विद्युत, खानेपानी, शिक्षा, स्वास्थ्य, सिंचाई, प्रविधि आदिको उचित व्यवस्थापन गर्न नसकिएको,
- विद्यमान साधन स्रोतहरूको सही सदुपयोगका लागि दातृ निकायहरूको पहिचान गर्न नसकिएको आदि ।

५.८ ताराखोला गाउँपालिकाका नवनिर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू

तालिका : ५.३
ताराखोला गापामा निर्वाचित स्थानीय तहका जनप्रतिनिधिहरू

वडा नं.	पद	नाम थर	राजनीतिक दल
	अध्यक्ष	प्रकाश घर्ती मगर	नेकपा (मा.केन्द्र)
	उपाध्यक्ष	दिलकुमारी पुन	नेकपा (मा.केन्द्र)
१	वडा अध्यक्ष	यमबहादुर श्रीस	नेकपा (मा.केन्द्र)
१	महिला सदस्य	गौरीमाया गुरुङ	नेकपा (मा.केन्द्र)
१	दलित महिला सदस्य	रुमा वि.क.	नेकपा (मा.केन्द्र)
१	सदस्य	खर्कबहादुर घर्तीमगर	नेकपा (मा.केन्द्र)
१	सदस्य	खमबहादुर छन्त्याल	नेकपा (मा.केन्द्र)
२	वडा अध्यक्ष	भद्रबहादुर घर्ती	नेकपा (मा.केन्द्र)
२	महिला सदस्य	फूलमाया पुन	नेकपा (मा.केन्द्र)
२	दलित महिला सदस्य	पूर्णकुमारी सुनार	नेकपा (मा.केन्द्र)
२	सदस्य	खड्कबहादुर विश्वकर्मा	नेकपा (मा.केन्द्र)
२	सदस्य	भीमबहादुर रोका	नेकपा (मा.केन्द्र)
३	वडा अध्यक्ष	डिलबहादुर बस्नेत	नेकपा (मा.केन्द्र)
३	महिला सदस्य	श्रीमाया घर्ती मगर	नेकपा (मा.केन्द्र)
३	दलित महिला सदस्य	तेजुमाया भण्डारी परियार	नेकपा (मा.केन्द्र)
३	सदस्य	हेमन्त घिमिरे	नेकपा (मा.केन्द्र)
३	सदस्य	भुपनारायण बगाले	नेकपा (मा.केन्द्र)
४	वडा अध्यक्ष	जीतबहादुर खत्री	नेकपा (मा.केन्द्र)
४	महिला सदस्य	सपना धरी बुढाथोकी	नेकपा (मा.केन्द्र)
४	दलित महिला सदस्य	धनमाया कामी	नेकपा (मा.केन्द्र)
४	सदस्य	कुलबहादुर खत्री	नेकपा (मा.केन्द्र)
४	सदस्य	ओमबहादुर घर्ती	नेकपा (मा.केन्द्र)
५	वडा अध्यक्ष	रामबहादुर रोका	नेकपा (मा.केन्द्र)

५	महिला सदस्य	मनकुमारी रोका	नेकपा (मा.केन्द्र)
५	दलित महिला सदस्य	चन्द्रकली दमिनी	नेकपा (मा.केन्द्र)
५	सदस्य	मनबहादुर रोका	नेकपा (मा.केन्द्र)
५	सदस्य	दलराम पुन	नेकपा (मा.केन्द्र)
	दलित वा अल्पसंख्यक	धनबहादुर वि.क.	नेकपा (मा.केन्द्र)
	दलित वा अल्पसंख्यक	जगबहादुर छन्त्याल	नेकपा (मा.केन्द्र)

स्रोत : जिल्ला निर्वाचन कार्यालय, बागलुड; २०७४ जिल्ला समन्वय समिति, बागलुड, २०७४ र सिलवाल, २०७४ पृष्ठ १९७।

तालिका : ५.४

जिल्ला समन्वय समिति बागलुडमा निर्वाचित जनप्रतिनिधि

क्र.सं.	पद	नाम थर	ठेगाना
१	सदस्य	फूलमाया पुन	ताराखोला गाउँपालिका

स्रोत : जिल्ला निर्वाचन कार्यालय, बागलुड; २०७४ जिल्ला समन्वय समिति, बागलुड, २०७४ र सिलवाल, २०७४ पृष्ठ १९७।

तालिका : ५.५

प्रदेश सभामा ताराखोला गाउँपालिकाबाट निर्वाचित जनप्रतिनिधि

क्र.सं.	पद	नाम थर	कैफियत
१	प्रदेश सभा सदस्य	चन्द्रबहादुर बुढा (सागर)	प्रत्यक्षतर्फ
२	प्रदेश सभा सदस्य	दिलमाया रोका गौतम (दिपा)	समानुपातिकतर्फ

स्रोत : जिल्ला निर्वाचन कार्यालय, बागलुड; २०७४।

५.९ ताराखोला गाउँपालिकामाक्रियाशील राजनैतिक दलहरू

१. नेकपा (माओवादी केन्द्र)
  २. नेपाली कॉग्रेस
  ३. नेकपा (एमाले)
  ४. राष्ट्रिय जनमोर्चा
५. नेकपा माओवादी क्रान्तिकारी

६. नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी
७. संघीय समाजवादी पार्टी
८. राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी।

५.१० ताराखोला गाउँपालिकामाकार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

तालिका : ५.६

हाल सेवारत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.स	नाम थर	पद	कार्यरत शाखा	कैफियत
१.	तोपलाल भुसाल	प्र.प्र. अधिकृत		स्थायी
२.	खडकबहादुर थापा	ना.सु.	प्रशासन/योजना	"
३.	तेजराज गौतम	ना.सु.	वडा सचिव	"
४.	दीपक सुवेदी	प्रा.स.	शिक्षा	"
५.	हरिबहादुर रावल	सबइन्जिनियर	प्राविधिक	"

६.	शंकर विष्ट	हे.अ.	स्थास्थ्य	
७.	जितबहादुर सुनार	खरिदार	वडा सचिव	"
८.	हरिबहादुर पुन	खरिदार	वडा सचिव	"
९.	झोलराज पौड्याल	खरिदार	वडा सचिव	"
१०.	पुष्पराज अधिकारी	ना.प्र.स.	पशुसेवा	"
११.	भवीलाल शर्मा	सह लेपा.	आर्थिक प्रशासन	"
१२.	गोविंद ठकुल्ला	ना.प्र.स.	कृषि	"
१३.	रोशन भण्डारी	सूचना अधिकृत	सूचना शाखा	करार
१४.	भीमा रोका	बास संयोजक	बास युनिट	"
१५.	रवीन्द्र भण्डारी	प्राविधिक	प्राविधिक शाखा	"
१६.	टेकबहादुर कुँवर	प्राविधिक	प्राविधिक शाखा	"
१७.	विन्दु घर्तीमगर	स. कम्प्युटर अपरेटर	कम्प्युटर शाखा	"
१८.	बालिका घर्तीमगर	सहायक कर्मचारी	कार्यालय	"
१९.	प्रेमबहादुर पुनमगर	सहायक कर्मचारी	कार्यालय	"

स्रोत : ताराखोला गाउँपालिका कार्यालयको अभिलेख, २०७४ ।

५.११ बागलुङ जिल्लामा रहेका सरकारी कार्यालयहरूको विवरण

तालिका : ५.७

बागलुङका साविक सरकारी कार्यालयहरूको विवरण

क्र.सं.	कार्यालयको नाम	सम्पर्क नं.	कैफियत
१.	उच्च अदालत	५२०२९३/२४५/२६१	
२.	जिल्ला अदालत	५२०९९५/२४२	
३.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	५२०९३३/३२२/२३३	
४.	पुनरावेदन सरकारी वकिलको कार्यालय	५२०९३६	
५.	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	५२०९०५/२९१०२	
६.	क्षेत्रीय प्रहरी इकाइ कार्यालय	५२०९०९/३०९	
७.	जिल्ला समन्वय समिति	५२०९४४/१४८/४०५	
८.	श्री नं. बाहिनी अड्डा	५२९९२४/१२२	
९.	अंचल प्रहरी कार्यालय	५२०९०९	
१०.	अंचल सशस्त्र प्रहरी गुल्म	५२०९६६	
११.	विरदल गुल्म (ब्यारेक)	५२०२००	
१२.	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	५२०९९९/२१९	
१३.	राष्ट्रिय अनुसन्धान जिल्ला कार्यालय	५२०२४३/१४३	
१४.	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	५२०९३०/२२९	
१५.	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय	५२०९१०/२९४	
१६.	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय	५२०४२०	
१७.	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	५२०३८८	
१८.	कोष तथा लेखा नियन्त्रण कार्यालय	५२००३८	
१९.	जिल्ला वन कार्यालय	५२०९३५	
२०.	पश्चिमाञ्चल सिचाइ कार्यालय	५२०९७५	
२१.	जिल्ला पशुसेवा कार्यालय	५२०९२१	
२२.	शहरी विकास तथा भवन निर्माण	५२०९२०	

	(डिभिजन कार्यालय)	
२३.	जिल्ला मालपोत कार्यालय	५२०१९८
२४.	लोकसेवा आयोग अंचल कार्यालय	५२०१४७/६४७
२५.	जिल्ला हुलाक कार्यालय	५२०१५९
२६.	जिल्ला भूसंरक्षण कार्यालय	५२०१५१
२७.	तथ्याङ्क कार्यालय	५२०२७६
२८.	घरेलु तथा साना उद्योग विकास समितिको कार्यालय	५२०१२३/२९३
२९.	डिभिजन सहकारी कार्यालय	५२०३०२
३०.	महिला तथा बालबालिका कार्यालय	५२०२६३
३१.	जिल्ला प्राविधिक कार्यालय	५२०१५२
३२.	कर कार्यालय	५२०१२९
३३.	जिल्ला अस्पताल	५२०२८८
३४.	अञ्चल आयुर्वेद औषधालय	५२००३१
३५.	जिल्ला निर्वाचन कार्यालय	५२०००६
३६.	ढोरपाटन शिकार कार्यालय	५२१११२
३७.	नापी कार्यालय	५२०१२७
३८.	बागलुङ नगरपालिका	५२०१३०/३१
३९.	कारागार कार्यालय	५२०१६७
४०.	यातायात व्यवस्था कार्यालय	५२२०५१
४१.	ट्राफिक प्रहरी कार्यालय	५२०३९९

स्रोत : तथ्याङ्क कार्यालय बागलुङ, २०७४ ।

५.१२ संस्थागत सम्बन्ध र नागरिक सङ्गठनहरू

क.ताराखोला गापामा रहेका गैरसरकारी संस्था/कलवहरू

➤ शिव लेकाली जीवन ज्योति युवा क्लब (अमरभूमी),

➤ नवयुवा खेलकूद परिवार (अमरभूमी),

➤ देउराली युवा क्लब (अमरभूमी),,

➤ बराह संस्कृति संरक्षण मञ्च (अमरभूमी),

➤ नमूना युवा क्लब (माभखर्क),

➤ कालिलेक युवा क्लब (माभखर्क),

➤ देउराली द रियल टाइगर ग्रुप(भुस्कात),

➤ अर्गल खेलकूद विकास मञ्च (अर्गल),

➤ जनजागृती क्लब पधेरखोला (हिल),

➤ त्रिशुली युवा क्लब घुस्मेली (हिल),

➤ गुफा युवा क्लब बराह खोला (हिल),

➤ साउने संक्रान्ति युवा क्लब (हिल),

- प्रगतिशील युवा परिवार (हिल),
- नवसिर्जना युवा क्लब (तारा ४),
- होलीपूर्णिमा युवा क्लब लावाड (तारा ४),
- परिवर्तन युवा क्लब (तारा ४),
- असारे युवा क्लब (तारा- ५),
- सिप युवा क्लब (तारा- ५),
- मिरमिरे युवा क्लब (तारा ५),
- जुल्फे युवा क्लब (तारा- ५),
- मालारानी युवा क्लब (तारा- ५) आदि ।

ख. ताराखोला गापामा रहेका बाल क्लबहरू/सचेतना केन्द्र

- प्रजातन्त्र बाल क्लब (वडा नं.-१),
- जनप्रेम बाल क्लब (वडा नं.-१),
- जुनतारा बाल क्लब (वडा नं.-५)
- वडा नं. २, ४ र ५ मा एक एकवटा सचेतना केन्द्र रहेका आदि ।

५.१३ विविध

क. कार्यसम्पादन मापनको स्तर

साविकका अमरभूमी, अर्गल, हिल र तारा गाविस मिलेर वर्तमान गाउँपालिका निर्माण भएको हो । साविक गाविसको विगत तीन वर्षको कार्यसम्पादन मापनको स्तर (MCPM) लाई हेर्दा सबै गाविस पास भएको देखिन्छ ।

ख. विशेष, संरक्षित, स्वायत्त क्षेत्र

नेपाल सरकारले उपयुक्त ठानेको कुनै आधारमा सामाजिक, सांस्कृतिक संरक्षण वा आर्थिक विकासका लागि प्रदेश सरकारको परामर्शमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी कुनै गाउँपालिका वा कुनै वडासम्मलाई पनि विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्र कायम गर्न सक्ने नीतिगत व्यवस्था छ (श्रेष्ठ, २०७४: १०१) । तसर्थ यो गाउँपालिकालाई पनि भविष्यमा विशेष/ संरक्षित/स्वायत्त क्षेत्रका रूपमा विकास गर्नसकिने आधारहरूका बारेमा अध्ययन गरिने छ ।

ग. सुकुमवासीको तथ्याङ्क

तालिका : ५.८

ताराखोला गाउँपालिकामा रहेका सुकुमवासीहरूको विवरण

वडा नं.	संख्या	कैफियत
१	७	१० वर्ष भित्रका
२	१	१० भित्रको

३	१	१० वर्ष भित्रका
४	६	१० वर्ष पूर्वका ३ र १० वर्ष भित्रका ३ जना
५	१८	१० वर्ष पूर्वका
जम्मा	३३	

स्रोत: स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

घ. विपद् व्यवस्थापनपूर्व तयारी सम्बन्धी विवरण

ताराखोला गाउँपालिकामा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ । तर अभै सुरक्षित स्थान र विपद् व्यवस्थापन कोष निर्माण भइसकेको छैन ।

ड. सेवाप्रवाह विवरण

स्थानीय तहले आफैमा स्वावलम्बी बन्न र जनतालाई सेवा प्रवाह गर्न कम्तीमा दमकल, एम्बुलेन्स, शववाहन, नगर प्रहरी भ्यानको व्यवस्था गर्नुपर्ने हुन्छ । तर यो स्थानीय तहमा भरपर्दो यातायातको सुविधा नभएको हुँदा यी सेवाहरू प्रवाह हुनसकेका छैनन् ।

च. वातावरण तथा सरसफाइ

स्थानीय तहमा कम्तीमा सार्वजनिक शौचालय, फोहोर पानी प्रशोधनशाला, पिउने पानी प्रशोधन शाला, ल्याण्डफिल्ड साइट, सरसफाइ व्यवस्थापन सवारी साधन, सरसफाइ मजदूर, स्यानिटरी ल्याण्डफिल्ड, रिसाइकल प्लान्ट, वायोग्यास प्लान्ट आदि पूर्वाधारको विकास गर्नुपर्ने हुन्छ । तर केही सार्वजनिक शौचालय बाहेक अन्य सुविधाहरू व्यवस्था यो गाउँपालिकामा भइसकेको छैन ।

छ. सामुदायिक मेलमिलाप सम्बन्धी समिति गठन र क्रियाकलापहरू

तालिका : ५.९

मेलमिलाप सम्बन्धी समिति

क्र.स.	विवरण	ठेगाना	कैफियत
	गापा स्तरीय एउटा न्याय समिति मात्र गठन भएको		

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

ज. गापाको भौतिकसम्पत्ति विवरण

तालिका : ५.१०

गापाको भौतिकसम्पत्ति विवरण

क्र.स.	विवरण	परिमाण		कैफियत
		रोपनी (अनुमानित)	संख्या	
१.	गापा र वडाको नाममा रहेको जमिनको क्षेत्रफल	१३ रोपनी	५ कित्ता	
२.	भवन संख्या		५ वटा	
३.	फर्निचर (कुर्सी, टेबुल, बेन्च,)		१३७ वटा	
४.	दराज		१७	
५.	कम्प्युटर/ ल्यापटप		१०/५	
६.	प्रिन्टर र फोटोकपी मेसिन		१२	
७.	जेनरेटर		-	

८.	फ्याक्स		-	
९.	स्क्यानर		-	
१०.	मोटरसाइकल/स्कुटर		५/१	
११.	चारपाड्गे सवारी साधन		-	
१२.	सोफासेट		४ सेट	
१३.	इन्हिटर		१	
१४.	ग्यास चुल्हो		३ सेट	

स्रोत : ताराखोला गाउँपालिका कार्यालयको अभिलेख, २०७४।

भ. गापाको विगत पाँच वर्षको आयव्याय विवरण

तालिका : ५.११

विगत पाँच वर्षको आयव्याय विवरण

वडाहरू	विवरण	आर्थिक वर्ष					कुल रकम
		२०६८/०६९	२०६९/०७०	२०७०/०७१	२०७१/०७२	२०७२/०७३	
१	आय	-	-	-	-	-	-
	व्याय	-	-	-	-	-	-
२	आय	-	-	-	-	-	-
	व्याय	-	-	-	-	-	-
३	आय	-	-	-	-	-	-
	व्याय	-	-	-	-	-	-
४ र ५	आय	४५४९५३७	४४४९९०७	३५००६२२	४८६२०३२	६४६८४९८	२३८२२५१६
	व्याय	४५४९५३७	४४४९९०७	३५००६२२	४८६२०३२	६४६८४९८	२३८२२५१६

स्रोत: वडाकार्यालयको आन्तरिक अभिलेख, २०७४ (नेपाल सरकारबाट प्राप्त चालु र पूँजीगत अनुदान)।

अल्पसंख्यक/सीमान्तकृत वर्ग

तालिका : ५.१२

अल्पसंख्यक

क्र.सं.	विवरण	संख्या	कैफियत
१.	थकाली	३६	
२.	छन्त्याल	३३०	

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ट. सुरक्षा एकाइ

तालिका : ५.१३

सुरक्षा एकाइ विवरण

क्र.सं.	विवरण	रहेको स्थान	कैफियत
१.	ताराखोला इलाका प्रहरी कार्यालय	घुस्मेली	

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ठ. बेरोजगार तथ्याङ्क

तालिका : ५.१४

बेरोजगार तथ्याङ्क विवरण

क्र.सं.	लिङ्ग	संख्या	कैफियत
	उपलब्ध हुन नसकेको		

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ड. शवदाह र पशुवधशालाको विवरण

तालिका : ५.१५

शवदाह र पशुवधशालाको विवरण

क्र.सं.	विवरण	रहेको स्थान	अवस्था	कैफियत
१.	वडा नं. १ को शवदाह	आरुखोला, मस्याड्दी खोला	परम्परित	
२.	वडा नं. २ को शवदाह	चिहान डाडा, ददिसेर, सानोखोला, नड्गिनी, भाँक्रीपानी	परम्परित	
३.	वडा नं. ३ को शवदाह	घुस्मेली, तरिम, बन्चरे ढ्वाड, बनु सप्ताह घाट	परम्परित	
४.	वडा नं. ४ को शवदाह	पातल, दलन चौर, सोता, ज्याम्बु	परम्परित	
५.	वडा नं. ५ को शवदाह	औडार	परम्परित	

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ड. गाउँपालिकाको भगिनी सम्बन्ध रहेका संस्थाहरू

तालिका : ५.१६

भगिनी सम्बन्ध रहेकासरकारी तथा गैहसरकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	भगिनी सम्बन्ध रहेका संस्थाहरूको नाम	संस्थाको उद्देश्य	सम्बन्ध कायम भएको मिति	कैफियत
१.	डिसिआर. डिसि., बागलुङ,	गरिवी निवारण		
२.	जिवाइसी., बागलुङ,	शिक्षा तथा स्वास्थ्य		
३.	नेस्डो नेपाल,	गरिवी निवारण		
४.	निर्धन वित्तीय संस्था	ऋणप्रवाह		
५.	सूर्योदय	ऋणप्रवाह		
६.	सि.वाइसी.	गरिवी निवारण		
७.	संगम तालिम तथा परामर्श केन्द्र, बागलुङ,	तालिम तथा प्रशिक्षण		गापामा कार्यक्षेत्र रहेको तर गापासँग लिखित संझौता नभएको
८.	घरेलु तथा साना उद्योग समिति, बागलुङ	तालिम तथा प्रशिक्षण		
९.	लघुउद्यम विकास सहयोग कार्यक्रम, पोखरा	तालिम तथा प्रशिक्षण		
१०.	वास (खानेपानी तथा सरसफाइ)	तालिम तथा प्रशिक्षण		गापासँग भगिनी सम्बन्ध राखी कार्यक्षेत्र बनाइएको

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ण. गाउँपालिकाबाट बाहिर निकासी हुने वस्तुको विवरण

तालिका : ५.१७

निकासी हुने वस्तुको विवरण

क्र.सं.	निकासि हुने वस्तुको नाम	निकासि हुने वार्षिक परिमाण (किवन्टल)	जम्मा निकासि मूल्य	कैफियत
१.	स्लेट ढुङ्गा		तीन करोडसम्म	
२.	काठ		एक करोड	
३.	आलु		दुई करोड	

४.	भाँगो		पचास लाख	
५.	भैसी, रँगा र बाख्ना	पाचसय वटा	एक करोड	
६.	जडीबुटी			अभिलेख नभएको

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

त. टोल विकास संस्थाहरूको विवरण

तालिका : ५.१८

टोल विकास संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	संस्थाको नाम	रहेको स्थान	सदस्य संख्या	संस्थाको उद्देश्य	वचत रकम
१.	अमरभूमी टोलसुधार समिति	भुस्कात	९	टोलविकास	-
२.	अमरभूमी टोलसुरक्षा समिति	भुस्कात	११	टोलसुरक्षा	-
३.	टोल सुधार तथा सुरक्षा समिति	घस्मर	१५	टोलविकास तथा सुरक्षा	-
४.	तारा टोल सुधार समिति	तारागाउँ	१५	टोलविकास	-

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

थ. पार्क, वनस्पति तथा उद्यानसम्बन्धी विवरण

तालिका : ५.१९

पार्क, वनस्पति तथा उद्यानसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	पार्क तथा बाल उद्यानको विवरण	रहेको स्थान	सञ्चालक	कैफियत
१.	फनपार्क	अर्गल	म.वि.स. अर्गल	
२.	गाइघाट भरना	अमरभूमी, हिल र गलकोटको सीमान	गाइघाट भरना संरक्षण समिति	

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

द. सार्वजनिक पाटी, पौवा र चौतारा सम्बन्धी विवरण

तालिका : ५.२०

पाटी, पौवा र चौतारा सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विवरण	रहेको स्थान	उपयोग	कैफियत
१.	मोतीमारे, अर्सल, कुवाघुम्ती, उनाली डाङा, इलाचौर, ठूलो डाङा, मेहेले, दरौदी, मातापोखरी, जलजला, सिपपोखरी, रितल पोखरी,	वडा नं. १	मानिस, पशुपंक्षी, वन्यजन्तु, सिंचाइ, र मनोरञ्जनका लागि	पोखरी
२.	भत्केखर्क चौतारी, अर्सल डाङा चौतारी, बहीचौर, खिल्लउरे, दरौदी, मेहेले, कुवाघुम्ती, मत्थडाङा	वडा नं. १	विश्रामस्थल	चौतारी
३.	मन्तरो, पोखराडाङा, चरिप, पुयाँ, सिले, उन्डु, दोप्ता/डोटा, छिपछिपे, सर्पाङ्गदी, लोड्करे, आगखेत	वडा नं. २	मानिस, पशुपंक्षी, वन्यजन्तु, सिंचाइ, र मनोरञ्जनका लागि	पोखरी
४.	आगखेत, भालेपोथी, गगरेटो, मन्तरो, किकल्टा, लन्जु, सर्पाङ्गदी, बलखोल्सा, वास्मर, लौतेछाप, लामीडाङा, हिम्दर,	वडा नं. २	विश्रामस्थल	चौतारी
५.	रामपत्री, बराह ताल, बर्दापुर, दोप्ता किर्तुरे, इदी, हिलगाउँ, नेटा,	वडा नं. ३	मानिस, पशुपंक्षी, वन्यजन्तु, सिंचाइ, र मनोरञ्जनका	पोखरी

			लागि	
६.	बुरागौडा बराह खोल, रोकडाम सिड्गुरसी, तल्लो उपल्लो भलिबल चौतारी, तान्सेन डाडा, देउराली, बर्लाकोटी डाडा, डिकुरे, हिलगाउँ	वडा नं. ३	विश्रामस्थल	चौतारी
७.	अस्मुखे, नागबेली खोला, गिनुवा, बेलासुर, लाम्पोखरा, काफलडाँडा	वडा नं. ४	मानिस, पशुपंक्षी, वन्यजन्तु, सिंचाइ, र मनोरञ्जनका लागि	पोखरी
८.	बिसौना, तारागाउँ, दोगाडी, नागबेली खोला	वडा नं. ४	विश्रामस्थल	चौतारी
९.	पथर गौडा, लानुवा, धस्मर, रानीबास, मच्छर, माटे विसौना, बराहथान, औलादी	वडा नं. ५	विश्रामस्थल	चौतारी
१०.	लानुवा, मच्छर, औलादी, अर्गाथुम	वडा नं. ५	मानिस, पशुपंक्षी, वन्यजन्तु, सिंचाइ, र मनोरञ्जनका लागि	पोखरी

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ध. पशुसेवा केन्द्र, उपकेन्द्र

तालिका : ५.२१

पशुसेवा केन्द्र

क्र. स.	विवरण	भवनको संख्या	प्रकृति		रहेको स्थान
			कच्ची	पक्की	
नभएको					

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

न. सार्वजनिक शौचालय सम्बन्धी विवरण

तालिका : ५.२२

सार्वजनिक शौचालय सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	शौचालय रहेको स्थान	वडा	सञ्चालनको अवस्था	सञ्चालक	कैफियत
१.	भातखाने डाडा,	२	सञ्चालनमा रहेको	भवी रोका	
२.	घुस्मेली	३	सञ्चालनमा रहेको	दिलबहादुर बस्नेत	
३.	साघुबोट	४	सञ्चालनमा रहेका	विवेक परियार	
४.	सिंजाली चोक, करिमेल	५	निर्माणाधीन		

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

प. हुलाक सेवा केन्द्र

तालिका : ५.२३

हुलाक सेवा केन्द्र

क्र. स.	विवरण	भवनको संख्या	प्रकृति		रहेको स्थान
			कच्ची	पक्की	
१.	अतिरिक्त हुलाक	नभएको			भातखाने डाडा अर्गल
२.	अतिरिक्त हुलाक	नभएको			धस्मर तारा
३.	अतिरिक्त हुलाक	नभएको			अर्सेल अमरभूमी,
४.	अतिरिक्त हुलाक कार्यालय	१	कच्ची		साँदी हिल

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

फ. कृषि सेवा केन्द्र, उपकेन्द्र र कृषक समूह

तालिका : ५.२४

कृषि सेवा केन्द्र

क्र. स.	विवरण	भवनको संख्या	प्रकृति		रहेको स्थान
			कच्ची	पक्की	
	नभएको				

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

ब. विद्यालयहरूमा शौचालयको विवरण

तालिका : ५.२५

विद्यालयमा शौचालयको विवरण

विद्यालय संख्या	शौचालयको किसिम					जम्मा
	सामान्य, सबैले प्रयोग गर्ने किसिमको	शिक्षक शिक्षिकाका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	छात्रछात्राका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	अपाङ्गका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	शौचालय नभएको	
२४	२४	नभएको		सबैमा भएको	२४	

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

भ. आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ को पञ्जिकरणको विवरण

तालिका : ५.२६

आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ को पञ्जिकरणको विवरण

क्र.सं.	विवरण	वडाहरू				
		१	२	३	४	५
१.	जन्म दर्ता	-	७८	११२	२०९	
२.	मृत्यु दर्ता	-	७	१४	२१	
३.	सम्बन्ध विच्छेद	-	-	१	१	
४.	बसाइसराइ	-	२१	३५	९	
५.	विवाह दर्ता	-	२७	४१	४०	
जम्मा		-	१३३	२०३	२८०	

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

म. आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ मा नागरिकता तथा अन्य सिफारिसको विवरण

तालिका : ५.२७

आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ मा नागरिकता तथा अन्य सिफारिसको विवरण

क्र.सं.	विवरण	वडाहरू				
		१	२	३	४	५
१.	नागरिकता सिफारिस	-	-	-	१०९	
२.	नाताप्रमाणित	-	-	-	३२	
३.	अन्य सिफारिस	-	-	-	२४५	
४.	नक्शापास	-	-	-	-	
जम्मा		-	-	-	-	

स्रोत : स्थलगत अवलोकन, २०७४।

य. भूक्षयसम्बन्धी विवरण

तालिका : ५.२८
भूक्षयसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	उच्च जोखिममा रहेको स्थान	वडा नं.	रोकथामका उपाय
१.	कुवा, सिस्नेरी, मस्याङ्गदी सहित मार्ग, मोटरबाटोको सडक खण्ड, प्रजातन्त्र मा.वि.	१अमरभूमी	नाली, ढलनिकास, वृक्षरोपण, ग्याबिन जाली, मेसिनरी वार्ल
२.	वाभो, पुयाँ, वास्मर, कुहुँ, कोट, लज्जु	२अर्गल	नाली, ढलनिकास, वृक्षरोपण, ग्याबिन जाली, मेसिनरी वाल
३.	काँक्राखोर, इदी, बगर, हिलगाउँ	३ हिल	तटबन्द निर्माण, वृक्षारोपण
४.	बिसौना, बरदरे	४ तारा	बस्ती व्यवस्थापन, वृक्षारोपण
५.	धस्मर, बार्दले, सिपदेखि छेजीसम्मको नदीकटान	५तारा	ढलनिकास, तटबन्द निर्माण, वृक्षारोपण

८४

अध्याय : ४

ताराखोला गाउँपालिकामा विकासका सम्भाव्य क्षेत्रहरू

६.१ परिचय

नेपाल जल, जमिन, जड्गल, जडिबुटी र जैविक विविधताका हिसाबले सम्भावना नै सम्भावना भएको मुलुकअन्तर्गत पर्दछ । नेपालको पूर्व भागमा सप्त कोसी, मध्यभागमा सप्तगण्डकी र पश्चिम भागमा कणाली लगायत ६,००० भन्दाबढी नदीनालाहरू रहेका छन् । यी नदीहरूको समग्रमा ४५,००० कि.मि. लम्बाइ रहेको छ । जड्गल, जडिबुटीका हिसाबले पनि नेपाल आफैमा धनी छ । हाम्रो पुरानो 'हरियो वन नेपालको धन' भन्ने भनाई अद्यापि कायमै छ । जैविक विविधताको अवस्था हेर्दा यहाँ ८५८ चराचुरुङ्गीहरू, १७९ जातका माछाहरू, ६०० भन्दाबढी जातका पुतलीहरू, ४३८ प्रकारका किराफट्याङ्गाहरू, १७५ प्रकारका स्तनधारी प्रजातिहरू, ८०० भन्दाबढी जातका औषधिका लागि प्रयोग हुने जडिबुटीहरू, रातो, सेतो र गुलाफी रडका ३० भन्दाबढी प्रकारका गुराँसहरू रहेको पाइन्छ । विश्वमा जैविक विविधतामा नेपाली सम्पदाको योगदान हेर्दा चराको ८.५ प्रतिशत, पुतलीको ४.२ प्रतिशत, स्तनधारीको ४.२ प्रतिशत, माछाको २.२ प्रतिशत र घर्सनेको १.४ प्रतिशत रहेको छ भने एशियाली राष्ट्रहरूबीच नेपालको जैविक विविधता योगदान स्तनधारीहरूतर्फ १३.१ प्रतिशत, चराहरू १५.१ प्रतिशत र घर्सने ७.८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यी सबै अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा नेपाल अन्य मुलुकहरू भन्दा भौगोलिक रूपमा सानो देखिए तापनि जैविक विविधताको सम्भावनालाई हेर्दा यो विशाल छ, जस्तै: क्षेत्रफलको हिसाबले नेपाल चीन भन्दा ७० गुण सानो छ तर पुष्ट धनको आधारमा हेर्दा पाँच गुणा, स्तनधारीका लागि दुई गुणा र चराहरूका लागि दुई गुणा मात्र सानो देखिन्छ (GON/MOFSC, 2014; शर्मा, २०६५; सिलवाल, २०६२) । यस हिसाबले नेपाल विश्वमा २५ औं र एशियामा ११ औं स्थानमा पर्दछ । यस प्रकारका संभावनाहरूलाई यो अध्ययनमा बागलुडको ताराखोला गाउँपालिकासँग जोडेर हेर्ने प्रयास गरिएको छ ।

नेपालमा उल्लिखित सम्भावनाहरू भए तापनि भौगोलिक एवम् क्षेत्रगत रूपमा यसको प्रभावकारी अध्ययन अझै हुनसकेको देखिदैन । ताराखोला गाउँपालिकामा पनि धेरै सम्भावनाहरू छन् । जल सम्पदा, वन सम्पदा, खनिज सम्पदा, कृषि, पर्यटकीय उत्पादनहरू, विविध भाषा, जातजाति र संस्कृति, ऐतिहासिक पक्ष आदिमा यो गाउँपालिका धनी छ भन्ने गरेको पनि पाइन्छ । तर पनि यसको व्यापक रूपमा अध्ययन अनुसन्धान हुनसकेको छैन ।

नेपालको परिवर्तित सन्दर्भमा संमृद्धिका लागि भौगोलिक एवम् क्षेत्रगत रूपमा अध्ययन हुनु आवश्यक छ । विषयगत विज्ञाहरू तयार गर्दै प्रभावजन्य क्षेत्रको पहिचान गरेर सम्भावना एवम् आवश्यकतामा आधारित भूगोलअनुसारको विकास मोडल तयार गर्नुपर्दछ । सबै क्षेत्रमा एकै पटक लगानी गर्न नसकिने भएको हुँदा जुन क्षेत्रमा लगानी बढाउँदा त्यसले अन्य क्षेत्रलाई समेत मलजल गर्दछ सो क्षेत्रको पहिचान गर्नुपर्दछ । योजना बनाउँदा पनि जुन वर्गले फाइदा लिने हो, उसैलाई सहभागी गराउनु पर्दछ । योजना निर्माण, कार्यान्वयन र

सम्पन्न भइसकेपछि त्यसको संरक्षणसमेत गर्ने गरी योजना बनाएमा दीगो, समावेशी र तीव्र आर्थिक विकास सम्बन्धमध्ये हुनसक्छ । भूगोलअनुसारका विकास मोडेल तर्जुमा गर्नसकेमा मात्र संमृद्धिमा पुग्न सकिन्छ (सिलवाल, २०७४) । प्रस्तुत अध्ययन पनि फरक परिवेशमा बागलुडको ताराखोला गाउँपालिकाको संमृद्धिको लागि विद्यमान आर्थिक एवम् सामाजिक सूचकहरूको समीक्षा गर्दै तथ्यमा आधारित वस्तुगत विवरण तयार गर्नमा केन्द्रीत रहेको छ ।

६.२ ताराखोला गाउँपालिकामा सम्भावनाका क्षेत्रहरू

ताराखोला गाउँपालिका सम्भावनै सम्भावना रहेको गाउँपालिका हो । प्रकृति र संस्कृतिबाट यो क्षेत्र निकै धनी छ । जल, जमिन, जड्गल, जटिबुटी र पर्यटन क्षेत्र यो गाउँपालिकाको सम्पति हो । यस गाउँपालिकामा वन जड्गलले ढाकेको क्षेत्र प्रसस्त भएको हुँदा पशुपालन गर्न सकिने सम्भावना छ । ताराखोला, सानोखोला, खरिखोला लगायतका खोलाहरूबाट विद्युत निकाल सकिने सम्भावना प्रसस्त छ । खानेपानीको सहज आपूर्ति गर्न सकिने सम्भावना छ । कृषियोग्य जमिनमा सिंचाईको सुविधा पुऱ्याउन सकेमा, कृषिमा आधुनिकीकरण तथा व्यवसायिकरण गर्न सकेमा यो क्षेत्रका जनतालाई आर्थिक रूपमा सबल बनाउन सकिने सम्भावना छ । मौलिक पहिचान बोकेका सास्कृतिक पक्षलाई पर्वधन गर्नसकेमा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूलाई आकर्षित गर्नसकिने अवस्था देखिन्छ । यस क्षेत्रमा जटिबुटी र खानी प्रसस्त मात्रामा भएको हुँदा यसको अनुसन्धान केन्द्र स्थापना गर्नसकिने सम्भावना छ । प्रधानमन्त्री कृषि परियोजना अन्तरगत आलु, अलैची र मकैको पकेट इलाका घोषणा गरिएका छन् । यस कार्यक्रमलाई सबै क्षेत्रमा विस्तार गर्नसकिने सम्भावना छ । यस गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा माध्यामिक विद्यालय भएको हुँदा शैक्षिक गुणस्तर बढाउन र आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्ति उपलब्ध गराउँन प्राविधिक विषय पठनपाठन हुने क्याम्पस स्थापना गर्नसकिने पनि सम्भावना छ । सामुहिक भावना भएका जनताहरूको बसोबास यो क्षेत्रमा रहेको हुँदा विकास निर्माणका क्षेत्रमा सहज रूपमा जनसहभागिता जुटाउन सकिने सम्भावना देखिन्छ । यो गाउँपालिकामा रहेका सम्भावनाका क्षेत्रहरूलाई तपसिलमा उल्लेख गरिएको छ :

तालिका: ६.१
ताराखोला गापाका सम्भावनाका क्षेत्रहरू

क्र.सं.	वडा नं				
	१	२	३	४	५
१.	कृषि तथा पशुपालन	कृषि तथा पशुपालन /बाखापालन	कृषि तथा पशुपालन	कृषि तथा पशुपालन	कृषि (आलु र भौंगो)
२.	स्लेट खानी	अलैची खेती	फलफूल	माछापालन	पशुपालन (बाखा)
३.	मौरी पालन	आलु खेती	उद्योग/ जडीबुटी	उद्योग/पर्यट न	स्लेटखानी
४.	माछा पालन	भौंगो खेती	पर्यटन	जलस्रोत	पर्यटन/ होमस्टे
५.	तामाखानी	खानी	खानी	खानी	उद्योग/ जटिबुटी
६.	किवी, फलम, नास्पती, आरु	किवी, फलम, नास्पती, केरा	जलस्रोत	फलफूल	फलफूल

स्रोत : ताराखोला गाउँपालिकाको कार्यालय, २०७४; स्थलगत अवलोकन, २०७४ ।

यसरी स्थलगत अवलोकन, सरोकारवालाहरू बीचको छलफल, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम आदिका आधारमा ताराखोला गाउँपालिकाको विकासका सम्भावनाका क्षेत्रहरू निम्नानुसार रहेको देखिन्छ-

क. कृषि तथा पशुपालन : यो गाउँपालिकाको सम्भावनाको मुख्य क्षेत्र कृषि तथा पशुपालन नै भएको कुरा स्थलगत अवलोकनबाट पुष्टी हुन्छ । यसलाई व्यवसायीकरण गर्न कृषक वर्गलाई उन्नत बीउबीजन, मलखाद, आधुनिक पद्धति अनुसारको सीपमूलक तालिम र औजार, अनुदानको व्यवस्था, बजारीकरणको पूर्वाधार विकास, भण्डारणको व्यवस्था, कृषकलाई प्रोत्साहन र सम्मान कार्यक्रम, पशुविमा, उन्नत जातका पशुपंक्षी आदिको नीतिगत व्यवस्था गर्नसकेमा यो गाउँपालिकाको विकासको आधार कृषि तथा पशुपालन क्षेत्र बन्नसक्ने देखिन्छ ।

ख. खानी तथा उच्चोग : ताराखोला गाउँपालिका आफैमा खानीको प्रचुर सम्भावना भएको क्षेत्र हो । यहाँका पुराना खानीहरूको उत्खनन् र सञ्चालनमा रहेका खानीहरूको उचित व्यवस्थापन गर्नसकेमा आम्दानीको दीगो र दरिलो स्रोत बन्नसक्ने देखिन्छ । विशेष गरी स्लेट खानीको व्यवस्थापन र तामा तथा फलाम खानीको उत्खनन् गर्न पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

ग. वन : ताराखोला गाउँपालिका ७८ प्रतिशत भूभाग वनजंगलले ढाकेको क्षेत्र हो । यहाँ पाइने वनपैदावरको संरक्षण, व्यवस्थापन, संवर्द्धन र उचित निकासीको व्यवस्था गर्नसकेमा यो रोजगारीको सिर्जना तथा आम्दानीको स्थायी स्रोत बन्नसक्ने देखिन्छ ।

घ. पर्यटन : ताराखोला गाउँपालिका सामाजिक, साँस्कृतिक, भौगोलिक र प्राकृतिक विविधताले भरिपूर्ण क्षेत्र हो । यहाँका यी सम्पदाको समुचित संरक्षण, व्यवस्थापन र उपयोग गर्ने नीति अवलम्बन गर्नसकेमा यो क्षेत्र विकासका लागि आधार स्तम्भ बन्नसक्ने देखिन्छ ।

ड. जलस्रोत : ताराखोला गाउँपालिका जलस्रोतको धनी स्थानीय तह हो । यहाँको जलसम्पदालाई कृषि र उर्जाको क्षेत्रमा मात्र उपयोग गर्नसकेमा पनि गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर गराउनसक्ने सम्भावना छ ।

च. प्राविधिक शिक्षा तथा अनुसन्धान केन्द्र : ताराखोला गाउँपालिका प्राकृतिक सम्पदाले सम्पन्न स्थानीय तह भए पनि प्रविधि र प्राविधिक जनशक्तिको कमीले गर्दा यो क्षेत्र पछाडि परेको छ । यो समस्याको परिपूर्ति गर्न कृषि, वन र पशुपालनसँग सम्बन्धित प्राविधिक शिक्षालय र अनुसन्धान केन्द्रहरू स्थापना गर्नसकेमा यो गाउँपालिकाको दीर्घकालीन विकासको पूर्वाधार निर्माण हुनसक्ने देखिन्छ ।

छ. विद्यमान जनशक्ति पहिचान र यसको परिचालन : स्थानीय साधन र स्रोतको उपयोग गर्न स्थानीय जनशक्तिको पहिचान र परिचालन गर्नसक्नु पर्दछ । स्थानीय जनशक्तिलाई परिचालन तथा थप जनशक्ति उत्पादनका लागि विभिन्न तालिम र प्रशिक्षणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नसकेमा स्थानीय साधनस्रोतहरूको सदुपयोग हुने, रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना हुने र जनताको जीवन स्तर माथि उठन सक्ने सम्भावना देखिन्छ ।

भ. भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण : ताराखोला गाउँपालिकाको जीवन स्तर उठाउन भौतिक पूर्वाधारहरू निर्माण गर्नुपर्ने चुनौतीहरू रहेका छन् । यी चुनौतीहरूलाई न्युनीकरण गर्न वहुवर्षिय पूर्वाधार विकासका योजना (सडक, पुलपुलेसा, केवलकार, रोपवे आदि) हरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा जानुपर्ने देखिन्छ । यसो भएमा स्थानीय सम्भावनाको पहिचान, स्थानीय उत्पादनको उचित मूल्य र बजारीकरण, बसाइसराइको न्युनीकरण, पर्यटकको आकर्षण आदि सम्भावनाको ढोका खुल्ने देखिन्छ ।

ज. विप्रेषणको सदुपयोग र सम्भावित लगानीका क्षेत्रहरू : ताराखोला गाउँपालिकाको मुख्य आयस्रोत भनेको विप्रेषण स्वरूप प्राप्त हुने आय हो । यो आम्दानीलाई समुवित सदुपयोग गर्न नसकेका कारण बसाइ सराइ, फजुल खर्च, दुर्वेसन लगायतका समस्याहरू बढ्दो ऋममा देखिएका छन् । यी समस्याको समाधान भनेकै विप्रेषणलाई उत्पादनमुखी कार्यमा लगाउन सकिने वातावरणको सिर्जना गर्नु हो । यहाँ भित्रिने विप्रेषण आयलाई खानी, उर्जा, केबुलकार, व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालन फर्महरू, फलफूल खेती, जडीबुटी प्रशोधन, होमस्टे/उद्योगहरू सञ्चालन, पिउने पानी उद्योग, निजी प्राविधिक शिक्षालयहरूको सञ्चालन आदि क्षेत्रमा लगानी गर्नसक्ने वातावरण सिर्जना गर्नसकेमा यसको सही सदुपयोग हुने देखिन्छ । यसका साथै रोजगारी, पारिवारिक सन्तोष, स्थानीय कलासंस्कृतिको संरक्षण, उत्पादनमा श्रमशक्तिको सहज आपूर्ति, भ्रातृत्व र मातृत्वको भावनाको विकास आदि क्षेत्रमा टेवा पुग्ने देखिन्छ । यसले नै संमृद्ध ताराखोला निर्माणमा सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

६.३ अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन विकास निर्माणका योजना तर्जुमा

ताराखोला गाउँपालिकाको समग्र विकासका लागि एक बर्से अल्पकालीन, तीनदेखि पाँच वर्षसम्मका मध्यकालीन र पाँच वर्ष वा सोभन्दा माथिको दीर्घकालीन विकास निर्माणका योजना बनाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । यो आवश्यकता परिपूर्ति गर्न गाउँपालिकाले आ.व. २०७४/०७५ मा प्रस्तुत गरेका नीति तथा कार्यक्रम र वस्तुगत तथ्यमा आधारित भइ यस गापाकाअल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन नीति तथा कार्यक्रमहरू निर्मानुसार प्रस्तुत गरिएको छ-

क. अल्पकालीन नीति तथा कार्यक्रमहरू

- सम्भावनाहरूको पहिचान र विद्यमान चुनौतीहरूको निराकरणका लागि विचार गोष्ठीहरूको आयोजना गर्ने,
- गाउँपालिका भित्र बैंक स्थापना गर्ने,
- आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापनको खाका तयार गर्ने,
- विविध तालिम र प्रशिक्षणका कार्यक्रमहरूको आयोजना गर्ने,
- लघुउद्यमका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- पशुपालन व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्नका लागि घाँसे विरुवाको नर्सरी स्थापना गर्ने,
- सामुदायिक रेडियो र अनलाइन पत्रिकाको व्यवस्था गर्ने,

- फोहर मैला व्यवस्थापनका लागि अभियान सञ्चालन गर्ने,
- गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण तयार गर्ने,
- शिक्षा, स्वास्थ्य, पर्यटन र भौतिक पूर्वाधार विकासका गुरुयोजनाहरू निर्माण गर्ने,
- सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरूको शैक्षिक गुणस्तर मापन गर्ने,
- गाउँपालिका स्तरीय खेलकूद मैदान निर्माणका लागि सम्भाव्यताको खोजी गर्ने,
- शिक्षा र स्थास्थ्य क्षेत्रमा तत्काल सुधारका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- गापाका सबै नागरिकहरूलाई स्वास्थ्य विमा गर्न प्रोत्साहित गर्ने र गर्न नसक्ने अतिविपन्नहरूको तथ्याङ्क अभिलेखीकरण गर्ने,
- अर्गानिक उत्पादनका लागि क्षेत्र पहिचान र उत्पादनमा प्रोत्साहन गर्ने,
- वास्तविक सुकूम्बासीहरूको पहिचान गरी दीगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गर्ने,
- वेरोजगार, अशक्त, असहाय र एकल महिला तथा ज्येष्ठ नागरिहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन गरी उचित व्यवस्थापनका लागि विकल्पको खोजी गर्ने,
- पानी, विद्युत र आवासबिहीन परिवारको व्यवस्थापनका लागि विकल्पको खोजी गर्ने,
- एकीकृत वस्ती र ग्रामीण शहर व्यवस्थापनका लागि योजना बनाउने,
- गाउँपालिका भित्र रहेका विविध खानीको उत्खनन् र सञ्चालन गर्नका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने,
- गाउँपालिकाको समग्र भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्नका लागि कम्तीमा ५० रोपनी जग्गा खरिदको योजना बनाउँने,
- गाउँपालिकाका हरेक वडाहरूमा कृषि तथा वनजन्य उत्पादन गराउन एक वडा एक नर्सरी निर्माण गर्ने र हरेक वर्ष निजी आवादी तथा नाड्गा पाखाहरूमा वृक्षारोपण गर्ने कार्य गर्ने,
- असंगठित रूपमा सञ्चालनमा रहेका खानी तथा घरेलु उद्योगहरूलाई दर्ता गरी व्यवस्थित गर्ने गराउने,
- गापाभित्र रहेका सबै उद्यमीहरूको सीप र क्षमतालाई प्रयोगमा ल्याउन उपयुक्त नीति निर्माण गर्ने,
- गापाभित्रका महिला सञ्जाल र आमासमूहहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न गोष्ठी तथा तालिमको आयोजना गर्ने,
- गापाभित्र उत्पादन हुने फलपूल तथा तरकारीको संरक्षण र संवर्द्धन गर्न उपयुक्त स्थानमा चिस्यान केन्द्र स्थापनाका लागि सम्भाव्यताको खोजी गर्नेआदि ।

ख. मध्यकालीन नीति तथा कार्यक्रमहरू

- कृषि उत्पादनमा व्यवसायीकरण र आधुनिकीकरण गर्ने,
- आलु, मकै, भाँगो र अलैचीको पकेट क्षेत्र विस्तार गरी ब्लक जोनको विकास गर्ने,
- पशुपालन, माछापालन, कुखुरा पालन, मौरी पालन आदिको विशेष योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने,

- पशुपालक कृषकहरूका लागि प्राविधिक सेवा र घाँसे विरुवा उपलब्ध गराउने,
- गापाभित्र दुग्ध उद्योगको स्थापना र बजारीकरणको व्यवस्था गर्ने,
- गाईधाट भर्ना, मोतीमारे, तीनचुले, छुम्टे, डुडेलेक र अर्गलको विनार डाढा (गोरिल्ला पदमार्ग) आदिमा पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्ने,
- ताराखोला गापालाई उज्यालो गाउँ घोषणा गर्ने,
- मौलिक संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने,
- सबै वर्ग र समुदायमा शिक्षाको पहुँच पुन्याउने,
- सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न विशेष कार्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने,
- भौतिक पूर्वाधार र क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- हरेक विद्यालयलाई वातावरण मैत्री, बालमैत्री, अपाङ्ग मैत्री बनाउँदै एक विद्यालय, एक फुलबारीको कार्यक्रम लागू गर्ने,
- सबै विद्यालय र सरकारी कार्यालयहरूमा विद्युतीय हाजिरीको व्यवस्था गर्ने,
- विद्यार्थीहरूका लागि प्रोत्साहनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- गापाभित्र प्राविधिक शिक्षालय सञ्चालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार तयार गर्ने,
- उच्च शिक्षा र प्राविधिक शिक्षा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूका लागि अवसर जुटाइ दिने,
- गाउँपालिका स्तरीय खेल मैदान निर्माणका लागि पूर्वाधार तयार गर्ने,
- वृक्षारोपण, वन्यजन्तुको संरक्षण लगायतका वन तथा वातावरण सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- भूक्षय नियन्त्रण गर्न र पर्यावरणीय सन्तुलनका लागि नाङ्गा पाखाहरूमा वृक्षारोपण गर्ने,
- एक गाउँ एक नमुना कार्य, एक गाउँ एक पोखरी, एक गाउँ एक फुलबारी उद्यान र एक गाउँ एक होमस्टेको कार्ययोजना निर्माण गर्ने,
- स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित घुम्ती सेवाहरू, स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था, १५ शैयासम्मको अस्पताल निर्माणका लागि पूर्वाधार निर्माण गर्न पहल गर्ने लगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- एम्बुलेन्स सेवाको सञ्चालन गर्ने,
- सार्वजनिक सुनुवाइ, लेखापरीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सेवाग्राही र कर्मचारीकालागि विविध तालिमहरूको सञ्चालन, निजी लगानी कर्तालाई लगानी गर्ने उपयुक्त वातावरण सिर्जना लगायतका सुशासन तथा क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- गाउँपालिकाको कार्यालय व्यवस्थापनका लागि जग्गा खरिद गरी भौतिक पूर्वाधार निर्माणको थालनी गर्ने,
- विपद् व्यवस्थापनका लागि योजना निर्माण गर्ने,

- खानी उत्थनन् र सञ्चालन सम्बन्धी गुरुयोजना तयार गर्ने,
- गापाभित्र सञ्चालनमा रहेका सबै उद्यमीहरूको उद्योगहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने,
- महिला सञ्जाल र आमासमूहहरूको क्षमता पहिचान गरी उनीहरूलाई आय आर्जनका क्षेत्रमा संलग्न गराउने,
- गापाभित्र उत्पादित फलपूल तथा तरकारीको संरक्षण र संवर्द्धन गर्न उपयुक्त स्थानमा चिस्यान केन्द्र स्थापना गर्ने,
- गापाका सबै नागरिकहरूलाई स्वास्थ्य विमा गर्न अनिवार्य गर्ने र गर्न नसक्ने अतिविपन्नहरूका लागि स्वास्थ्य विमाको व्यवस्था गरिदिने आदि ।

ग. दीर्घकालीन नीति तथा कार्यक्रमहरू

- १५ शय्यासम्मको अस्पताल स्थापना गर्ने,
- रिजाल चोकदेखि गाउँपालिका पाँचैवटा वडाहरूलाई समेट्टे गरी चक्रपथ निर्माण गर्ने र त्यसलाई कालो पत्रे गर्ने,
- गाउँपालिकादेखि छिमेकी नगरपालिका र गाउँपालिकासम्म जोड्ने मोटर बाटोको स्तरोन्ति गर्ने,
- भौतिक पूर्वाधारको गुरुयोजना अनुसार निर्माणका कार्यहरू सम्पन्न गर्ने,
- प्रत्येक टोलवस्तीदेखि वडाकेन्द्रसम्म र वडाकेन्द्रदेखि गाउँपालिकाको केन्द्रसम्म सडक सञ्जाल निर्माण गर्ने,
- मोटरेवल पुल (घुस्मेलीघाट, दलामचौर, दोगाडी घाट, खरीखोला घाट आदि) हरू सम्पन्न गर्ने,
- एक गाउँ एक नमुना कार्य, एक गाउँ एक पोखरी, एक गाउँ एक फुलवारी उद्यान र एक गाउँ एक होमस्टेको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- गापाभित्रका कच्चापदार्थको सदुपयोग गर्ने गरी फर्निचर उद्योग, अल्लो कपडा उद्योग, आलुचिप्स उद्योग, जाम उद्योग, आवास पर्यटन/ पर्यटन उद्योग, अर्गानिक खाद्यय उद्योग, पेयपदार्थ उद्योग, टायल उद्योग, कर्सर उद्योग, बाँको/ढकायो गुन्डुक (सिन्की) उद्योग, जडीबुटी प्रशोधन उद्योग आदि स्थापना गरी सञ्चालन गर्ने,
- गाउँपालिका भित्र साँस्कृतिक, राजनीतिक र ऐतिहासिक संग्राहालयको निर्माण गर्ने,
- जलविद्युतका आयोजनाहरू सञ्चालन गर्ने,
- वस्ती विकास र भवन निर्माणको मापदण्डलाई कार्यान्वयन गर्ने,
- गाउँपालिकाभित्र रहेका सबै खानीहरूलाई सञ्चालनमा ल्याउने,
- विपद् व्यवस्थापनका लागि उपयुक्त स्थानको चयन गरी भौतिक संरचनाहरूको निर्माण गर्ने,
- गाउँपालिकाको कार्यालय व्यवस्थापन गर्नका लागि भौतिक पूर्वाधार निर्माणको कार्य सम्पन्न गर्ने,
- ताराखोला गाउँपालिकाको सामाजिक, भौगोलिक र प्राकृतिक अवस्थाको पहिचान दिनसक्ने स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण गरी विद्यालयहरूमा लागू गर्ने,

- गाउँपालिका स्तरीय खेलकूद मैदान निर्माण गर्ने,
- गापाभित्र कृषि/पशु/वनसँगसम्बन्धित प्राविधिक शिक्षालय सञ्चालनमा ल्याउने,
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी जलविद्युत उत्पादनको गुरुयोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्नेआदि ।

अध्याय : सात

उपसंहार

७.१ सारांश

बागलुङ जिल्लाका १० वटा स्थानीय तहमध्येको एउटा गाउँपालिकाताराखोला हो । यो गाउँपालिका साविकका अमरभूमी, अर्गल, हिल र तारा गाउँविकास समितिलाई मिलाएर बनाइएको हो । यसको पूर्वमाकाठेखोला गाउँपालिका; दक्षिण-पश्चिममा गल्कोट र ढोरपाटन नगरपालिका तथा बडीगाड गाउँपालिका पर्दछन् भने उत्तरमा श्यागदी जिल्ला पर्दछ । यस गाउँपालिकाको सबैभन्दा होचो भाग समुद्री सतहबाट करिब १४ सय मिटरदेखि सबैभन्दा अग्लो भाग करिब ३५ सय मिटर उचाइमा रहेको छ । यसको औषत लम्बाइ १९०९१ मिटर र चौडाइ ८६५३ मिटर रहेको छ भने कुल क्षेत्रफल समग्रमा १२८.९२८८ वर्ग कि.मी. रहेको छ ।

सिंहदरबारको अधिकारलाई स्थानीय तहसम्म पुऱ्याइ समतामूलक समाज र समृद्ध गाउँ बनाउनु संघीयताको मुल उद्देश्य हो । यही उद्देश्य परिपूर्ति गर्न शासन व्यवस्थामा जनताको समानुपातिक सहभागिता हुनु पर्दछ र आफैनै स्वामित्वको अनुभूति गरेको सरकारबाट आवश्यक सेवा र सुविधा पाउनु पर्दछ । अधिकार र कर्तव्यका निम्ति जनताले आफ्नो स्थानीय तहको वस्तुगत अवस्था, सम्भावना र संवैधानिक अधिकारका बारेमा बुझेको हुनु पर्दछ । तसर्थ यो अध्ययन पनि यही उद्देश्य परिपूर्ति गर्नमा केन्द्रत रहेको छ ।

प्रस्तुत ताराखोला गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरणलाई सात अध्यायमा विभाजन गरिएको छ । यसको पहिले अध्यायमा ताराखोला गाउँपालिकाको अध्ययन परिचय गराइएको छ भने दोस्रो अध्यायमा ताराखोला गाउँपालिकाको सामान्य परिचय दिइएको छ । यस वस्तुगत विवरणको तेस्रो अध्यायमा गाउँपालिकाको सामाजिक अवस्थाको यथार्थ चित्रण गरिएको छ । अध्याय चारमा गाउँपालिकाको आर्थिक तथा भौतिक अवस्थाको चिनारी दिइएको छ । पाँचौ अध्यायमा गाउँपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा र संवैधानिक अधिकारहरूको सूची प्रस्तुत गरिएको छ । अध्याय छमा गाउँपालिकाको विकासका सम्भाव्य क्षेत्रहरूको खोजीगर्ने काम भएको छ भने अध्याय सातको उपसंहार खण्डमा अध्ययनको सारांश, निष्कर्ष र सुझाव समेत प्रस्तुत गरिएको छ ।

७.२ निष्कर्ष

ताराखोला गाउँपालिका बागलुङ जिल्लाको मध्य पहाडी लोकमार्गको किनारमा अवस्थित १२८.९२८ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमा फैलिएको स्थानीय तह हो । यसको आफैनै ऐतिहासिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, भौगोलिक र प्राकृतिक महत्व रहेको छ । यो गाउँपालिकामा कुल जनसंख्या (१२००९) को भण्डे ४३ प्रतिशत मगर जातिको बसोबास रहेको छ । मगर जातिका सामाजिक र साँस्कृतिक परम्परामा आधारित माधी, असारे, भदौरे, भुसपोल्ने, सिस्नोखोस्ने आदि पर्वहरू र भान्ने, गोपिचन, सोरठी, ख्याली आदि यहाँका मौलिक पहिचानयुक्त लोकसाहित्य हुन् । आफैनै मौलिक भाषिक विशेषता भएको यस क्षेत्रका मगरहरूको जन्म, चूडाकर्म, विवाह र मृत्यु संस्कार पनि आफैमा मौलिक प्रकृतिका छन् । यो क्षेत्रमा मगर जातिको बाहुल्यता रहे पनि अन्य जातिका सामाजिक र

साँस्कृतिक परम्पराहरू पनि उत्तिकै महत्वपूण देखिन्छन् । जातीय, भाषिक, धार्मिक र साँस्कृतिक सहिष्णुता र एकता नै यो गाउँपालिकाको विशेषता हो ।

यो गाउँपालिकमा उत्पादन हुने मुख्य उपजहरूमा आलु, भाँगो, अलैची, मुला, मकै, कोदो, धान, जौ, भटमास लगायतका खाद्य तथा नगदे बालीहरू पर्दछन् । यहाँको मुख्य आर्थिक स्रोत भनेको वन पैदावर हो । कुल क्षेत्रफलको ७८ प्रतिशत भूभाग वनजंगलले ढाकेको हुँदा यहाँ जंगल, जडीबुटी, जनावर लगायतका वन पैदावरको सम्भावना नै सम्भावना रहेको छ । वन पैदावरसँग सम्बन्धित उद्यमशीलताको विकास गर्नसकिने सम्भावना पनि यो गाउँपालिकामा रहेको देखिन्छ ।

जलसम्पदा र खनिज सम्पदाका हिसावले पनि यो गाउँपालिका निकै धनी रहेको छ । प्रकृति र संस्कृतिबाट सम्पन्न यो गाउँपालिकमा पर्यटनको पनि उत्तिकै सम्भावनाहरू छन् । वन क्षेत्र अत्यधिक रहेको हुँदा पशुपालनका फर्महरू, माछापालन, कुखुरा पालन, मौरी पालन, घरेलु उद्योग सञ्चालन आदिको माध्यमबाट यो गाउँपालिकामा रोजगारी सिर्जना गर्नसकिने सम्भावना देखिन्छ ।

ताराखोला गाउँपालिकामा वार्षिक पारिवारिक आयको ४७.३२ प्रतिशत अंश वैदेशिक रोजगारीले ओगटेको छ । यहाँ विकासका सम्भाव्य क्षेत्रहरू पनि पर्याप्त भएको हुँदा वैदेशिक रोजगारीबाट भित्रिने आय र सीपलाई उत्पादनका क्षेत्रमा लगाउन सकिने सम्भावना पनि रहेको छ । यहाँ कृषि तथा वनसँग सम्बन्धित प्राविधिक शिक्षालय र जडीबुटीको अनुसन्धान केन्द्र स्थापना गर्नसकिने सम्भावना पनि उत्तिकै रहेको छ । यी सबै स्रोतहरूलाई संरक्षण, व्यवस्थापन र समुचित प्रयोग गर्नसकेमा यो गाउँपालिका आफैमा आत्म निर्भर एवम् समृद्ध बन्नसक्ने देखिन्छ ।

७.३ सुभावहरू

नेपालको संविधान २०७२ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी स्थानीय तह सञ्चालन गर्नसकेको खण्डमा ताराखोला गाउँपालिकालाई समृद्ध बनाउन सम्भव छ । यसका साथै अध्याय छ को ६.३ मा सुभाइएका अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन विकास निर्माणका योजनाहरू सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गर्नसकेको खण्डमा पनि यसले विकासको गति लिने र गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर गराउनसक्ने देखिन्छ । अध्ययनले देखाए अनुसार ताराखोला गाउँपालिकालाई थप मार्गनिर्देशन गर्नका लागि निम्नानुसारका केही सुभावहरू प्रस्तुत गरिएको छ-

- ताराखोला गाउँपालिकामा मगर जाति र संस्कृतिको बाहुल्यता रहेको हुँदा यसको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न पहिचानयुक्त संग्रहालयको स्थापन गर्नुपर्ने,
- मगर जातिको पहिचानसँग जोडिएका पर्व, मेला र जात्राहरूलाई अर्थोपार्जनसँग जोड्ने गरी योजना बनाउनुपर्ने,
- यो गाउँपालिकामा राष्ट्रिय औषत (२१.६ प्रतिशत) भन्दा गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्या (२८.८३ प्रतिशत) अधिक रहेकाले गरिबी निवारणका लागि अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन योजना बनाइ कार्यान्वयनमा लैजानुपर्ने,

- ताराखोला गाउँपालिकामा रहेका एकल महिला र पुरुष (२१४+२६) हरूको घरको आर्थिक अवस्थाको अध्ययन गरी गास, बास र औषधोपचारको व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- कुल जनसंख्याको २.०७ प्रतिशत मानिसहरूमा कुनै न कुनै प्रकारको अपाङ्गता देखिएको हुँदा उनीहरूको उचित व्यवस्थापनका लागि अपाङ्ग मैत्री योजना निर्माण गरी कार्यान्वयनमा लैजाउनुपर्ने,
- विगत १० वर्षको अवधिमा यो गाउँपालिकाबाट कुल १० घरपरिवार बसाइ सराइ गरी अन्यत्र गएको हुँदा बसाइसराइमा न्युनीकरण गर्न विशेष आकर्षणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने,
- ताराखोला गाउँपालिकामा सञ्चालित विद्यालयहरूमा राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार प्रति कक्षा ४५ जना विद्यार्थी हुनुपर्नेमा हाल औषतमा २०.०४ जनासम्म रहेको हुँदाशिक्षाको सञ्चालन लागत कम गर्न विद्यार्थी संख्या बढाउनुपर्ने वा विद्यालयहरू आपसमा गान्धुपर्ने,
- ताराखोला गाउँपालिकामा शैक्षिक जनशक्ति २५८४ जना, प्राविधिक जनशक्ति ५० जना र तालिम प्राप्त जनशक्ति १५१ जना रहेको हुँदा उक्त जनशक्तिको व्यवस्थापन र अपुग जनशक्तिको व्यवस्था गर्न नीतिगत योजना बनाउनुपर्ने,
- गाउँपालिकामा सरकारी स्वास्थ्य चौकी चारवटा, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ एउटा र निजी किलनिक १० मात्र रहेको हुँदा जनतालाई सर्वसुलभ स्वास्थ्य सुविधा पुन्याउन आधुनिक प्रविधियुक्त १५ शय्यासम्मको अस्पताल निर्माण गर्नुपर्ने,
- यो गाउँपालिकामा अझै झण्डै पाँच प्रतिशत परिवारमा खानेपानीको स्थायी समस्या समाधान नभएको हुँदा त्यसको व्यवस्थापन गर्ने नीतिगत योजना बनाइ कार्यान्वयनमा लैजाउनुपर्ने,
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता बुझ्ने ज्येष्ठ नागरिक र असहाय मानिसहरूका निर्मित सर्वसुलभ रूपमा भत्ता वितरणको व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- गापामा रहेको १९.१२ प्रतिशत खेतीयोग्य जमिनमा सिंचाइ सुविधाको योजना बनाइ कार्यान्वयन गर्नुपर्ने,
- यो गाउँपालिकाका प्रत्यक वडामा सम्भावनाका आधारमा आलु, मकै, भाँगो, अलैची, किवी र ओखरको पकेट क्षेत्र विस्तार गरी ल्लक जोनको विकास गर्नेगरी योजना निर्माण गर्नुपर्ने,
- वडाको प्राथमिकतात्रम अनुसार पशुपालन, माछापालन, कुखुरा पालन, मौरी पालन आदिको विशेष योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने,
- गाईघाट भर्ना, मोतीमारे, तीनचुले, घुम्टे, डुडेलेक र अर्गलको चिनार डाङामा पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको निर्माण गरी पर्यटकीय केन्द्र बनाउनुपर्ने,
- वन्यजन्तु र मानवबीचको द्वन्द्व न्युनीकरण गर्न कृषकलाई क्षतिपूर्ति र राहातको व्यवस्था गर्नुपर्ने र वन्यजन्तुको महत्वका बारेमा सर्वसाधारणलाई जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने,

- उपयुक्त स्थानमा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूलाई आकर्षण गर्नेगरी मिनी जु (सानो चिडिया खाना) निर्माणको योजना बनाइ कार्यान्वयन गर्नुपर्ने,
- ताराखोला गाउँपालिकामा पाइने सबै प्रकारका गैह्यकाष्ठ वनपैदावर/जडीबुटीको अध्ययन, सूचीकरण र उपयोगिताका बारेमा सर्वसाधारणलाई प्रशिक्षणको व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- ताराखोला गाउँपालिकाको सामाजिक, भौगोलिक र प्राकृतिक अवस्थाको पहिचान दिनसक्ने स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण गरी विद्यालयहरूमा लागू गर्नुपर्ने,
- विपद् व्यवस्थापनका लागि सुरक्षित स्थानको खोजी, विपद् व्यवस्थापन कोष निर्माण र भौतिक पूर्वाधार निर्माणको योजना बनाउनुपर्ने,
- गाउँपालिकाको कार्यालय व्यवस्थापन र पूर्वाधार निर्माणका लागि कम्तीमा पचास रोपनी जग्गाको व्यवस्था गरी दीर्घकालीन गुरु योजना बनाउनुपर्ने,
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी एक मेधावाटसम्मका जलविद्युत परियोजनाहरू जनसहभागितामा सञ्चालन गर्नुपर्ने,
- ताराखोला गाउँपालिकाले आ.व. २०७४/०७५ को नीति तथा कार्यक्रममा समावेश गरेका नीति तथा कार्यक्रमहरू र अन्य थप कार्यक्रमहरूलाई व्यवहारमा लागू हुने गरी कार्यान्वयन गर्न पहल गर्नुपर्ने,
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले दिएको अधिकार प्रयोग गरी भौगोलिक नक्शा प्रकाशन गर्ने र स्लेट ढुङ्गा खानी तथा तामाखानीको सर्वेक्षण, उत्खनन् र धिनीहरूको उपयोग गर्ने नीतिगत व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- एक गाउँ एक नमुना कार्य, एक गाउँ एक पोखरी, एक गाउँ एक फुलवारी उद्यान र एक गाउँ एक होमस्टेको कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने,
- स्थानीय स्तरमा उत्पादित खाद्यवस्तु र फलफूलको संरक्षण, संचितीकरण र उत्पादनमा प्रोत्साहन गर्न उपयुक्त स्थानमा चिस्यान केन्द्र स्थापना गर्नुपर्ने,
- रिजाल चोकदेखि गापाका सबै वडाहरूलाई समेट्ने गरी चक्रपथ निर्माण गर्ने र त्यसलाई कालो पत्रे गर्ने,
- केन्द्र सरकार, प्रदेश सरकार, अन्य स्थानीय तह र राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संघसंस्थाहरूको सहयोग, समन्वय र सहकार्यमा विकासका थप पूर्वाधारहरू निर्माण गर्ने योजना बनाउनुपर्ने,
- जनताको सेवाप्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन एम्बुलेन्स, दम्कल, डोजर, सवारी साधन, कार्यालय प्रयोजनका लागि आवश्यक पर्ने उपकरणहरू जुटाउनका लागि विकल्पहरूको खोजी गर्नुपर्ने ।

सन्दर्भसामग्री सूची

- केतवि (२०६८), राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन-२०६८, काठमाडौँ : नेपाल सरकार केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग ।
- घर्ती (सोनाम), भद्रबहादुर (२०६९), "बागलुङ जिल्ला जनक्रान्तिका महान सहिदहरूको नामावली विवरण" शहीद पहिचान, बागलुङ : अर्गल गाविस, अर्गल ।
- घर्तीमगर, अमृत (२०६९), शहीद पहिचान, बागलुङ : अर्गल गाविस, अर्गल ।
- जि.सी., रामबहादुर (सम्पा.२०७३), बागलुङका सहकारीसंघ/संस्थाहरूको पार्श्वचित्र, बागलुङ : आदर्श सञ्चार सहकारी संस्था लिमिटेड ।
- जिकृका (२०७२), वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन-२०७२, बागलुङ : जिल्ला कृषि कार्यालय ।
- जिपविका (२०७३), जिल्ला प्रोफाइल सहितको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन आ.व. २०७२/२०७३, बागलुङ : जिल्ला पशु विकास कार्यालय ।
- जिशिका (२०७२), बागलुङ शैक्षिक दर्पण-२०७२, बागलुङ : जिल्ला शिक्षा कार्यालय ।
- जिविस (२०७१), बागलुङ जिल्लाको वस्तुगत विवरण, बागलुङ: जिल्ला विकास समितिको कार्यालय ।
- जिवका (२०७४), सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको वार्षिक अनुगमन तथा विश्लेषण पुस्तिका आ.व. २०७३/०७४, बागलुङ : जिल्ला वन कार्यालय ।
- तथ्याङ्क कार्यालय (२०७४), जिल्ला वस्तुगत विवरण-२०७४, बागलुङ: जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय ।
- तथ्याङ्क कार्यालय (२०७१), जिल्ला वस्तुगत विवरण-२०७१, बागलुङ: जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय ।
- ताराखोला गाउँपालिकाको कार्यालय (२०७४), वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र वार्षिक योजना आव २०७४/०७५, बागलुङ: ताराखोला गाउँपालिकाको कार्यालय ।
- थापा, दिनबहादुर (२०६६), धवलागिरिका लोकगीतको पहिचान : भगम्बेगीत, बागलुङ : दीअ प्रकाशन रत्नश्रेष्ठ पुस्तकार गुरुठी ।
- थापा, दिनबहादुर र सुदर्शन सिलवाल (२०७३), धवलागिरिमा उच्च शिक्षा : अनुसन्धानमूलक कृति, बागलुङ : शैक्षिक अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र ।
- नेपाल सरकार (२०७२), नेपालको संविधान-२०७२, काठमाडौँ : नेपाल सरकार कानून तथा न्याय मन्त्रालय ।
- शर्मा, नारायणप्रसाद (लेखन तथा सम्पा., २०६७), अर्गल गाउँविकास समितिको वस्तुगत विवरण २०६६/०६७, बागलुङ : अर्गल गाउँविकास समितिको कार्यालय ।
- शर्मा, निलमकुमार (२०६५), समसामयिक विकास अर्थशास्त्र र नेपालको अर्थ व्यवस्था, काठमाडौँ: पैरवी प्रकाशन ।
- श्रीसमगर, मीन (२०७४), गलकोट खुवाक्षेत्रको मगर संस्कृति, ललितपुर : आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान लगनखेल ।
- श्रेष्ठ, नारायण (२०७४), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, काठमाडौँ : पैरवी प्रकाशन ।
- सिलवाल, सुदर्शन (२०६२), विकास र योजनको अर्थशास्त्र, काठमाडौँ: रत्न पुस्तक भण्डार ।

.....(२०७२), सिलवाल वंशको आर्थिक इतिहास, काठमाडौँ : गौरीराज जोशी ।

.....(२०७४), बागलुडको सम्भावित विकास मोडल, नेपाल : जे.के. फाउन्डेशन ।

स्थानीय शान्ति समिति (२०७२), शान्तिदीप स्मारिका, बागलुडः स्थानीय शान्तिदीप समिति ।

Silwal, Sudarshan (2073). **Municipal Government Finance: A Theoretical Discussion and Experiences in Nepal.** Nepal: G. K. Foundation Nepal.

GoN/MFSC (2014), Nepal national biodiversity strategy and action plan 2014-2020. Kathmandu: Government of Nepal, Ministry of Forest and Soil Conservation, Nepal.

<http://www.dfrs.gov.np/noticedetail.php?id=86> .

अम्र थापासँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

ओमगुरुड (प्रा.डा.) सँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

इन्द्रबहादुर रोकामगरसँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

बिर्बलाल घर्तीसँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

दिलबहादुर बस्नेतसँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

देवबहादुर क्षेत्रीसँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

प्रकाश घर्ती (अध्यक्ष गापा) सँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

प्रकाश थापा (सहायक वन अधिकृत) सँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

प्रेम थापा (इन्जिनियर), नक्शा निर्माण र जिपिएस सर्भे, २०७४ ।

प्रगति थापासँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

नगेन्द्र गुरुडसँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

यमबहादुर श्रीससँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

रामबहादुर रोकासँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

हरिप्रसाद सुवेदीसँगको, २०७४ ।

शेरबहादुर रोकासँगको अन्तरवार्ता, २०७४ ।

जिल्ला निर्वाचन कार्यालय, बागलुड; २०७४ ।

जिल्ला निर्वाचन कार्यालय, बागलुड; २०७४ ।

जिल्ला समन्वय समिति, बागलुड, २०७४ ।

जिल्ला समन्वय समिति, बागलुड, २०७४ ।

ताराखोला गाउँपालिका कार्यालयको अभिलेख, २०७४ ।

अनुसूचीहरू
अनुसूची : क. सूचकहरूको विवरण

वडा नं.	नाम, थर	सम्पर्क नं.	कैफियत
१.	यमबहादुर श्रीस, लालमणि श्रीस, थमन पुन, तोया पुलिसा, देउमन पुन, लक्ष्मी गुरुङ, गौरीमाया गुरुङ	९८५७६६९९२९, ९८४७७२६३०९	वडा नं. १
२.	भद्रबहादुर घर्ती, अम्मर बहादुर थापा, बिर्बलाल घर्तीमगर, नरबहादुर रोका, रुद्र घर्ती, सीता छन्त्याल	९८५७६४०८०३	वडा नं. २
३.	डिलबहादुर बस्नेत, तेजुमाया भण्डारी, कर्ण भण्डारी, दुर्गा बगाले, हर्क विक. खडक कार्की	९८५७६६९९२३, ९८४७७४०५५०	वडा नं. ३
४.	जीतबहादुर खत्री, नीलप्रसाद रोका, कुलबहादुर खत्री, सम्मर बुढाथोकी, मनबहादुर घर्ती, पूर्णभद्र, निउरे	९८४७६६२३४०	वडा नं. ४
५.	रामबहादुर रोका, कुमार रोका, कमल घर्ती, रविन घर्ती	९८५७६६९९२५, ९८५७६७०९८४	वडा नं. ५

अनुसूची : ख. भूपू जनप्रतिनिधि (२०४७-२०७३) हरूको विवरण

क्र.सं.	नाम, थर	तल्कालीन पद	ठेगाना	कैफियत
१.	केशरी घर्तीमगर	सभासद	साविक अर्गल गाविस- २	२०७०-२०७४
२.	दिलबहादुर घर्ती	अध्यक्ष	साविक अर्गल गाविस- २	२०४७-२०५८
३.	चित्रलाल घर्तीमगर	उपाध्यक्ष	साविक अर्गल गाविस	२०४७-२०५४
४.	पूर्णबहादुर थापाक्षेत्री	उपाध्यक्ष	साविक अर्गल गाविस	२०५४-२०५८
५.	दिलबहादुर बस्नेत	अध्यक्ष	साविक हिल गाविस- ३	२०४७-२०५८
६.	भीमबहादुर अठारे	उपाध्यक्ष	साविक हिल गाविस	२०४७-२०५४
७.	नन्दलाल गैरे	अध्यक्ष	साविक अमरभूमी गाविस	२०५४-२०५८
८.	हरिप्रसाद पुन	उपाध्यक्ष	साविक अमरभूमी गाविस	२०४७-२०५४
९.	गंगाबहादुर रोका	उपाध्यक्ष	साविक अमरभूमी गाविस	२०५४-२०५८
१०.	दण्डपाणि कँडेल	अध्यक्ष	साविक तारा गाविस	२०४७-२०५८
११.	टिकाराम कँडेल	उपाध्यक्ष	साविक तारा गाविस	२०४७-२०५४
१२.	कर्णबहादुर चोखाल	उपाध्यक्ष	साविक तारा गाविस	२०५४-२०५८

स्रोत : यमबहादुर श्रीस र नइन्द्र गुरुङ (अमरभूमी), दिलबहादुर बस्नेत (हिल), प्रकाश घर्ती र शेरबहादुर रोका (अर्गल), रामबहादुर रोका (तारा), २०७४।

अनुसूची : ग. भूपू जनप्रतिनिधि (२०१७-२०४६) हरूको विवरण

क्र.सं.	नाम, थर	तल्कालीन पद	ठेगाना	कैफियत
१.	बलबहादुर गुरुङ	प्रधान पञ्च	साविक अर्गल गाविस	२०१७-२०२२
२.	हेमलाल घर्ती	प्रधान पञ्च	साविक अर्गल गाविस	२०२२-२०४६
३.	लालवीर घर्ती	उपप्रधान पञ्च	साविक अर्गल गाविस	२०२२-२०३६
४.	देउपति कँडेल	उपप्रधान पञ्च	साविक अर्गल गाविस	२०३६-२०४६
५.	हरिप्रसाद पुन	उपप्रधान पञ्च	साविक अमरभूमी गाविस	२०४९-२०४६
६.	भीमबहादुर गुरुङ	प्रधान पञ्च	साविक अमरभूमी गाविस	२०३३-२०४६
७.	काशीराम गैरे	उपप्रधान पञ्च	साविक अमरभूमी गाविस	२०२२-२०३६
८.	लालबहादुर घर्ती	उपप्रधान पञ्च	साविक अर्गल गाविस	२०२२-२०३६
९.	खडकबहादुर चालिसे	प्रधान पञ्च	साविक हिल गाविस	२०३२-२०३७
१०.	इन्द्रबहादुर थापा	प्रधान पञ्च	साविक हिल गाविस	२०३७-२०४६
११.	गणेश बहादुर खत्री	उपप्रधान पञ्च	साविक हिल गाविस	२०१७-२०३२
१२.	सरराम बगोल	उपप्रधान पञ्च	साविक हिल गाविस	२०२७-२०३२
१३.	बोमबहादुर बस्नेत	उपप्रधान पञ्च	साविक हिल गाविस	२०३३-२०४६

१४.	तिर्खराम घर्ती	प्रधान पञ्च	साविक तारा गाविस	२०१७-२०२२
१५.	बुद्धिलाल रोका	प्रधान पञ्च	साविक तारा गाविस	२०२२-२०२७
१६.	भीमप्रसाद शेरचन	प्रधान पञ्च	„	२०
१७.	रविलाल कँडेल	प्रधान पञ्च	साविक तारा गाविस	२०२७-२०४६
१८.	बुद्धिलाल रोका	उपप्रधान पञ्च	साविक तारा गाविस	२०१७-२०२२
१९.	कुलबहादुर थापा	उपप्रधान पञ्च	साविक तारा गाविस	२०२२-२०३७
२०.	रविलाल कँडेल	उपप्रधान पञ्च	साविक तारा गाविस	२०२७-२०३७

स्रोत : यमबहादुर श्रीस र नइन्द्र गुरुङ (अभरभूमी), दिलबहादुर बस्नेत (हिल), प्रकाश घर्ती र शेरबहादुर रोका (अर्गल), रामबहादुर रोका (तारा), २०७४ ।

अनुसूची : घ. भूपू मुखिया र जिम्मावाल (२०१७ पूर्वका) हरूको विवरण

क्र.सं.	नाम, थर	तल्कालीन पद	ठेगाना	कैफियत
१.	दिलबहादुर नाइसाघर्ती	मुखिया	अमरभूमी	
२.	नरबहादुर नाइसाघर्ती	मुखिया	अमरभूमी	
३.	तिलकबहादुर नाइसाघर्ती	मुखिया	अमरभूमी	
४.	धनीराम पुलिसा	मुखिया	अमरभूमी	
५.	जीतराम पुलिसा	मुखिया	अमरभूमी	
६.	श्रीप्रसाद पुलिसा	मुखिया	अमरभूमी	
७.	सर्वोजीत पुलिसा	मुखिया	अमरभूमी	
८.	जगतबहादुर गुरुङ	मुखिया	अमरभूमी	
९.	मनबहादुर गुरुङ	मुखिया र जिम्माल	अमरभूमी	
१०.	बलबहादुर गुरुङ	मुखिया र जिम्माल	अमरभूमी	
११.	तिर्खराम रोका	मुखिया र जिम्माल	अमरभूमी	
१२.	हर्कवीर रोका	मुखिया	अर्गल	
१३.	तिर्खु रोका	मुखिया	अर्गल	
१४.	कबबहादुर रोका	मुखिया	अर्गल	
१५.	चन्द्रवीर घर्ती	मुखिया	अर्गल	
१६.	लालपुर घर्ती	मुखिया	अर्गल	
१७.	जीतराम रोका	मुखिया	अर्गल	
१८.	मैतराम नाइसाघर्ती	जिम्माल	अर्गल	
१९.	खडगबहादुर घर्ती	जिम्माल	अर्गल	
२०	बाले घर्ती	मुखिया	हिल	
२१.	रत्नवीर पुन	मुखिया	हिल	
२२.	प्रसाद घर्ती	मुखिया	हिल	
२३.	नन्दवीर पुन	मुखिया	हिल	
२४.	जगतबहादुर घर्ती	जिम्मावाल	हिल	
२५.	तिर्खराम घर्ती	मुखिया	तारा	
२६.	सूर्यघर्ती	मुखिया	तारा	
२७.	रामप्रसाद घर्ती	जिम्माल	तारा	

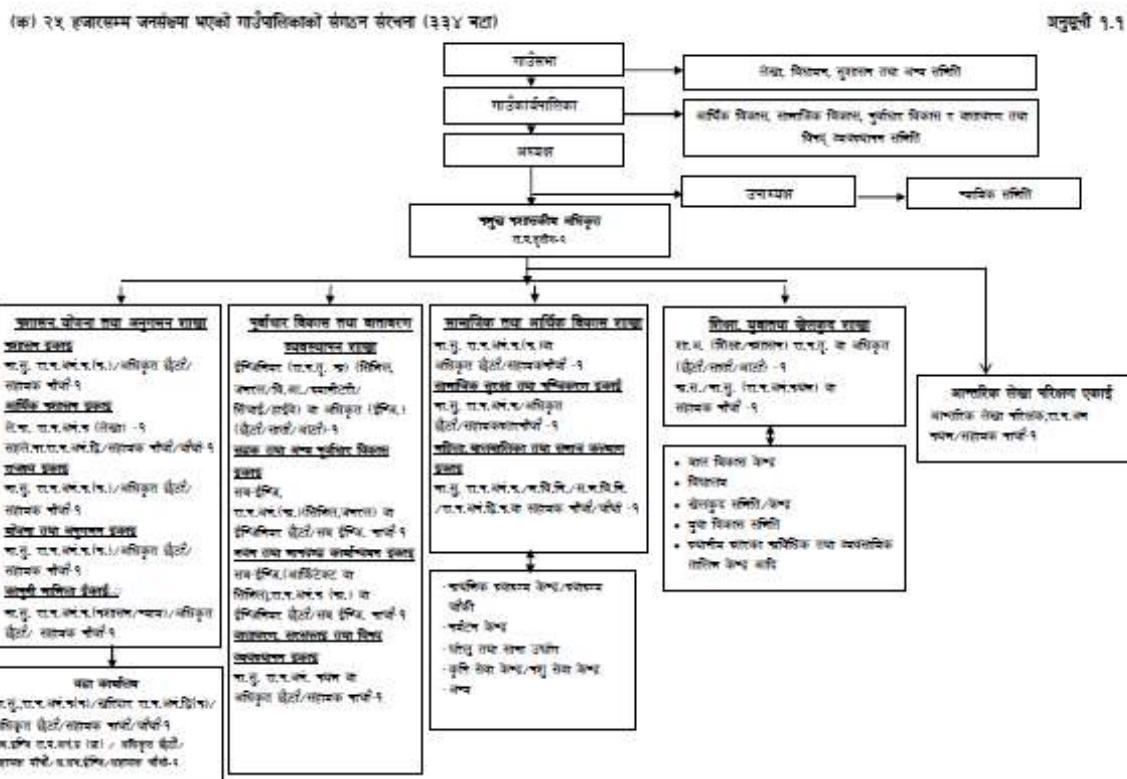
स्रोत : प्रा.डा. ओमगुरुङ (अभरभूमी), यमबहादुर श्रीस र नइन्द्र गुरुङ (अभरभूमी), दिलबहादुर बस्नेत (हिल), प्रकाश घर्ती

र शेरबहादुर रोका (अर्गल), रामबहादुर रोका (तारा), २०७४ ।

अनुसूची : ड. अन्य जनप्रतिनिधि

१. प्रेमलाल शेरचन, जि.प.स. (हिल),
२. पृथ्वीबहादुर गुरुङ, जि.प.स. (अमरभूमी),
३. दिलबहादुर घटी, जि.वि.स. (अर्गल),
४. भीमकुमारी रोका, इलाका सदस्य (अमरभूमी)।

अनुसूची : च.गाउँपालिकाको साड्गठनिक संरचना

स्रोत: नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको ढाँचा (२०७४): www.mofald.gov.np/ne/node/7510

अनुसूची : छ. तस्वीरहरू

